

Intervju: Branko Kovačević
Nije sramota imati
domaću privredu

Srbija i EU
Dva lica jednog
premijera

VREME
23
godina

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; CG 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF

VREME

broj
1302

cena 200 DIN
17. decembar 2015.

INTERVJU: ĐAKON NENAD ILIĆ

POSTALI
SMO GROZNI
LICEMERI

DOBRE STVARI DOLAZE SA **Tetra Pak®** AMBALAŽOM

Tetra Pak®, vodeća svetska kompanija za proizvodnju rešenja za preradu i pakovanje prehrambenih proizvoda, u potpunosti je usmerena ka budućnosti istovremeno se oslanjajući na svoju dugu istoriju. Od 1952. godine, kada je prva mašina za ambalažu u obliku tetraedra isporučena jednoj mlekari u Švedskoj, pa sve do danas, upravo su nas kvalitet i inovacije vodili na ovom putovanju.

Uloga ambalaže je da štiti i predstavlja proizvod čineći ga privlačnim na prvi pogled, a svi znamo koliko je prvi utisak važan. Osim estetske vrednosti, Tetra Pak ambalaža, u kojoj se napici prenose najefikasnije na svetu, obezbeđuje prvoklasnu zaštitu samog proizvoda, što uostalom i predstavlja njenu osnovnu funkciju. Naše investicije u razvoj inovacija kao rezultat imaju veliku ponudu oblika, formata i posebnih karakteristika koje su dizajnirane da zadovolje gotovo sve potrebe naših klijenata, istovremeno ispunjavajući rastuće zahteve krajnjih korisnika.

Brojne studije pokazale su da potrošači više vole što jednostavniju ambalažu za upotrebu i sipanje, a da pri tome sama ambalaža štiti proizvod, kao i da se lako otvara i zatvara. Prihvatili smo njihove zahteve i stvorili ambalažu čiji dizajn obezbeđuje ova svojstva što samim potrošačima daje raznovrstan izbor.

Tetra Pak kompanija je jedinstvena ne samo po tome što nudi rešenja za pakovanje i preradu, već čitavo praktično znanje. Upravo zato naša tehnička rešenja omogućavaju našim klijentima da stvaraju svoje proizvode na bezbedan i brz način, dok dizajn ambalaže omogućava da ona bude uredno poređana na paletama, u transportnim kontejnerima, na policama u supermarketima i, na kraju, u frižideru kod kuće.

Tetra Pak „ŠTITI ŠTO JE DOBRO”, a oni koji biraju dobro, biraju Tetra Pak!

Dizajn za efikasnost

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarn

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorićević, Momir Turudić

sekretarijat
Jovana Prešić

redakcija
Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov,
Slobodan Bubnjević, Sonja Čirić,
Zora Drčelić, Slobodan Georgijev,
Nebojša Grujić (kultura),
Andrej Ivanji (svet),
Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović,
Jasmina Lazić, Zoran Majdin,
Radmilo Marković, Saša Marković,
Ivana Milanović Hrašovec,
Milovan Milenković (foto),
Saša Milošević, Teofil Pančić,
Saša Rakezić, Mirko Rudić,
Tamara Skrozza, Zoran Stanojević,
Tatjana Tagirov, Dragan Todorović,
Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić,
Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrda (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković,
Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić,
lektori: Katarina Pantić,
Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović,
Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Čulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

Ovo izdanje je editovano
od strane ABC Srbija

04 Srbija i Evropska unija:

Dva lica jednog premijera

07 Zoom: Poglavlje i poglavlja

08 Intervju: Branko Kovačević

12 Prodaja Telekom:

Još uvek u raljama vlasti

14 Mediji: Glasanje, preglasavanje i sugestija

16 Istraživanje javnog mnjenja NSPM:

Još jedna (o)tužna jesen

20 Intervju: Vladimir Cucić

22 Na licu mesta: Put kroz Srbiju

25 Nuspojave:

Levo, desno, centar – tri "žuta" problema

26 Intervju: Đakon Nenad Ilić

30 Tribina:

Kome sve treba besplatna pravna pomoć

39 Lisica i ždral: Otvoreno pismo

KULTURA

40 Književnost kao predložak za film:

Slučaj Patriše Hajsmit

42 „Majn kampf“ 70 godina posle:

Viša rasa i ostale gluposti

44 Strip: „Ranx – Integral“

46 TV manijak: Kreativni kurs u Kinoteci

47 Lagune knjige

51 Tribina: Dvadeset godina

Dejtonskog sporazuma

59 Navigator: I notarima doteralo do Ubera

60 Strip: Dvokolice iz Staničenja

62 Vreme uživanja: Kuma

Da li podržavate ulazak Srbije u EU?

Da	44.1%
Ne	42.0%
nemam stav	13.9%
ukupno	100%

Dosta osnovano bi se moglo zaključiti da SNS zaista polako (o)pada, ali da na drugoj strani i dalje niko ozbiljno ne raste. Naprednjaci se trenutno kreću negde na samoj ivici od 40 odsto opredeljenog biračkog tela, što svakako jeste astronomski rezultat, pogotovo kada se uporedi sa rejtinima ostalih političkih subjekata

PIŠE: ĐORĐE VUKADINOVIĆ

Izbeglice sa Bliskog istoka ne žele da ostanu u Srbiju, a u tom smislu može se reći da izbeglički ili migrantski sistem u Srbiji, u načelu, funkcioniše dobro. Na terenu se mogu primetiti manjkavosti u organizaciji i kontroli procesa od čega ponešto jeste dlaka u jajetu, ali ima i trnja u oku

PIŠE: MARKO JOVANOVIĆ

A autorska prava za „Majn kampf“ Adolfa Hitlera ističu 1. januara 2016. Do sada je Nemačka pravnom smalicom manje ili više uspešno sprečavala značajnije širenje tog političkog pamfleta. Ja mislim da su zabrane štampanja „Majn kampfa“ besmislene, ne samo što sam principijelno protiv zabrana bilo kakvih knjiga, već što su Hitlerove nebuloze naprosto prevaziđene i dosadne

PIŠE: IVAN IVANJIC

Fotografija na naslovnoj strani: Milovan Milenković

DVA LICA JEDNOG PREMIJERA

Nogu pred nogu i mic po mic, Srbija je otvaranjem prvih poglavlja došla na prag EU, ali kada će se vrata otvoriti

Foto: BetaPhoto

U ponedjeljak, na dan kada je Srbija otvorila prva pregovaračka poglavlja u procesu pristupanja Evropskoj uniji, premijer Srbije Aleksandar Vučić se dva puta obratio javnosti. Prvi put je to učinio u autorskom tekstu za tabloid "Telegraf", gde je izložio tezu da je reč o "možda najrevolucionarnijem datumu u novijoj srpskoj istoriji", a drugi put u Briselu, na konferenciji za medije, nakon međuvladine konferencije kojom su poglavlja formalno otvorena.

U tekstu za "Telegraf" Vučić svoju tezu obrazlaže pozivajući se na američkog istoričara i ekonomistu Dejvida Landesa (1924–2013), koji je proučavao značaj tehnoloških pronalazaka za razvoj društva i koga premijer iz nekog razloga

pogrešno zove Lendis. "Ako reči revolucija damo značenje koje joj je dao Dejvid Lendis – velika promena ili pomeranje u aktivnosti ili određenoj stvari – onda za 14. decembar mirno možemo da kažemo da je važan i možda najrevolucionarniji datum u novijoj srpskoj istoriji", napisao je on.

Ima u tom nevelikom, ali ambiciozno napisanom članku i grčke mitologije, i parnih turbina, kneza Miloša i prvih električnih sijalica, ruskih pametnih telefona, Viktora Igoa, Čerčila... I oni koji ne veruju da je ponedjeljak bio najrevolucionarniji dan u novijoj srpskoj istoriji, lako će se složiti da je, ako ništa drugo, Vučić napisao jedan od najneobičnijih tekstova u svojoj dugoj političkoj karijeri.

U ponedjeljak uveče, u sedištu Saveata EU u Briselu, Vučić je na zajedničkoj konferenciji sa evropskim komesarom za susedsku politiku i proširenje Johannesom Hanom i šefom diplomatije Luksemburga (čija zemlja predsedava EU) Žanom Aselbornom govorio sasvim drugačije, bez patetike, poetskih uzleta i viška istorijske svesti. Učtivo se zahvalio domaćinima i, naročito, nemačkoj kancelarki Angeli Merkel, trezveno i staloženo govorio o teškom radu koji čeka Srbiju na daljem evropskom putu, stanju privrede i odnosima sa Prištinom, a nije zaboravio ni da pohvali doprinos srpskih nevladinih organizacija otvaranju poglavlja. Kada je jedan albanski novinar pokušao da ga isprovocira pitanjima o "ludaku Miloradu Dodiku", Vučić ga je odmereno zamolio da ne koristi takve termine i iznudio izvinjenje. Premijer se nije zbio čak ni kada je Aselborn, koji je iz džepa izvadio pogrešan govor, pozdravio napredak Turske u evropskim integracijama. "Izgleda da sam u nekom drugom filmu", rekao je Aselborn primetivši grešku, na šta se Vučić samo dobroćudno osmehnuo.

DVA LICA TRAŽE PISCA

U razlici između ta dva obraćanja, ogleđaju se dva premijerova lica, od kojih jedno služi za čisto domaću upotrebu, a drugo nosi kad je u gostima. Kod kuće se ne libi da podvikne, ne samo na novinare već bogami i na ministre, a čak i benignu kritiku doživljava kao napad na državu i svoju istorijsku misiju. U gostima je, pak, smiren i kooperativan, gotovo snishodljiv,

a ovaj izveštač se, prateći godinama briselski dijalog o normalizaciji odnosa Beograda i Prištine, više puta osvedočio o neskladu između onoga što je tamo bilo dogovaranje i interpretacija nakon povratka kući. Moguće je da Vučić ovu dvostruku ulogu igra svesno, verujući da Srbi razumeju samo viku, pretnje i povremeni šut nogom u kvaku. Ako je tako, onda nema baš povoljno mišljenje o svom narodu.

Svejedno, čak ni najzajedljiviji kritičar ne može da ospori da je otvaranjem poglavlja 32 (kontrola javnih finansija) i 35 (proces normalizacije sa Kosovom), učinjen važan napredak u približavanju Srbije EU i da je Vučić najzaslužniji što je do toga došlo. To su, najzad, nevoljko morali da priznaju predstavnici parlamentarne opozicije, koji su redom pozdravili taj korak. Protiv je bila, sasvim očekivano, samo Demokratska stranka Srbije, koja je u saopštenju osudila otvaranje poglavlja kao rušenje državnog suvereniteta i uvod u odricanje od Kosova.

Ispostavilo se, dakle, da unutar političkog spektra još vlada konsenzus o ulasku u EU kao strateškom opredeljenju Srbije, uprkos vrlo glasnom evroskepticizmu, ili bolje reći antizapadnom stavu koji projevava kroz većinu medija, pa i onih otvoreno provladinih. S obzirom na to da je i sam Vučić tačno primetio da ozbiljan rad na dostizanju evropskih integracija tek predstoji, ne bi bilo loše da taj konsenzus iskoristi da stvori što širi front za temeljne reforme. U toj borbi trebaće mu ne samo poltroni nego i saveznici, i ne samo u inostranstvu nego i kod kuće, pa bi bilo svrsishodno da ono lice "za u goste" češće pokazuje u sopstvenoj kući.

TEGOVI NA NOGAMA

I tako je Srbija, više od petnaest godina nakon rušenja Slobodana Miloševića, stigla do tačke kada članstvo u EU počinje da se pomalja iz magle i postaje opipljivo. Treba se setiti da su domaći političari u prvo vreme davali sasvim nerealne prognoze da bi Srbija u EU mogla da uđe već 2007, pa 2009, i najzad 2014, na stogodišnjicu Sarajevskog atentata. Pošto se cilj stalno izmicao, to je išlo u prilog onima koji su tvrdili da Evropa u stvari ne želi da vidi Srbiju unutar Unije, nego zamažava narod kako bi ponizila zemlju i otele Kosovo. Ponešto od tog stava moglo se

prepoznati u saopštenju predsednika Tomislava Nikolića, koji je u ponedeljak rekao da "nema mesta za euforiju" i da EU tek treba da dokaže da hoće da primi Srbiju kao ravnopravnog člana. Ako se u prvom delu izjave vidi izvesna doza zdrave skepse, za drugi bi se slobodno moglo reći da je pogrešan: da EU ne želi Srbiju, poglavlja ne bi bila ni otvorena, a na Srbiji je sada da dokaže da može da ispuni neophodne uslove.

Greše i oni koji podsećaju da je Turska još pre više od deset godina otpočela pregovore o pristupanju EU i da je Makedonija odavno kandidat, a da se nijedna zemlja u međuvremenu nije približila članstvu. Ovo poređenje ne stoji zato što, za razliku od turskog slučaja, nijedna od 28 članica EU ne zastupa principijelan stav da Srbiji nije mesto u EU, niti iko sa Srbijom ima tako ozbiljan spor kao što Makedonija ima sa Grčkom. Kao što je nedavno primetio britanski analitičar Džejms Ker Lindzi, u EU, i pored izvesne zlovolje kada je reč o proširenju uopšte, ipak vlada uverenje da je apsorpcija Zapadnog Balkana, pa i Srbije, deo posla koji treba dovršiti

kako bi se evropski projekat zaokružio i kako na Balkanu ne bi ostala "rupa" veličine dobrog dela bivše Jugoslavije (plus Albanija). To se naročito pokazalo tokom tekuće migrantske krize, kada su zemlje sa tog područja postale tranzitne između dva dela EU, što je znatno otežalo situaciju i iskomplikovalo rešenje problema.

U stvari, dva su razloga što je srpski put ka otvaranju poglavlja trajao ovako dugo: Haški tribunal i Kosovo. U prvom slučaju je odbijanje bivšeg premijera Vojislava Koštunice da uhapsi generala Ratka Mladića izazvalo zastoj od oko godinu i po dana u procesu evropskih integracija, a u drugom je otezanje u dijalogu sa Prištinom (uz napade lokalnih Srba na pripadnike Unmika i Kfora) odložilo sticanje

statusa kandidata. Iako Haški tribunal praktično više nije problem, normalizacija odnosa sa Kosovom će ostati glavni prioritet Brisela sve do učlanjenja, što se ogleda u činjenici da je poglavlje 35 otvoreno prvo i da je u ove nedelje objavljenoj platformi EU za pregovore sa Srbijom jasno navedeno da će zastoj u tom poglavlju (čitaj: zastoj u dijalogu) izazvati zamrzavanje pregovora u svim drugim poglavljima, pa samim tim i u procesu pridruživanja u celini.

DUG JE PUT

Drugo poglavlje otvoreno u ponedeljak, ono o kontroli finansija, verovatno neće predstavljati ozbiljan problem, ali ostala trideset tri poglavlja, koja

Demanti

Svi premijerovi ljudi, "Vreme" br. 1301

U broju 1301 časopisa "Vreme" od 10. decembra 2015. godine objavljen je tekst pod naslovom "Svi premijerovi ljudi" gde je navedeno više neistinitih i neproverenih informacija koje se odnose na rad kancelarije advokata Nevene Veselinović. Tačnije, na strani 7 pomenutog teksta navodi se sledeće:

"...advokatska kancelarija njegove supruge Nevene znatno je uvećala svoj portfolio i uticaj tako što su mnogi korporativni klijenti 'prešli kod njih' u poslednje tri godine kao i značajan broj javnih preduzeća." Dalje, u širem negativnom kontekstu u tekstu se navodi i "...poslovni prostor iznajmljen kod Dipos-a."

Napominjemo da su napred citirani navodi novinskog teksta neistiniti i nepotpuni i da kao takvi predstavljaju povredu člana 9. Zakona o javnom informisanju i medijima, koji reguliše obavezu novinarske pažnje gde su urednik i novinar dužni da s pažnjom primerenom okolnostima, pre objavljivanja informacije koja sadrži podatke o određenoj pojavi, događaju ili ličnosti provere njeno poreklo, istinitost i potpunost. Pre objavljivanja ovih informacija niko od novinara redakcije časopisa "Vreme" nije kontaktirao advokata Nevenu Veselinović u cilju dobijanja tačnih i potpunih informacija, a ukoliko su te informacije preuzete iz drugih izvora ili drugih medija, urednik i novinar su bili dužni da preuzete

informacije, ideje i mišljenja prenesu verodostojno i potpuno, kao i da navedu i naziv drugog medija ili izvora.

Na osnovu navedenog, a u skladu sa članom 83. Zakona o javnom informisanju i medijima imajući u vidu da objavljene informacije predstavljaju povredu prava i interesa advokata Nevene Veselinović, zahtevamo da se bez naknade, u narednom broju časopisa "Vreme", na istoj strani broj 7, gde su objavljene neistinite, nepotpune i netačno prenete informacije, objavi sledeći odgovor (demanti):

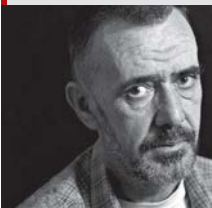
"Advokat Nevena Veselinović ne sarađuje ni sa jednim javnim preduzećem.

U okviru advokatske kancelarije Veselinović posluje 7 advokata zajedno sa 10 ostalih saradnika.

Nijedan korporativan klijent 'nije prešao kod njih', a ukoliko je počeo da sarađuje sa advokatskom kancelarijom Veselinović, nije prestao da sarađuje sa svojim ranije angažovanim advokatskim kancelarijama.

Advokatska kancelarija Veselinović je prva i jedina javno objavila Ugovor o zakupu poslovnog prostora sa preduzećem Dipos, te za prostor od 192 kvm plaća iznos na ime zakupnine od 290.000,00 RSD mesečno, što svakako ne predstavlja privilegovanu cenu."

NEVENA VESELINOVIĆ

Poglavice i poglavlja: Otvaranje evropskog puta može biti mač s dve oštrice

U narednih desetak godina Srbija bi morala da dostigne prosečne stope rasta društvenog proizvoda od najmanje pet, šest odsto na godišnjem nivou, ako ne i više, da bi igrala u briselskoj Ligi šampiona

pokrivaju sve aspekte političkog, privrednog i društvenog života, kriju u sebi mnoge izazove. Jedan od najvećih je poglavlje 27, o zaštiti životne sredine, koje politički nije kontroverzno, ali jeste finansijski: da bi se u ovoj oblasti uskladila sa evropskim standardima, Srbija bi u narednih nekoliko godina morala da potroši oko 10,8 milijardi evra, a ukupna godišnja pomoć iz pristupnih fondova (IPA) iznosi oko 200 miliona. Srbija bi u pregovaračkom procesu možda mogla da dobije neko odlaganje primene propisa o zaštiti okoline, ali teško više od toga.

Zatim, tu su i "superpoglavlja" 23 i 24, koja se odnose na pravosuđe i osnovna prava i slobode i koja, kao i poglavlje 35, imaju moć da zamrznú ceo proces ako dođe do zastoja. Put ka članstvu će verovatno usporiti i nedavno usvojeno načelo (koje nije važno za većinu ranijih kandidata) da ne samo zakoni, nego i njihova praktična primena, moraju da budu u skladu sa evropskim standardima. Tek kada se svih 35 poglavlja zatvori, Srbija će potpisati ugovor o pristupanju EU, a zatim je potrebno da taj ugovor ratifikuju parlamenti svih članica, Srbija će biti primljena u EU.

Premijer Vučić je procenio da bi Srbija poslednja poglavlja mogla da zatvori tokom 2018. ili 2019. godine, što u Briselu procenjuju kao "ambiciozno, ali izvodljivo". Poređenja radi, Hrvatska je pregovarala šest godina, a Crna Gora, koja je prva poglavlja otvorila u januaru 2014. dosad je otvorila dvadeset poglavlja, a zatvorila dva. Ukoliko ne iskrсну nepredviđene prepreke, Vučićevo predskazanje bi moglo da se pokaže kao tačno.

S tim što, po Marfijevom zakonu, nema osnova da se veruje da neočekivanih prepreka neće biti, jer se EU suočava sa najdubljom krizom, ili tačnije spletom kriza u svojoj istoriji. Do pre neku godinu, niko nije mislio da bi zajednička valuta mogla da bude ozbiljno ugrožena zbog grčkog duga, a do pre nekoliko meseci, žičane ograde unutar Šengenske zone su bile nezamislive. Kao što je na svom Twitter nalogu onog istorijskog ponedeljka napisao Erik Gordi, stručnjak za Balkan sa Univerziteta u Londonu: "Srbija će ući u EU kad EU postane mnogo odvratnije mesto. Na tome se uveliko radi."

DEJAN ANASTASIJEVIĆ

Put počinje prvim korakom. A pravi prvi korak u strategijsko-taktičkom približavanju Evropi jeste upravo ono što se dogodilo u ponedeljak – otvaranje poglavlja.

Od 2000. godine nije bilo vlade koja barem deklarativno nije težila ulasku u Evropsku uniju, uključujući tu i evroskeptike iz ere Vojislava Koštunice. Nije, međutim, bilo "kome je rečeno, već kome je suđeno", pa je taj barjak na prvom koraku dugog puta poneo Aleksandar Vučić.

Trenutak – kako da kažem, a da ne kvarim slavlje – nije baš idealan. Sudbina Evrope nepredvidljivija je od mutne srpske politike i to iziskuje duboko promišljanje svakog narednog koraka. Nije reč samo o tome da je Evropa poučena nekim lošim iskustvima pooštrila i podigla lestvicu za pozitivnu ocenu kandidata koji su ušli u fazu pregovora. Sada nije dovoljno da se na fotokopir mašini proizvedu zakonska rešenja "pljunuto kao evropska" već i da se ona stvarno primenjuju.

Da je taj kriterijum važio do pre neku godinu neki od dičnih članova još bi sedeli u briselskim predsobljima. Reč je najpre o tome da Evropa insistira, kad je reč o prijemu novih članova, na ekonomskim kriterijumima. Platila je i plaća ceh što je u društvo primila i ekonomske bogalje, ne mislim samo na Grčku, pa joj srpska gologuzija, kao i ceo Zapadni Balkan, izgleda kao "čir na dupetu." Dok se ne pokažu sposobnim da žive o svom "ruvu i kruvu" briselska vrata biće samo odškrinuta.

U tom smislu stope godišnjeg rasta od dva, tri odsto, koliko je Vučić najavio prilikom usvajanja budžeta za 2016. godinu nisu dovoljne za ozbiljnu igru sve da i sva ostala poglavlja budu pod konac evropska. U narednih desetak godina Srbija bi morala da dostigne prosečne stope rasta društvenog proizvoda od najmanje pet, šest odsto na godišnjem nivou, ako ne i više, da bi igrala u briselskoj Ligi šampiona.

Definisanje tog cilja i uporan i pametan rad na njegovoj realizaciji bila bi najveća korist od težnje da postanemo punopravna članica Evropske unije, a kad bi taj cilj dosegli i pregovori o svih 35 poglavlja vodili bi se u relaksiranoj atmosferi. Čak bi se moglo dogoditi da i sami biramo tempo pregovora i određujemo brzinu pristupanja.

Ako se odbaci ono prenaplašeno Vučićevo koketiranje s neakvom revolucijom u najavi blagovesti od ponedeljka, o čemu piše kolega Dejan Anastasijević na ovim istim stranicama "Vremena", moglo bi se zaključiti da je euforija manja nego što nam iskustvo govori o navadi vlasti da od svega pravi istorijske događaje. Vučiću i njegovima sve je "prvi put u istoriji", ali ovog puta to zbilja jeste, no nisu tu činjenicu isticali u prvi plan i pokazali su čak dobru volju da taj uspeh podele s narodom!

Možda je to tako i zbog procene da je evroentuzijazam u fazi oseke i da vlast koju čekaju izbori neće da pretera u preigravanju s tom temom. Posebno je pitanje kakav odnos prema Evropi imaju članovi SNS-a pa i neki od rukovodećih ljudi. Mogućno je da to bude i tačka diferencijacije unutar ovog relativno monolitnog bloka koji bi na temi Evrope mogao da pokaže i prve ozbiljnije napukline.

Ali šta god da je u pitanju, dobro je da je tako. Oko i povodom otvaranja poglavlja zbilja nam ne trebaju vatromet i šljokice, već naporan rad i dublje promišljanje stvarnosti.

Fotografije: M. Milenković

Nije sramota imati domaću privredu

“Cela ta priča da smo mi korumpirani, nesposobni, nestručni, da ne umemo, apsolutno nije tačna. Mislim da su mnogi ljudi koji pričaju takve priče lobisti multinacionalnih kompanija, zastupaju ovde nečije interese, za to su verovatno plaćeni. Mi smo bili najrazvijenija zemlja jugoistočne, možda i centralne Evrope u nekim segmentima moderne tehnologije, digitalne elektronike. A nije to tako davno bilo. Ako smo mogli tada, zašto ne bismo mogli i sada? I danas su deca pametna, samo što od njihovog školovanja nemamo ništa”

Malo je privrednih tema koje su toliko ustalasale javnost, kako stručnu tako i širu, kao dugo najavljivana prodaja Telekomu. Već godinama traju rasprave između onih koji tvrde da je prodaja neminovna jer je to jedini način da se poboljša efikasnost kompanije čija vrednost pada, i dela javnosti, naročito inženjerske struke, čije je mišljenje da bi to bio loš potez, sa brojnim posledicama po čitavo društvo.

U petak 11. decembra, Vlada Srbije čiji su članovi, na čelu sa predsednikom Vlade

Aleksandrom Vučićem, spadali u grupu koja je prodaju zagovarala, saopštila je da Telekom ipak ostaje u vlasništvu države jer nije dobijena zadovoljavajuća cena.

Prof. dr Branko Kovačević, bivši rektor Beogradskog univerziteta, doskorašnji dekan Elektrotehničkog fakulteta i predsednik Akademije inženjerskih nauka Srbije (AINS), spada među one koji su bili protiv prodaje Telekomu. U intervjuu za “Vreme” on kaže da je ishod očekivan jer je ponuda bila na nivou one koju je pre četiri godine dobila tadašnja vlada,

na čelu sa Mirkom Cvetkovićem, samo je sada nuđen malo veći procenat. “Tada je bio 51 odsto za milijardu i sto miliona, sada je bilo valjda 1,4 milijarde za 58 odsto. Ima tu još jedna stvar o kojoj se retko priča, a to je da je Telekom 20 odsto vlasnik ‘samog sebe’. Znači prodali ste i svojih 20 odsto, pa to nije 50 nego 70 odsto. E tek tada se dolazi do toga da je to mala cena”, kaže Kovačević.

“Telekom je profitabilna kompanija. Sigurno je da svaka kompanija može da zaradi više, ali Telekom ne košta državu

ništa, naprotiv, on uplaćuje u budžet. Vrača taj kredit koji je bio prema Grcima, ali to je mislim sada završeno, kada se reši balasta duga i kada se završi ta kreditna linija, tek će onda biti profitabilan i uplaćivaće državi više novca nego što je dobijeno kada je rađena ova finansijska disciplina, kada je uzeto od plata i penzija. Treba da se ulaže, naravno, u mobilnu telefoniju, tu je potrebno ulagati desetina miliona evra. Taj novac postoji.”

“VREME”: Zagovornici prodaje govorili su da bi novi vlasnik doveo novi, stručni menadžment u Telekom i tako preporučio kompaniju. Ima li ovde tako stručnog menadžmenta?

BRANKO KOVAČEVIĆ: Imamo univerzitet u Beogradu koji se nalazi među dva odsto najboljih univerziteta u svetu. Svega 22 univerziteta u Evropi su ispred univerziteta u Beogradu. To je vrlo stručan i kvalifikovan kadar.

Naravno, zanat se uči, mora čovek da prođe tu stručnu stranu da bi se posle bavio nekim organizacionim poslovima, upravljanjem. Ovde se, i ne samo ovde već i u svim zemljama u tranziciji, to ne poštuje, nego se ljudi bez iskustva, na nekoj početnoj lestvici postavljaju na rukovodeća mesta, što nije prirodno. Nisu ljudi krivi, nego oni prosto po prirodi stvari ne mogu da odgovore zadacima koji su im postavljeni. Da učite nekoga, da ga školujete da bude direktor, onda ga postavite na važno mesto, to ne može da da dobre rezultate, pogotovo ako ni to nije studirao nego kupio diplomu, to je tek katastrofa.

Niko nije stručniji od inženjera koji decenijama rade u Telekomu, oni su sigurno dovoljno stručni da upravljaju kompanijom o kojoj znaju sve. Nije problem menadžment u Telekomu – gospodin Čulibrk je elektroinženjer, završio je ovde studije, radio je i u Republici Srpskoj, on je stručan i njegov tim je stručan. Problem je da se država, koja je vlasnik i osnivač, suviše meša u privredne poslove. To je problem u svim javnim preduzećima, veliki uticaj države i politike. Onda se postavljaju po nekim političkim linijama nadzorni i upravni odbori, to su ljudi koji bi trebalo da se bave nekim investicijama, strategijama, da pomognu firmi, a u suštini joj odmažu.

Cela ta fama oko menadžmenta je, čini mi se, veštačka. Pričao sam sa profesorom Vlastom Matejićem, koji je po nekima otac menadžmenta u ovoj zemlji, elektroinženjer, bio je direktor “Mihaila Pupina”, jedne od najznačajnijih domaćih kompanija: kaže da sada u Srbiji ima oko 400 studijskih programa menadžmenta. On, koji se time bavi, smatra da na osnovnim studijama ne bi trebalo uopšte da se studira menadžment, već na specijalističkim ili master studijama – to je za one, da tako kažem, koji su završili stručni deo svoje karijere i hoće da odu u organizacioni deo. Takvi savršeno poznaju sistem kojim treba da upravljaju, treba im samo neko dodatno znanje iz ekonomije, prava, ljudskih resursa, komunikacije, neke veštine. Kako ćete da upravljate sistemom o kome ne znate ništa?

Kada pogledate multinacionalne svetске kompanije, ko su menadžeri? Njihovi zaposleni, uglavnom inženjeri: lakše će inženjeri da nauče ovaj deo nego ekonomisti neko analitičko, logičko mišljenje, koje se ipak bazira na nekim prirodno-matematičkim pregnućima.

Stručna javnost je više puta upozoravala da prodaja strateških firmi poput Telekoma smanjuje mogućnosti napredovanja u struci našim mladim inženjerima. Na koji način?

Ako se sve proda, nema kvalifikovanog posla za mlade, oni hoće da se bave poslom za koji su učili, hoće da napreduju u stručnom, inženjerskom smislu – nisu studirali da bi bili socijalni slučaj. Ako ovde nema kvalifikovanog posla, oni će ga naći. Evropa je sada otvorena, a diplome svih naših tehničkih fakulteta važe na svim kontinentima.

Ovakve firme državi spadaju u strateške resurse. Država mora da ima izvor prihoda koji puni budžet, a to su profitabilne kompanije koje mogu da posluju na globalnom tržištu. Sa druge strane, imate i problem zapošljavanja. Na taj način smanjujete nezaposlenost u zemlji, a pogotovo nezaposlenost među visokoškoloanim kadrom.

Mi smo zemlja koja je na drugom mestu u svetu po odlivu mozgova. To je katastrofalno, ako se uzme još i starosna struktura – a ovde je demografski faktor loš – maltene dobijete u svim kompanijama proseku godina oko 50. Mora da se

podmlađuje kadar da biste uopšte mogli da igrate tu tržišnu utakmicu, morate da zapošljavate mlade ljude, da zaustavite odliv mozgova, da ga konvertujete, da ljudi ostaju ovde. Konačno, i odavde može da se radi za te multinacionalne kompanije koje će doći na ovdašnje tržište ako postoji taj stručni kadar, ako ti mladi školovani ljudi ostanu ovde.

Umesto da se prodaje jeftina radna snaga za rutinske i niskoprofitabilne poslove, treba prodavati pamet i znanje, a tada će tu da bude i veliki profit. Da bi opstale na tržištu, sve kompanije moraju stalno da smišljaju nove, inovativne i kreativne stvari. Zato vam treba stručan kadar. Ako ga imate, imaćete ovde i strane kompanije.

Kakve su posledice egzodusa sa tehničkih fakulteta devedesetih godina, naročito sa Elektrotehničkog?

Iz oko deset generacija otišlo je preko 90 odsto diplomiranih. Svake godine na ETF-u diplomira 350 do 400 studenata. Ako je oko 300 odlazilo godišnje, tokom tih deset godina ukupno je otišlo 3000. Mislim da je to gubitak koji se ne može nadoknaditi. Prvo, država je platila njihovo školovanje. Školovanje jednog kvalitetnog inženjera košta oko 100.000 dolara, pa puta 3000... Tu se radi o milijardama evra koje je država uložila, a defakto joj se ništa nije vratilo. To je samo direktna materijalna šteta. Kada uzmete da ti ljudi tamo stvaraju, plaćaju porez, osnivaju porodice i da će njihova deca ostati tamo, ta šteta je nemerljiva.

Kakva je situacija sada po tom pitanju?

Nažalost, situacija nije dobra, sada je velika ponuda. Sve zemlje se bore za kvalifikovanu radnu snagu, odnosno za mlade stručne ljude jer oni su garancija budućnosti, bez njih ne mogu da napreduju. Samo Nemačka traži oko milion programera i još 400.000 inženjera raznih profila. Orijentisana je, naravno, na zemlje centralne i jugoistočne Evrope zbog dobrog školskog sistema iz kojih se dobija dobro školovan kadar. Nisu investirali ništa, a cela dobit ide njima. Nije baš kao devedesetih, ali bar 70 odsto studenata želi da ode odavde. A nikada nije bilo lakše otići nego danas: odu na postdiplomske studije, nauče jezik, sistem i kompanije već počnu tamo da se interesuju za njih...

Ako su loše posledice toliko očite, zašto se toliko insistiralo na prodaji Telekomu, čak uz priču da nam taj novac od prodaje nije sad potreban?

Mislim da je to uticaj multinacionalnih kompanija – one hoće da kupe celo tržište i unište konkurenciju. Te kompanije su danas jače možda i od samih država; cela ta priča o globalizaciji i liberalizaciji u njihovom je interesu, a ne u interesu država i društava. Nije sporno da morate da radite sa multinacionalnim kompanijama, ali možete sačuvati ravnopravnost ako imate domaću privredu, stručnu, kvalifikovanu radnu snagu, dobre škole.

Konačno, te multinacionalne kompanije se bore i za taj isti kadar koji sada radi u Telekomu. Tržišna utakmica i profit glavni su kriterijumi za te kompanije. To je suština. Međutim, države treba da vode računa o lokalnoj privredi, da se i ona takmiči na tržištu pod istim uslovima... U suprotnom, ako nema dobre škole i kvalifikovanu, stručnu radnu snagu, biće u kolonijalnom položaju.

Cela ta priča da smo mi korumpirani, nesposobni, nestručni, da ne ume-

Srbije, pare ne ostavi Telekomu da domaćinski upravlja njima, investira u nove tehnologije, zapošljava stručne mlade ljude; ako im te pare uzima za razne svoje potrebe, i još zapošljava partijsko članstvo. Onda će propasti, naravno.

Kredit za kupovinu u RS uskoro ističe, znači li to da je Telekom firma praktično bez dugova?

Dali smo 600 miliona evra, rešili smo se dugova i sad deo koji je išao u dugove ide u profit, može da se investira. Država treba da uzima manje, da pusti rukovodstvo Telekomu da posluje, da utiče samo preko svojih predstavnika u nadzornom odboru – ali predstavnika koji su stručni, a ne partijskog kadra. To Telekom može da dovede do ozbiljne, konkurentne kompanije na tom tržištu, koja može da se širi i dalje.

Telekom na tržištu Srbije i Republike Srpske ima više klijenata nego Telenor i Vip, strane kompanije sa svetskim rejtingom. Telekomu niko ne brani da se širi na region, da pravi konzorcijume, partnerstva i sa drugim kompanijama – to je sve stvar poslovne politike i dogovora. Kao

Kad je o administraciji reč, tu se vrši pritisak vlasti koja obično dovodi nekvalifikovan i nestručan kadar na mesta koja ili ne postoje u sistematizaciji ili pak na jednom mestu umesto jednog sedi po troje. Ali to treba da se utvrdi jer nama nije u interesu da otpuštamo ljude – mi imamo dvocifrenu nezaposlenost, najveću među mladim ljudima koja je ozbiljan socijalni problem.

To su sve mahom spekulacije i priča kada dođu oni koji su zainteresovani da kupe Telekom, odnosno tržište. Jer, Telekom ima najveći broj klijenata u Srbiji, a preko Republike Srpske, gde je kupio mobilnu telefoniju, vezana je cela BiH. To je veliko tržište i veliki broj klijenata – ne bi se oni stalno interesovali za Telekom da ne vredi. Ova kompanija ima jako dobre resurse, a u ovom trenutku i jako dobru tehnologiju i više investira nego Vip i Telenor zajedno.

Da li znate kakva je situacija u EPS-u, pošto se pominje mogućnost prodaje bar nekih njegovih delova?

Ja sam predsednik nadzornog odbora EPS-a, postavila me Vlada Srbije. EPS

■ “Nama treba rast BDP-a ne jedan ili dva odsto, već pet odsto da bismo ovu rupu od devedesetih godina do danas – ovih četvrt veka – nekako prebrodili. Ukratko: da bismo imali bar neki pozitivan rast i da bismo za dvadeset godina došli tamo gde smo bili devedesetih kada se raspadala Jugoslavija.”

mo, apsolutno nije tačna. Mislim da su mnogi ljudi koji pričaju takve priče lobisti multinacionalnih kompanija, zastupaju ovde nečije interese, za to su verovatno plaćeni.

Mi smo bili najrazvijenija zemlja jugoistočne, možda i centralne Evrope u nekim segmentima moderne tehnologije, digitalne elektronike. Bili smo čak i ispred nekih velikih sila, Rusije, Kine, Južne Koreje. A nije to tako davno bilo. Ako smo mogli tada, zašto ne bismo mogli i sada? I danas su deca pametna, samo što od njihovog školovanja nemamo ništa.

Jedan od argumenata za prodaju je bio i da će cena Telekomu sve više padati. Da li će se to desiti?

Izgubiće vrednost, naravno, ako isisamo sve pare iz Telekomu. Ako vlasnik i osnivač, a to je država, Vlada Republike

što bi i EPS trebalo da pređe Drinu i da ode u Crnu Goru, naravno.

Dosta se priča o višku zaposlenih u Telekomu. Koliko je realan taj višak?

Mislim da je to na nivou spekulacija. Da li je Telekom napravio neku sistematizaciju, da li zna koliko ima ljudi na kojim pozicijama, koliki je višak? To mora da se uradi sistematično, profesionalno i ozbiljno, pa da svako vidi o kom broju ljudi se radi. Inženjera nikad dosta, to je sigurno, i tehničara. Kada je reč o tom proizvodnom delu, tu sigurno ima i manjka. Pored toga, inženjera morate stalno da školujete, svakih pet godina morate da radite neku inovaciju, osvežite im znanje, kažete šta se dešava u struci, morate da ih pripremite da ostanu u formi i da prate ono što se dešava da bi radili svoj posao profesionalno i bili efikasni.

se sada nalazi tamo gde je Telekom bio pre sedam do deset godina i mora da uradi ozbiljnu reorganizaciju. EPS je nekad činilo 14 preduzeća koji su svi bili pravni subjekti, plus sam EPS. Sada je sveden praktično na dve firme – EPS Proizvodnja i Distribucija. Deo Distribucije je otišao u Elektromrežu Srbije i sve to je urađeno formalno-pravno, ali sada to treba da se sprovede, da se napravi nova sistematizacija. Onda treba da se vidi koliko stvarno ljudi ima viška.

U proizvodnji sigurno ima manjka ljudi. Država je napravila veliku štetu EPS-u zabranom zapošljavanja. Ja razumem da su zabranili zapošljavanje u administrativnom delu, ali zabranili su i u proizvodnom delu. Za vreme koliko to traje, hiljade ljudi su otišle u penziju iz proizvodnje. Kolubari fali više od hiljadu ljudi

u proizvodnji. Sa te strane, EPS se nalazi u teškoj situaciji: star kadar u proizvodnji, penzionisanja, rad – da tako kažem – u duplim smenama u teškim uslovima, pogotovo u rudarskom sektoru, ima dosta povreda na radu. Održan je sastanak sindikata i generalnog direktora sa premijerom i nadam se da će se naći rešenje da se bar u tom proizvodnom delu što hitnije zaposle mladi ljudi.

U sredu 16. januara potpisali smo jedan ugovor sa tehničkim fakultetima Univerziteta u Beogradu. U prvom krugu će to biti Mašinski, Rudarski, Elektrotehnički i Matematički fakultet. Kasnije – i Pravni i Ekonomski. Nama treba taj kadar pošto je u EPS-u prosek starosti oko 50 godina.

EPS proizvodi, ima profit, ne košta državu ništa. Kada se racionalizuje, mogao bi više da zarađuje.

Javlja se sada mnogi novi zahtevi. Mi imamo lignit kao osnovni izvor energije i to je relativno prljava tehnologija, a sada vidite zahteve oko ekologije, zaštite životne sredine. To sve moramo da ugradimo i to košta. Nešto će se verovatno dobiti kao pomoć od EU, a nešto će EPS morati sam da investira, a država će morati da ga pusti da investira jer ćemo ili plaćati penale ili će nam gasiti kapacitete.

Imamo staru opremu, pogotovo u tom termosektoru vezanom za ugalj – da ne govorimo o rudnicima. Mora da se investira, danas je koeficijent korisnog dejstva tehnologije povećan mnogo više nego što je to bilo pre 40 godina, kada je ta oprema instalirana i kada je bila na nivou onoga što se tada dešavalo u svetu.

EPS je veliki sistem, veći od Telekoma skoro pet puta, veoma važan za privredu

Srbije. Kada krene da se osavremenjava i uvodi novu tehnologiju, javiće se oko njega mnogo firmi koje će ga opsluživati, mnogo malih i srednjih preduzeća kao partneri... EPS je zato važan za ceo proces reindustrijalizacije i može značajno da pokrene rast BDP-a.

Bilo je izjava da prodaja Telekoma nije prodaja porodične srebrnine, mada bi se po istraživanjima javnog mnjenja moglo zaključiti da veliki deo javnosti misli drugačije, da to jeste prodaja možda poslednjih značajnih resursa koje ova država ima.

U slučaju prodaje takvih resursa nećemo imati domaću privredu i razvoj. Mi moramo da sarađujemo sa velikim svetskim firmama, ali moramo i da se takmičimo. Šta ćemo mi njima da nudimo osim jeftine radne snage – dođu ovde,

ovu zemlju dovedu dotle da bude ravnopravan partner ostalim zemljama u Evropskoj uniji u koju sada idemo.

Da li je ovo na neki način poreda onog dela javnosti, naročito stručne, koji se zalagao da se ne prodaju kompanije značajne za državu, dok su se Vlada i jedan deo ekonomista zalagali za prodaju?

Nadam se da je ovo neki nov početak za nas, početak oporavka privrede i reindustrijalizacije, stvaranja zdrave ekonomije. Slažem se sa ekonomistima da su njihove mere štednje, monetarna, fiskalna politika nešto što je potrebno, ali to nije dovoljno. Mora da se ima proizvodnja i mora neko da stvara novu vrednost. Ne možete samo da presipate iz šupljeg u prazno i da tu razliku između proizvodnje i potrošnje rešavate samo štednjom. Naprotiv, rešavate je proizvodnjom, tako što raste proizvodnja, što izvozite, zapošljavate nove mlade ljude. To je pravi put. Nadam se da su ljudi u politici to shvatili.

Na njima je veliki pritisak. Kada vam dođe neki privatizacioni savetnik, šta on kaže? On vas tera da prodate jer ima proviziju. Svako želi da kupi jeftino i da posle proda skupo. Telekom smo prodavali dva puta, Italijanima, Grcima, pa smo posle otkupljivali, već smo taj film gledali... Nadam se da su političari to konačno razumeli, da nije sramota imati domaću privredu, regionalni razvoj, pa se umrežavati u regionu, jer sve te zemlje oko nas su slabe kao i mi. Najlakše ćemo s njima da trgujemo i nešto uradimo na ovom nivou privrede.

Bili ste i rektor Univerziteta, kako ocenjujete stanje u nauci u Srbiji danas?

Stanje je loše, napravljena je strateška greška kada je ukinuto Ministarstvo nauke. Umesto da su od Ministarstva prosvete, Ministarstva nauke i tehnološkog razvoja napravili jedno jako ministarstvo koje bi trebalo da bude osnova nekog daljeg razvoja, veza sa privredom i osnova vođenja inovativne politike, nauku su ugasili i pripojili je prosveti, a prosveta je već imala mnogo problema. Svake godine se smanjuje budžet za nauku.

Sa druge strane, imate slabu privredu, pa nauka ne može da napravi tu kopču sa privredom niti da se komercijalizuje pa da se rezultati plasiraju, da se dođe

daju 200 evra platu, država im da 2000 evra po zaposlenom. Zato i dolaze. Od toga ne može da bude nikakav budžet, a kamoli razvojni.

Nama treba rast BDP-a ne jedan ili dva odsto, već pet odsto da bismo ovu rupu od devedesetih godina do danas – ovih četvrt veka – nekako prebrodili. Ukratko: da bismo imali bar neki pozitivan rast i da bismo za dvadeset godina došli tamo gde smo bili devedesetih kada se raspadala Jugoslavija.

Zato ove firme koje su zdrave treba ojačati, jer one mogu da pune budžet, tu država ima manevarski prostor da vodi sopstvenu politiku i stara se o zapošljavanju ljudi. Mi imamo ozbiljan problem stare nacije sa odlivom mozgova, odlaskom najkvalitetnijih i najposposobnijih mladih ljudi. A oni treba da povuku napred, da

Prodaja Telekom

Još uvek u raljama vlasti

Kako jedna od najuspešnijih firmi u većinskom vlasništvu države ponovo nije prodata

“Znate, najlakše je sedeti u toploj sobi ili kibicovati odnekud i dobacivati. A neko mora da donese odluke, upravo zato što znam da će neko u budućnosti da me pita ‘a zašto je smanjena cena Telekom, kad ste mogli da dobijete toliko i toliko’. I to će da rade isti oni, a to je 99 odsto različitih komentatora, lažnih analitičara i svih ostalih, koji su sve vreme govorili kako je to nacionalna veleizdaja, kako smo se, eto, mi dogovorili sa ne znam kim da to preprodamo, da stavimo pare u svoje džepove. Hoće li sad bar da kažu, izvinite, lagali smo?” Mada deluje kao da je odgovarao sebi samom u verziji iz 2011. godine, Aleksandar Vučić je na ovaj način obrazložio odluku svoje vlade i Komisije za privatizaciju Telekom (odluku koja je, po njegovim rečima, bila jednoglasna) da se odbije ponuda neimenovanog američkog fonda za kupovinu većinskog dela Telekom Srbije.

Po Vučićevim rečima na konferenciji za štampu od 11. decembra po podne, dana kada je ponuda bila

odbijena, ukupno je bilo šest ponuda za Telekom, od toga “jedna ozbiljna”, sa kojom je manje-više sve bilo u redu, osim cene. Tog decembarskog prepodneva, kada je odložio saopštavanje odluke za po podne, Vučić je rekao: “Da smo dobili sto miliona veću ponudu, odmah da vam kažem, bez razmišljanja bih prihvatio, a ovako se još lomimo.” Do popodneva, očito, tih željenih dodatnih sto miliona nije bilo ponuđeno, i akcionarsko društvo Telekom Srbija je ostalo u većinskom vlasništvu Republike Srbije (58,11 odsto akcija).

ŠTA DALJE: Pre konačnog odbijanja, u medijima su cirkulisale dve opcije – “Novosti” su u oktobru pisale da je američki investicioni fond Apollo dao ponudu od 1,2 milijarde evra za 58 odsto akcija Telekom, sa ciljem da “sredi” kompaniju i preproda je Dojče Telekomu za dve godine. “Danas” je sredinom novembra objavio da je Kolbek kapital, takođe američki investicioni fond, ponudio 1,47 milijardi za 58 odsto Telekom, da je to “za

oko 170 miliona evra više od sledeće ponude po visini”, kao i da “država ponudu Kolbeka smatra zadovoljavajućom”. Inače, portal “Pištaljka”, koji se bavi istraživanjem korupcije, saopštio je sredinom novembra da je kompanija Lazard, savetnik Vlade Srbije u privatizaciji Telekom, u sukobu interesa, s obzirom da je fond Apollo strateški partner Lazarda od 2008. godine. U kupovini Telekom Srbije, Apollo je nastupao zajedno sa Telekomom Slovenija.

Ipak, očito, ništa se od ovih medijskih predviđanja nije ostvarilo. Vučić nije želeo da kaže ko je bio taj najbolji ponuđač, niti

koja je to cena njemu bila 100 miliona evra ispod prihvatljive – kažemo “njemu” jer je 11. decembra pre podne takođe izjavio da ne pamti da je bio u “takvoj vrsti nedoumice i u takvoj situaciji da veoma teško donese odluku kao što je ova”, a i zaključio je da Telekom jeste jedan od naših nacionalnih resursa, mada “svakako nije naša srebrnina i ne vredi koliko smo mi pričali, ali ne vredi ni malo”.

Nakon propale prodaje, premijer je objasnio da će Telekom morati da se reorganizuje kako bi mogao da “pobeđuje na tržištu”. To bi, po njegovim rečima, značilo da će u kompaniju biti uveden profesionalni menadžment “verovatno po ugledu na ono što je urađeno u Železari Smederevo”, ali “da o tome nije dovoljno razmislio” jer je svu pažnju usmerio na privatizaciju. Ujedno je najavio i podizanje performansi Telekom u naredne tri-četiri godine, kada bi ova kompanija trebalo da vredi više nego danas. Sutradan se uključio i ministar Vulin, najavljujući smanjenje broja zaposlenih, kao i druge rezove, “jer je to jedini način da to preduzeće opstane”, dodajući da veruje da u vezi sa otpuštanjem neće biti otpora i sukoba jer su predstavnici sindikata toga svesni. “Da je privatizovano, time bi se bavio neko drugi, ali pošto nije – time će se baviti država, ali će se baviti kao najbolji menadžer na svetu, sa prvenstvenim ciljem da to bude uspešno i jako preduzeće koje će morati da

do novih proizvoda itd. Mislim da smo zemlja koja najmanje finansira nauku u Evropi. Generalno, malo investiramo i u obrazovanje, koje ne počinje sa fakultetom, već sa obdaništem. Država priča da su važni obrazovanje i nauka, ali kada se usvoji budžet, onoliko si važan koliko ti

daju para, a para za prosvetu i nauku je svake godine sve manje

Kakva je vaša procena, koliko još imamo vremena kao država, i da li ga uopšte imamo, dok se ne pretvorimo u zemlju koja školuje sve manji broj stručnjaka koji će odlaziti u

svet, i u sve većem broju jeftinu radnu snagu?

Ovo što se dešava, taj ulazak u EU, valjda će učiniti da naši političari shvate da je to jedan sasvim drugi vrednosni sistem. Kada krenete sa njima, morate da usvojite taj vrednosni sistem, mnoge od

se nosi sa ogromnom konkurencijom na tržištu", izjavio je Vulin na Pinku, a preneo Tanjug.

POVEST: Nakon sveg ovog vajkanja i izjava koje bi više pristajale sveže izabranoj vlasti, a ne onoj koja je na funkciji već tri i po godine i koja je bezbroj puta do sada mogla da uvede i profesionalni menadžment, i da smanji broj zaposlenih i poveća efikasnost, i sve tome slično, ostaje pitanje: a zašto Vučić nije prodao Telekom Srbija? Vučić, a ne Vlada Srbije, jer opet, kao i u mnogim prethodnim slučajevima, i ovde deluje da se ona "jednoglasna" odluka Vlade i Komisije za privatizaciju Telekoma sastojala od jednog jedinog glasa. No, vratimo se prodaji: veliki put su prešli i Aleksandar Vučić i Srpska napredna stranka od proleća 2011. i pokušaja privatizacije Telekoma od strane vlade Mirka Cvetkovića i Demokratske stranke. Dok je trajalo natezanje između Vlade Srbije i Telekoma Austrija o minimalnoj ceni koja bi bila prihvatljiva za 51 odsto Telekoma, SNS je podneo krivičnu prijavu protiv predsednika vlade Cvetkovića i pojedinih članova vlade zbog sumnje da su zloupotrebili službeni položaj i izvršili delo prevare u procesu prodaje Telekoma. "Branimo Telekom od prodaje na sve moguće demokratske načine. Ne isključujem mogućnost da organizujemo živi štit oko zgrade teleoperatera kako bi se sprečila njegova prodaja", izjavio je krajem aprila Vučić, tada zamenik predsednika SNS-a.

Pravni tim SNS-a u sastavu Dejan Đurđević, Vladimir Cvijan i Marko Đurić sastavio je krivičnu prijavu u kojoj je navedeno da su predstavnici Vlade Srbije "prilikom prodaje Telekoma predlagali, donosili i sprovodili odluke koje su višestruko štetne za državu Srbiju i građane". Današnji direktor Kancelarije za Kosovo i Metohiju Vlade Republike Srbije optužio je DS da namerava "da novac od prodaje Telekoma Srbija zloupotrebi zarad očuvanja svog položaja", a današnja guvernerka Narodne banke Srbije je izjavila: "Pošto su varali građane u prethodnom izbornom ciklusu, sada će najprofitabilniju kompaniju prodati da bi tu laž makar donekle pretvorili u realnost, pa, ako mogu, da tako potkupe građane za sledeći predizborni ciklus." Podsetimo, sve ovo se događalo u aprilu 2011, za vreme štrajka glađu Tomislava Nikolića koji je trebalo da potraje "sve dok Boris Tadić ne raspiše izbore". Tri i po godine kasnije, u januaru 2015, Vučić je naveo da ćemo "dobiti najveću cenu u istoriji koju je Telekom mogao da dobije", te da će cena biti "dramatično veća od one koja je ponuđena 2011. godine, kada su neki to pokušavali pre izbora da rade", a sve kao posledica toga da je Srbija postala stabilna ekonomija, "što se vidi po izveštajima međunarodnih institucija i zapadnih zvaničnika".

KOLIKO VREDI TELEKOM: Odgovor na ovo pitanje je brutalno

jednostavan – vredi onoliko koliko kupac hoće da ga plati, a sve ostalo je spisak lepih želja prodavca. U 2011, Vlada Srbije tražila je 1,4 milijarde evra za 51 odsto vlasništva Telekoma Srbija. Jedini ponuđač bio je Telekom Austrija, koji je u martu 2011. ponudio 950 miliona i 450 miliona evra investicija. Nakon što ova ponuda nije prihvaćena, Telekom Austrija je početkom maja 2011. ponudio 1,1 milijardu evra za 51 odsto, ali od toga 800 miliona evra odmah, a ostatak od 300 miliona da se isplati do 2020. godine. Dakle, tada je kupac bio spreman da plati 1,1 milijardu za nešto više od polovine kompanije, što znači da je celokupna kompanija tada procenjena na oko 2,16 milijardi evra, minus dugovi, koji su bili poveliki, verovatno preko pola milijarde – na primer, u 2006. godini Telekom Srbija je napravio poveću akviziciju kupivši Telekom Srpske u BiH za 646 miliona evra, iznos koji je posle godinama vraćao.

Kakva je situacija sada? Prema Due Diligence izveštaju francuske kuće Lazard Freres, koji je bio završen u junu ove godine i namenjen Vladi Srbije upravo povodom nedavno izjalovljene prodaje Telekoma, neto dug cele grupe Telekom Srbija (dakle, Telekoma i firmi u njegovom vlasništvu) na kraju 2014. godine iznosio je 322 miliona evra. Vučić je na konferenciji izjavio da je, za razliku od 2011, kada je Telekom bio procenjen na 4,8 puta EBITDA (*Earnings Before Interest, Taxes, Depreciation and Amortization*), američki fond procenio Telekom na šestostruki EBITDA. Prema Due Diligence izveštaju, konsolidovan EBITDA je u 2014. bio 46,5 milijardi, pa bi onda prema tome ceo Telekom vredeo skoro 280 milijardi dinara, ili skoro 2,31 milijardu evra, a državi bi, po ovoj računici, za 58,11 odsto trebalo da pripadne 1,34 milijarde. Kada se od 2,31 milijarde oduzme dug, dobija se vrednost od oko dve milijarde, pa se još jednom postavlja pitanje: zašto Vučić nije prodao Telekom? Šta bi mu značilo da je dobio još 100 miliona, pa da ga proda za 1,44 milijarde? Mobtel je 2006. prodat za dvanaestostruki EBITDA, ali to je bilo neko prošlo vreme, pre finansijske krize, mada su se Miroslav Mišković i njegov internet tim pohvalili kako je te iste 2011. Maxi prodat za 11,8 puta EBITDA. Možda ključ leži u činjenici da bi kakav investicioni fond, vođen logikom profita, zauvek prekinuo praksu zloupotrebe Telekoma u političke svrhe. Nestalo bi uzimanje kredita da bi se uplatilo 10,4 milijarde dinara dividende u januaru jer su vlastima potrebne pare, mada se još ni ne znaju poslovni rezultati za prethodnu godinu; ne bi se zaposlenima jednokratno uplaćivao 701 milion dinara bonusa pred izbore; nestalo bi sponzorisanje, pomaganje i saradnja sa mnogim podobnima; nestalo bi partijsko zapošljavanje, kičma i ove i prethodne vlasti. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

tih stvari će morati i da sprovedu, oni u EU imaju razvojnu politiku. Mislim da će to biti dobra škola za naše političare, da će oni da se obrazuju i shvate o čemu se tu radi. Naše političare interesuju samo izbori. Njih interesuju kratkoročni rezultati, nešto što narod može lako da popije,

a narod ima kratku pamet pa zaboravi šta su obećali a šta su uradili. Nadam se da će konačno prevladati svest da postoji nešto što je javni, društveni interes, a ne interes jedne političke stranke. Inače će to koštati i njih same. Ne mogu da žive u zemlji koja će imati afrički standard, gde

će biti visok nivo korupcije, kriminala, tu nikome neće biti lepo. Konačno, jednog dana će njihova deca otići iz ove zemlje. To mora da se ozbiljno shvati, to je strateški interes države, možda i pitanje opstanka države i naroda. ¶

MOMIR TURUDIĆ

Glasanje, preglasavanje i sugestija

Čini se da se nekom iz naprednjačkih redova nije dopalo da u Savet REM-a sada bude izabran neko ko se neće pokoriti vladajućim medijskim silama, ignorisati bezakonje u etru, praviti se gluv i slep na političku propagandu koju na nacionalnoj frekvenciji plasira Željko Mitrović, biti hladnokrvan prema rijaliti prostaklucima, donositi kontroverzne odluke o dodeli frekvencija i, uopšte, činiti sve ono po čemu je Savet REM-a do sada bio poznat

O d svog osnivanja 2003. godine, Republičko telo za elektronske medije (REM, ranije RRA) važi za instituciju u kojoj se sve ono što je jednostavno i što bi moglo da se reši bez većih problema, na volšeban način pretvara u politički vodvilj u kojem se uglavnom ne zna ne samo kakav će biti epilog, nego ni šta je tema radnje i ko su zapravo glavni glumci. Nije stoga nikakvo čudo što se ovih dana upravo to dogodilo i s procedurom za izbor novog člana Saveta REM-a.

Zbog svega toga, u trenutku nastanka ovog teksta, neizvesno je da li će kandidati za članstvo u Savetu REM-a biti ljudi koji su dobili najviše glasova, neko ko je preglasan, ili pak – neko treći. Neizvesno je takođe šta će se dešavati u skupštinskom odboru za informisanje, pošto je predsednica tog tela Vesna Marjanović najavila da neće potpisati odluke koje je donela SNS-ovska većina, a koje su – kako je istakla – primer grubog kršenja Ustava i Zakona o elektronskim medijima.

CRNO-BELI SVET

Sve je počelo baš onako kako pravila nalažu. Pošto članu Saveta Goranu Pekoviću ističe mandat, predstavnici ovlašćenih predlagача – 38 organizacija koje se bave slobodom izražavanja i zaštitom prava dece – sastali su se 10. decembra u Skupštini Srbije, kako bi predložili dva kandidata od kojih će narodni poslanici izabrati novog člana Saveta. Pošto zakon ne precizira način glasanja, na samoj sednici usvojen je predlog da svaka organizacija glasa za po dva kandidata – ako tako želi. Na osnovu stenograma s ove sednice, u koji je "Vreme" imalo uvid, jasno je da su prisutni predlog prihvatili, s tim što je njih 16 glasalo za jednog, a 22 za dva kandidata.

U svakom slučaju, pobednici glasanja bili su Snežana Stojanović Plavšić s 22 glasa i Milan Antonijević s 21 glasom. Dosađajući član Saveta Goran Peković dobio je 16 glasova i tako ispao iz trke. Kako bi "zapečatili" ovakvu odluku, predstavnici 38 organizacija potpisali su zapisnik koji je vodila služba Odbora za kulturu i informisanje.

Da se na tome završilo, ne bi bilo nikakvih problema. Ali, ne lezi vraže.

Preko noći, isti ljudi koji su potpisali zapisnik i mirno otišli sa sednice, naprasno su shvatili da je došlo do greške. Odboru za kulturu i informisanje stigle su žalbe, u kojima se primećuje kako je nezakonito to što su neki glasali za po jednog, a neki za dva kandidata – kao da i sami nisu pristali na takvo pravilo, kao da nisu potpisali zapisnik, kao da su tokom sednice bili negde drugde.

Baš poput iznenada "probuđenih" žalilaca, hitro su reagovali i članovi Odbora za kulturu i informisanje: na sednici održanoj već sledećeg jutra, 11. decembra, većina u Odboru donela je odluku o ponavljanju glasanja. Ova "trka s vremenom" organizovana je pre nego što je stigao stenogram sa sporne sednice, pre nego što se čulo mišljenje drugih učesnika sastanka, čak i pre nego što su predlagачi na koje su se žalbe odnosile i obavešteni o tome (!).

Nije, naravno, teško zaključiti da se nekom iz naprednjačkih redova (čik pogodimo kome) nije dopalo da u Savet REM-a sada bude izabran neko ko se sigurno neće pokoriti vladajućim medijskim silama, ignorisati bezakonje u etru, praviti se gluv i slep na političku propagandu koju na nacionalnoj frekvenciji plasira Željko Mitrović, biti hladnokrvan prema rijaliti prostaklucima, donositi kontroverzne

odluke o dodeli frekvencija i, uopšte, činiti sve ono po čemu je Savet REM-a do sada bio poznat (vidi okvir "Mentalna higijena"). Računa se, valjda, da ono malo glasova koji su do sada iskakali iz te REM-ovske harmonije ne bi trebalo dodatno osnaživati.

Da stvar bude još bizarnija, ta sednica bila je posvećena potpuno drugoj temi: ova je sasvim neplanirano ubačena kao nova tačka dnevnog reda, a odluka koja je doneta nije u skladu ni sa jednom tačkom nijednog postojećeg zakona koji se odnosi na regulaciju elektronskih medija.

Mentalna higijena

U razgovoru za "Vreme" Srđan Dragojević napominje da sva tri kandidata za člana Saveta REM-a, na osnovu biografija, deluju da bi mogli valjano i odgovorno da obavljaju taj posao, ali da on lično "oseća zebnju" zbog forsiranja reizbora dugogodišnjeg člana tog tela. "Mislim da je njihov blagonaklon odnos prema 'reality' programima kumovao primitivizaciji Srbije, forsiranju nasilja i bestijalnog ponašanja, i stvaranju novih idola mladih u galeriji kriminalaca i prostitutki. Imali su u rukama zakonom propisane mehanizme suspenzije i oduzimanja frekvencije i nisu učinili ništa. Legitimno je postaviti im pitanje da li ste: a) zastrašeni, b) korumpirani, ili c) jednostavno – primitivni. Baš zbog svega toga, ovaj izbor nije samo nekakva mini afera oko glasanja među predlagачima novog člana REM-a, već seže do važnih pitanja o tome kakve medije hoćemo, ali i zaslužujemo – koja se tiču, na kraju krajeva, i mentalne higijene čitave nacije."

REM RIJALITI:
Sedište
Republičkog tela
za elektronske
medije

Foto: M. Milenković

Trendovi

“Meni sve ovo nije čudno, zato što već izvesno vreme pratimo na koji način se biraju predstavnici civilnog društva u bilo koju radnu grupu i bilo koje telo u kojem civilno društvo ima pravo na predstavnika”, objašnjava za “Vreme” Maja Stojanović, izvršna direktorka Građanskih inicijativa, koje su, uz 20 drugih organizacija, stale iza dvoje kandidata – pobednika glasanja.

Po njenim rečima, ovo je samo jedan u nizu problema koji se javlja kada bilo koji nezavisni predstavnik civilnog društva treba da uđe u neko vladino telo. “To smo do sada imali u radnim grupama koje su se ticale krivičnog zakonika ili zakona o socijalnoj zaštiti. Radna grupa za zakon o volontiranju, recimo, nije formirana nekoliko godina jer nisu znali koga da u tu radnu grupu stave. Ovo sada je samo mnogo javnije, zato što se tiče mnogo bitnije teme za ukupnu populaciju, pa se o tome više priča. Međutim, to je trend koji primećujemo još od 2012. godine, od kada niko ko je legitimni predstavnik civilnog društva prvo ne može da uđe u radnu grupu, a onda i ako uđe u tu radnu grupu, bude preglasavan”, kaže Maja Stojanović.

dogodilo? Kada je i kako nalog za ponavljanje izbora, postao “sugestija”?

Predsednica Odbora Vesna Marjanović u razgovoru za “Vreme” kaže da sada ima dovoljno elemenata koji govore da većina u Odboru pokušava da se umeša u proces u koji to telo u ovom trenutku nema ovlašćenja da se meša. “O ovome ću izvestiti sve institucije koje se bave slobodom medija i evropskim integracijama. Kao narodna poslanica koja je ovde položila zakletvu, ja sam obavezna da čuvam Ustav i zakon, a podsećam i svoje kolege iz SNS-a da je naš posao da štitimo parlament kao instituciju, a ne nečije stranačke ili privatne interese.”

Priča o izboru novog člana Saveta REM-a jako je komplikovana i teško ju je razumeti. Međutim, detalji ovde zapravo nisu ni važni. Važan je princip – novouspostavljeni *modus operandi* onih koji misle da su povukli “boga za bradu” i da mogu sve što im padne na pamet.

A to je valjda svakom jasno.

TAMARA SKROZZA

“Oni se i nisu pozvali ni na šta drugo, osim na žalbe predlagača. Ali, ako imate većinu, vi možete da izglasate kako je crno belo, a belo crno”, objašnjava za “Vreme” predsednica Odbora Vesna Marjanović, koja je na sednici 11. decembra bila potpuno nemoćna pred naprednjačkom većinom.

To inače i nije tako teško, pošto je u Odboru ima 9 članova SNS-a, 2 člana SPS, 2 člana DS-a, dok po jednog člana imaju PUPS, SDS i SDP. Dakle, čak i kada bi se svi udružili protiv neke naprednjačke inicijative, ne bi mogli da ih nadglasaju. Ovaj put, recimo, SPS i SPO nisu ni glasali, ali to ni na koji način nije uticalo na rezultat, baš kao što nikakvog uticaja nije imalo ni protivljenje poslanika SPS-a Srđana Dragojevića onome što se dešava.

“Mislim da je greška napravljena još pre te sednice Odbora. Naime, na prethodnoj sednici, kada su razmatrane prijave kandidata koje su podneli predlagači, uočene su brojne manjkavosti, kako u dokumentaciji koju je trebalo da dostave predlagači tako i u činjenici da je jedan broj predlagača dostavio samo po jednog kandidata, umesto dva, kako zakon nalaže”, objašnjava Dragojević za “Vreme”, napominjući da je to na kraju rezultiralo izjašnjavanjem predlagača za jednog ili za dva kandidata. “Iz zapisnika sa sednice 10. decembra nesumnjivo sledi da su se svi predlagači saglasili sa principom glasanja i dali potpis na rezultate glasanja i izbor dva kandidata. Predlagači gospodina Pekovića su sportske organizacije i zato je zanimljivo da sada, nakon “utakmice” sa čijim su se tokom, pravilima i rezultatom složili, osporavaju rezultat. Upravo bi oni morali da shvate da ovo odstupa od pravila fer-pleja.

PRINCIPI

No, tužna priča o izglasavanju kandidata za novog člana Saveta nije se završila na naprednjačkoj iznebuha donetoj

odluci. Kada su čuli šta se dogodilo, predlagači dvoje izabranih kandidata uputili su Odboru svoje žalbe. Sasvim očekivano, princip hitnosti, koji je prethodno prikazan ovaj put nije bio na snazi.

Predsednica Odbora odbila je da potpiše odluku o ponovnom glasanju, a za 14. decembar ujutro zakazala je novu sednicu kako bi se razmotrili novopristigli prigovori.

Predstavnici Srpske napredne stranke, onako prilježni samo tri dana ranije, nisu se pojavili na sednici.

Predsednica je zakazala i novu sednicu, dva sata kasnije, kako bi se poslanici konačno okupili, ali ni ovaj put nije imala sreće. Iduća sednica zakazana je za sredu, 16. decembar (kada će ovaj broj “Vremena” već biti u štampi).

Ukoliko taj poziv ne urodi plodom, 18. decembra ističe zakonski rok za ovu fazu izbora. Savet REM-a će u tom slučaju do daljnjeg raditi u “skraćenom sastavu”, tj. bez jednog člana.

U međuvremenu, u utorak, 15. decembra uveče, stvari se dodatno komplikuju. Članovi Odbora za kulturu i informisanje iz redova SNS-a poslali su predstavnicima 38 nevladinih organizacija obaveštenje da su na sednici 11. decembra razmatrane žalbe na proces glasanja 10. decembra i da je prihvaćen predlog da se predlagačima sugeriše da održe novi sastanak kako bi “bila u prilici da ponove postupak utvrđivanja konačnog predloga dva kandidata za Savet regulatora” i to tako što bi svaka organizacija glasala za po jednu osobu.

Nije, dakle, u pitanju odluka o ponavljanju glasanja, već o sugestiji da to bude učinjeno i to onako kako SNS, a ne ovlašćeni predlagači, smatra da bi trebalo da bude – ili, još preciznije, onako kao što misle predstavnici vladajuće stranke, a ne onako kako nalaže zakon. Osim toga, tu nije jasno šta se u međuvremenu dogodilo s odlukom od 11. decembra. Šta se s njom

Još jedna (o)tužna jesen

Dosta osnovano bi se moglo zaključiti da SNS zaista polako (o)pada, ali da na drugoj strani i dalje niko ozbiljno ne raste. Naprednjaci se trenutno kreću negde na samoj ivici od 40 odsto opredeljenog biračkog tela (22–24 od ukupnog), što svakako jeste astronomski rezultat, pogotovo kada se upoređi sa rejtinima ostalih političkih subjekata. Ali ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da je i Milošević u trenutku pada imao podršku od 35 odsto glasača

Kako biste, ocenom od 1 do 5, ocenili trenutno stanje u Srbiji	1	2	3	4	5	Srednja ocena
	30.4%	36.0%	27.5%	5.2%	1.0%	2.10

Čitaocima "Vremena" će se možda učiniti da nema velikih promena u odnosu na septembarsko istraživanje koje smo prezentovali na ovim stranicama. Ali tada je u pitanju bilo terensko istraživanje ("licem u lice"), na kojem, po pravilu, ispitanici odgovaraju iskrenije, a vlast prolazi dosta lošije. No, u međuvremenu, u oktobru, imali smo i jednu telefonsku anketu, na kojoj su SNS i Vučić ponovo "eksplozirali" (što zbog telefona, što zbog kvazipatriotskog medijskog pumpanja (pri čemu se, sa stanovišta rejtinga, posebno zahvalnim i plodonosnim pokazao "migrantski rat" sa hrvatskim premijerom Milanovićem), odnosno gotovo su se vratili na nivo iz marta 2014. godine. Sada je anketa bila takođe telefonska, a rejting SNS-a i Vučića je ipak pao i ponovo je veoma sličan onom iz septembra – a u odnosu na oktobar manji čak za 4–6 procentnih poena.

Dakle, dosta osnovano bi se moglo zaključiti da SNS zaista polako (o)pada, ali da na drugoj strani i dalje niko ozbiljno ne raste. Naprednjaci se, po našem uvidu, trenutno kreću negde na samoj ivici od 40 odsto opredeljenog – odnosno, 22–24 ukupnog – biračkog tela, što svakako jeste astronomski rezultat, pogotovo kada se upoređi sa rejtinima ostalih političkih subjekata. Ali ne treba smetnuti s uma ni činjenicu da je i Milošević u trenutku pada imao podršku od 35 odsto glasača. Dakle, svaki rezultat ispod 40 odsto Vučića i naprednjake uvodi u

Ako biste (ipak) izašli na izbore, za koju stranku biste glasali?	sa neizjašnjenima	bez neizjašnjenih
SNS	23.1%	42.1%
DS	6.1%	11.1%
SPS	5.9%	10.7%
SRS	2.9%	5.3%
Dveri	2.7%	4.9%
DSS	1.9%	3.5%
SDS	1.6%	3.0%
Dosta je bilo	1.5%	2.8%
LDP	1.5%	2.8%
LSV	1.3%	2.4%
JS	1.3%	2.4%
SDPS	1.3%	2.4%
SVM	1.1%	2.0%
PUPS	0.6%	1.1%
NS	0.5%	0.9%
SNP	0.5%	0.9%
ostali	1.0%	1.8%
nema stav	45.3%	—
ukupno	100%	100%

zonu crvenog alarma, pogotovo što je Vučić nametnuo neprestano forsiranu igru "sam(i) protiv svih".

"ZA VUČIĆA, NE ZA SNS"

Ono što je karakteristično za ovu anketu jeste upadljivo povećan broj neizjašnjenih i iskreno neopredeljenih, onih koji su se razočarali i u SNS i opoziciju i koji kažu da "sigurno neće glasati" već će bojkotovati izbore ili precrtati i pocepiti listić, onih koji kažu da su verovali mnogima ali da sad više nade nema. I, za razliku od situacije od pre godinu ili dve, među

Ocenite po školskom sistemu, ocenom od 1 do 5, sledeće ličnosti:	Srednje ocene
Aleksandar Vučić	3.08
Dragan Marković Palma	3.07
Rasim Lajić	2.62
Vuk Jeremić	2.52
Ivica Dačić	2.48
Tomislav Nikolić	2.31
Vojislav Šešelj	2.13
Sanda Rašković Ivić	2.05
Nenad Čanak	1.94
Boško Obradović	1.91
Boris Tadić	1.81
Bojan Pajtić	1.58
Čedomir Jovanović	1.53

Ako bi se sledeće nedelje održali vanredni parlamentarni izbori, da li biste na njih izašli?	
da, sigurno bih izašao	57.9%
možda / verovatno bih izašao	18.3%
ne, ne bih izašao	18.1%
bez odgovora	5.7%
ukupno	100%

Da li mislite da postoji potreba i prostor za jednu novu političku snagu?	
Da	47.6%
Ne	40.1%
nemam stav	12.3%
ukupno	100%

ovim novim apstinentima sada su najbrojniji razočarani naprednjaci.

Stanje u Srbiji, kao i sopstveno materijalno stanje, ocenjuje se kao nepromenjeno loše, rezignirano i bez previše komentara. ("Kako da ocenim, meni je loše,

Telefonsko istraživanje, sprovedeno u periodu od 25. novembra do 3. decembra 2015. na reprezentativnom uzorku od 1050 ispitanika sa teritorije Srbije (bez KiM).

Da li, prema Vašem mišljenju, danas živite bolje ili gore nego pre tri godine?	
bolje	10.5%
gore	48.0%
isto	41.2%
bez odgovora	0.3%
ukupno	100%

Da li verujete da je mera smanjenja plata i penzija donela očekivani rezultat?	
Da	24.8%
Ne	65.5%
nemam stav	9.7%
ukupno	100%

Kakva su Vaša lična očekivanja u pogledu životnog standarda u narednih godinu dana?	
biće bolji	28.4%
ostaće isti	29.3%
biće gori	35.7%
ne znam/nemam stav	6.6%
ukupno	100%

Kakva je, prema Vašem mišljenju, ova vlada u odnosu na prethodnu?	
ista	31.3%
bolja	41.7%
gora	19.3%
bez odgovora	7.7%
ukupno	100%

jedinica." "A šta da vam kažem, dođite da vidite kako živim.")

Ali ima i onih kojima se ovo pitanje ne dopada jer smatraju da ono predstavlja atak na trenutnu vlast, pa ljutito negoduju i objašnjavaju da to što oni žive gore (a žive!) nipošto nije proizvod ove Vlade, već prethodnika, koji su harali zemljom Srbijom i opustošili je, pa ovi sad ne mogu da nadomeste sve to, već su primorani da uvedu mere štednje kako bi se stvari vratile u normalu. ("Eh, sad, pa živim gore ali..." "Razumem ja na šta vi mene navodite. Jeste da živim gore, i jeste da su mi oduzeli od penzije, ali vidite ovi su prvi na vlasti koji su uveli mere štednje, a prethodni su se samo zaduživali i rasi-pali, pa sad moramo malo da istrpimo, ali ja verujem da će to uroditi plodom." "Kad dođete u praznu kuću, morate da štedite kako biste je napunili.")

Pomalo paradoksalno, ali po našem

Da li podržavate ulazak Srbije u EU?	
Da	44.1%
Ne	42.0%
nemam stav	13.9%
ukupno	100%

mišljenju, aktuelnom padu Vučićevog rejtinga verovatno je najviše doprine-lo ovo mnogo reklamirano "povećanje plata i penzija" – koje ga je, zapravo, ko-štalo mnogo više nego prošlogodišnje smanjenje.

Pristalice, međutim, kao i u svakoj sek-ti, nevolju tretiraju kao iskušenje i dobru priliku za još veću demonstraciju svog pravoverja. ("Naravno da jeste, pa zar vi ne vidite, ko god hoće može jasno da vidi, da rezultata ima." "Verujem da jeste, pa i u kući ako smanjite troškove i ubacu-jete tu razliku u kasicu, posle par mese-ci kasa će se napuniti.") Ostali su, među-tim, malo sumnjičavi i misle da ako i ima nekog pomaka da je to samo delimično, skoro neprimetno poboljšanje, dok ve-ćina sa sarkazmom navodi da oni nisu osetili te rezultate, ali da jesu osetili po-niženje, jer im je penzija uvećana za sto ili dvesta dinara. ("Mislim da jeste. Ali je to delimično, kratkoročno poboljšanje." "Jeste, jeste, kako da nije, pa evo ja to ose-tio po svom džepu, za celih 150 dinara mi povećali penziju koju su prethodno sma-njili, sramota.")

Zanimljivo je i to da bar 50 odsto bira-ča SNS-a, ako ne i više, na pitanje o izboru

Da li koristite internet i koliko često		
stranka	svakod-nevno	ne koristim
SNS (A. Vučić)	14.3%	41.4%
DS (B. Pajtić)	9.5%	2.2%
SRS (V. Šešelj)	2.4%	2.7%
DSS (S. Rašković Ivić)	0.9%	2.4%
SPS (I. Dačić)	1.5%	10.8%
LDP (Č. Jovanović)	1.7%	0.3%
LSV (N. Čanak)	2.2%	0.5%
Dveri (B. Obradović)	5.6%	0.3%
SDS (B. Tadić)	1.9%	1.6%
Dosta je bilo (S. Radulović)	2.4%	0.5%
ostali	4.3%	3.2%
neizjašnjeni	53.3%	34.1%
ukupno	100%	100%

Ukoliko EU i susedne zemlje obustave prijem migranata i postave barijere na granicama, šta mislite da bi onda Srbija trebalo da uradi?	
da ponudi azil i ostanak u zemlji onima koji to žele	20.0%
da, poput Mađarske, Bugarske i drugih, podigne barijeru na granici i ne dozvoli im ulazak u zemlju	55.3%
nemam stav	24.7%
ukupno	100%

stranke odgovara da ne bi glasali za SNS, već za Vučića.

ANKETAR: "Za koga biste glasali?"

ISPITANIK: "Za Vučića."

ANKETAR: "Mislite, za SNS?"

ISPITANIK: "Rekao sam vam, ne za SNS, već za Vučića."

Uočljivo je da bi pitanje migranata sve veći broj anketiranih rešio podizanjem neke barijere (procenat je drastično sko-ćio kada je u formulaciji pitanja reč "zid" zamenjena "barijerom"), naravno, uko-liko ne postoji mogućnost njihovog br-zog tranzita, što je onda prilika za demon-straciju "bezbolnog humanizma". Samo jedan manji procenat ispitanika (oko 20 odsto) ponudio bi trajno azil, ostali su sve skloniji orbanovskim rešenjima. ("Kako svi, tako i mi." "Pa, jeste, žao mi ih je, ali nemamo mi mogućnosti da ih primimo." "Ponuditi azil, ali samo onima koji su zai-sta ratom ugroženi.")

Glasači SNS-a, kao i koalicionih strana-ka, misle i odlučno tvrde da je ova Vlada

»

Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji		
stranka	do 40 godina	preko 60 godina
SNS (A. Vučić)	13.2%	39.4%
DS (B. Pajtić)	8.8%	2.9%
SRS (V. Šešelj)	3.5%	1.9%
DSS (S. Rašković Ivić)	0.3%	2.6%
SPS (I. Dačić)	2.3%	11.9%
LDP (Č. Jovanović)	2.6%	0%
LSV (N. Čanak)	1.8%	0.3%
Dveri (B. Obradović)	5.6%	0.3%
SDS (B. Tadić)	0.9%	2.2%
Dosta je bilo (S. Radulović)	2.3%	0.6%
ostali	3.8%	4.8%
neizjašnjeni	54.8%	33.0%
ukupno	100%	100%

Koji domaći političar Vam uliva najviše poverenja?	
Aleksandar Vučić	25.1%
Ivica Dačić	3.9%
Vojislav Šešelj	3.1%
Rasim Ljajić	2.4%
Tomislav Nikolić	2.3%
Bojan Pajtić	2.1%
Dragan Marković Palma	2.0%
Boris Tadić	1.9%
Saša Radulović	1.3%
Sanda Rašković Ivić	1.1%
Borko Stefanović	1.1%
Nenad Čanak	1.1%
Boško Obradović	1.0%
Čedomir Jovanović	0.6%
Nenad Popović	0.4%
ostali	2.8%
ne veruje nikome/ne zna /ne želi da se izjasni	48.1%
ukupno	100%

bolja. ("Booolja, i to mnogo." "Pa naravno da je bolja. Hiljadu puta bolja.") Tvrde pristalice opozicije kažu da je gora, dok nezajasnjeni i neopredeljeni uglavnom misle da je ista, mada je primetno da i deo njih misli, ili se bar nada, da je "možda malo bolja". ("Ma svi su oni manje-više isti, ali ipak mi se čini da su ovi sad malo bolji, bar pokušavaju nešto.")

"VERUJEM, ŠTO DA NE VERUJEM"

Na kraju, kao i na početku, opet treba istaći uticaj medija, jer mnogi od ispitanika odgovaraju na sledeći način: "Pa vidite, juče sam baš gledao na televiziji i Vučić kaže..." "Pa, ja verujem Vučiću, a on kaže..." "Vučić što kaže i uradi, evo sad baš čitam u novinama."

A pošto jedan (p)ogled вреди više od hiljadu reči, evo i jednog karakterističnog primera medijskog uticaja na percepciju, kojeg se treba uvek setiti u trenutku kad se zapitate: "A zašto ON ovo radi, zašto se blamira podrškom određenih medija i zašto dozvoljava da ga blamiraju?"

ANKETAR: "Iz kojih se novina informišete."

GOSPOĐA: "Informer."

ANKETAR: "Koristite li internet?"

GOSPOĐA: "Jao, pa ja ne. Ali, znate, imamo dva, samo unuke oba odnele za Beograd."

Koji domaći političar Vam uliva najviše poverenja?		
Da li koristite internet i koliko često?	Aleksandar Vučić	ne veruje nikome/ne zna
svakodnevno	15.8%	59.4%
ne koristim internet	47.6%	33.8%

Koji domaći političar Vam uliva najviše poverenja?		
Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji	Aleksandar Vučić	ne veruje nikome/ne zna
do 40 godina	15.8%	56.1%
preko 60 godina	44.6%	31.3%

ANKETAR: "A da li podržavate prodaju Telekomu?"

GOSPOĐA: "Pa, šta se ja u to razumem, ali vidim da ćemo svi da dobijemo neke pare, tako kaže Vučić."

ANKETAR: "A da li verujete da je ova mera smanjenja plata i penzija donela rezultat?"

GOSPOĐA: "Pa, vidite, meni nisu ništa odbili, ali vidim da ovima što jesu sad vraćaju, tako da što da ne verujem."

ANKETAR: "A za koga biste glasali?"

GOSPOĐA: "Pa za ovu novu stranku, ovu sad."

ANKETAR: "Koji novu stranku?"

GOSPOĐA: "Pa, ovu, Vučićevu."

ANKETAR: "U kog političara imate najviše poverenja?"

GOSPOĐA: "Pa ja verujem u Vučića, evo sad bio i na taj telegraf i kaže da je ispravan, pa kako onda da mu ja ne verujem."

I dade gospođa Tomi i Vučiću i Dačiću petice, pa i Tadiću trojku, kaže, volela ga ranije!

Ali dođosmo i do nevoljenog Pajtića.

GOSPOĐA: "Jao, pa ja njega nešto ne poznajem, ali nekako mi se ne sviđa."

ANKETAR: "Pa, jel' ga ne poznajete, ili vam se ne sviđa?"

GOSPOĐA: "Pa, ne znam ga baš, ove gore znam i oni su dobri, a za njega kažu da on i nije baš nešto."

ANKETAR: "Pa, dobro, jel nećete da ga ocenite ili hoćete, i kojom ocenom?"

GOSPOĐA: "Pa ne znam, nekako mi se ne sviđa, dajte mu jedinicu."

ŠTA SMO NAUČILI?

Da li smo i šta smo saznali ili naučili iz ovih nekoliko tekstova u "Vremenu" tokom 2015. godine? Zavisio od toga šta je ko znao ili očekivao. Ali neke pretpostavke su testirane, a neke hipoteze potvrđene ili opovrgnute. Uvek ima onih koji znaju sve – pogotovo naknadno – koji "imaju nos" i sve "osećaju u stomaku", odnosno kojima ništa nije iznenađenje niti nepoznato. Generalno, iz vlasti su apsolutno nezadovoljni našim, tj. njihovim "neprihvatljivo" niskim rejtinzima – iako su oni svega nekoliko procenata manji od onoga što je SNS na vrhuncu Vučićeve popularnosti osvojio sa sve Rasimom, Vulinom, Vukom, Veljom, Karićem i Marijanom Rističevićem. A još više su nezadovoljni time što naša istraživanja nisu potvrdila da je opozicija baš toliko mrtva i jadna koliko je "zacrtano" da treba da bude (što, opet, ne znači da je jaka i u dobrom stanju). S druge strane, ni protivnici vlasti nisu srećni što je "SNS pao tako malo", previđajući sitnicu da taj pad treba da bude plod njihovog hrabrog i pametnog delovanja, a ne "kreativni" rezultat istraživanja javnog mnjenja.

Naučili smo da je (ponovo!) postalo veoma važno da li se istraživanje vrši na terenu ili telefonski. To je bilo važno 90-ih godina, ali je u međuvremenu, zbog širenja telefonske mreže, kao i zbog gubitka straha od izjašnjavanja o političkim stvarima, postalo irelevantno, i u velikoj meri napušteno kao nepotrebno i neekonomično. Međutim, strah se vratio (a i na stabilnom telefonu je postalo sve teže uhvatiti dovoljno reprezentativan uzorak), tako da rezultati "čisto" telefonskih anketa – čak i kada su najpoštenije rađene – postaju vrlo problematični.

Naučili smo, to jest podsetili se, koliko su besmisleni "argumenti" tipa: "Ja ne znam nikoga ko glasa za SNS. Svi u mom okruženju su protiv Vučića i ne mogu očima da ga vide." Dakle, ima ih. Postoje. Ali su slabije vidljivi – sem na Pinku i biračkim kutijama – o tome smo opširnije pisali u prethodnim brojevima "Vremena".

Saznali smo da je ponovo postala veoma aktuelna podela na "dve Srbije" (o čemu smo takođe već pisali), ali da je ona danas mnogo manje ideološka, a više informaciona i generacijska.

Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji	TV stanica sa koje se najviše informiše				
	RTS	B 92	TV Pink	TV Prva	Ne pratim informativni program na TV
do 40 godina	27.3%	19.6%	7.3%	6.7%	31.7%
od 40 do 60 godina	38.6%	16.2%	13.7%	7.9%	15.7%
preko 60 godina	49.4%	4.2%	21.8%	4.8%	8.3%

Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji	Da li verujete da je mera smanjenja plata i penzija donela očekivani rezultat?			
	Da	Ne	nemam stav	ukupno
do 40 godina	12.0%	80.6%	7.3%	100%
od 40 do 60 godina	23.4%	67.8%	8.9%	100%
preko 60 godina	40.7%	45.8%	13.5%	100%

Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji	Kakva je, prema Vašem mišljenju, ova vlada u odnosu na prethodnu (do 2012.)?				
	ista	bolja	gora	bez odgovora	ukupno
do 40 godina	37.0%	26.9%	28.4%	7.7%	100%
od 40 do 60 godina	32.5%	39.0%	20.1%	8.4%	100%
preko 60 godina	23.6%	59.7%	9.9%	6.8%	100%

Zastupljenost ispitanika prema starosnoj kategoriji	Da li koristite internet i koliko često ?			
	svakodnevno	nekoliko puta nedeljno	ne koristim internet	ukupno
do 40 godina	89.4%	7.9%	2.6%	100%
od 40 do 60 godina	48.2%	19.8%	32.0%	100%
preko 60 godina	13.8%	10.9%	75.3%	100%

Da li koristite internet i koliko često ?	Da li verujete da je mera smanjenja plata i penzija donela očekivani rezultat?			
	Da	Ne	nemam stav	ukupno
svakodnevno	14.1%	79.7%	6.1%	100%
nekoliko puta nedeljno	25.9%	61.9%	12.2%	100%
ne koristim internet	40.0%	45.9%	14.1%	100%

Da li koristite internet i koliko često ?	Da li mislite da postoji potreba i prostor za jednu novu političku snagu u Srbiji?			
	DA	NE	nemam stav	ukupno
svakodnevno	57.9%	31.9%	10.2%	100%
nekoliko puta nedeljno	51.8%	41.0%	7.2%	100%
ne koristim internet	30.0%	52.5%	17.5%	100%

Da li koristite internet i koliko često ?	Kakva je, prema Vašem mišljenju, ova vlada u odnosu na prethodnu (do 2012.)?				
	ista	bolja	gora	bez odgovora	ukupno
svakodnevno	39.2%	26.0%	28.4%	6.4%	100%
nekoliko puta nedeljno	31.3%	44.6%	18.1%	6.0%	100%
ne koristim internet	19.3%	61.0%	9.4%	10.3%	100%

Naučili smo da, pogotovo kod političke ankete i pogotovo u medijskim uslovima kakvi postoje u današnjoj Srbiji, ne treba očekivati konzistentnost u stavovima, niti se čuditi iracionalnim odgovorima tipa: “živi(mo) gore – ali je vlada bolja”. Ili, “mnogo su me razočarali – glasaću za Vučića”.

Naučili smo da je veoma bitno da se porred, to jest pre nego što se objave “pročišćeni” stranački rejtinzi, u smislu ekstrapolacije mogućih izbornih rezultata, prikaže i kakav je rezultat dobijen na ukupnom anketnom uzorku (dakle, uključujući i apstinente, kolebljive i poluopredeljene), a što se u istraživanjima koja se široko promovisu po srpskim medijima uglavnom ne radi. Delom zato što je tako malo teže “montirati” rezultate, a delom i zato da se nekim “sitnim” ciframa od 25–30 odsto ne kviri ultimativna predstava o “50 plus” koja mora da ide uz SNS i Vučića.

Konačno, podsetili smo se da demokratija nije samo koliko-toliko tačno prebrojati glasačke listiće u kutijama, nego i utvrditi pod kojim uslovima su se ti listići u kutijama našli, to jest da li su se stekli elementarni uslovi da se građani o ponuđenim opcijama informišu i da se o njima slobodno izjasne. Na osnovu mnogo pokazatelja može se više nego osnovano sumnjati da u Srbiji trenutno ne postoji atmosfera pogodna za takvo izjašnjavanje, kako na izborima tako i u istraživanjima javnog mnjenja (čak i kada se ona vrše profesionalno i pošteno).

Vrlo je sumnjiva pretpostavka, odnosno nadanje kojim se opozicija povremeno teši kako će oni isti koji se danas plaše da se slobodno izjasne u jednoj (ipak) anonimnoj anketi, i na svako iole osetljivije pitanje odgovaraju mantrom “ja sam za Vučića”, sutra, odjednom, postati šampioni demokratije i lavovi kada se nađu pred biračkim kutijama.

Drugim rečima, i to je možda najvažniji zaključak, borba za iole fer i slobodno političko izjašnjavanje na izborima je istovremeno i borba za stvaranje uslova za mogućnost objektivnog istraživanja javnog mnjenja. I obrnuto. Ali ankete ne mogu, tačnije ne treba da budu oruđe u toj borbi, već samo pouzdan indikator da je ona bila uspešna.

ĐORĐE VUKADINOVIĆ
i istraživački tim NSPM

Nije nas iznenadila migrantska kriza

“Dok Nemačka prima izbeglice – izbeglice će biti u tranzitu. Kad Nemačka zatvori granice – zatvoriće ih svi. U tom trenutku će se sigurno ustanoviti neke obaveze, kvote ili kako će se već to zvati, pa će svaka zemlja morati da primi određeni broj ljudi. U tom pravcu se pripremamo i razvijamo sistem”

“**P**ostojalo je neko vreme pre ovoga danas”, kaže na početku razgovora za “Vreme” Vladimir Cucić, Komesar za izbeglice i migracije Republike Srbije. “Komesarijat se problemom migracija ne bavi od 8. maja. Nažalost, mi imamo taj *know how*. Znamo šta i kako da radimo u ovakvim situacijama. Mi smo godinama imali 700 centara sa preko 65.000 ljudi, izbeglica iz ratova u Jugoslaviji. Sve potrebe su se tada, manje ili više, zadovoljavale uspešno. I dalje imamo određeni broj kolektivnih centara koji se smanjuje i na koji smo usredsređeni.”

“VREME”: Dakle, nije vas iznenadila migrantska kriza?

VLADIMIR CUCIĆ: Naprotiv. Više je bila iznenađena međunarodna zajednica, koja nema iskustva u izbegličkim krizama. Mi smo 8. maja, kada su se desile borbe u Kumanovu, shvatili da imamo po 200, 300 izbeglica u Preševu. Nedelju dana posle toga, bili smo dole i napravili smo *early warning reports*. Početkom juna je bio veliki sastanak na kome su bile sve agencije UN-a, predstavnici ambasada i sve je bilo na prilično visokom političkom nivou. Tada smo im rekli da je situacija više nego opasna. Ne za nas, nego za njih. Tražili smo hitan sastanak 4. juna i rečeno je – biće. Tek 27. avgusta se organizuje sastanak u Briselu, a 4. septembra u Ženevi. Toliko su brzo reagovali. U međuvremenu je prošlo 300.000 ljudi.

Na kraju je međunarodna zajednica ipak imala sluha?

Imali su sluha tek kada su shvatili da je to njima neophodno. Mi sve vreme pričamo kako možemo da pomognemo Evropskoj uniji. Mi jesmo negde između, ali nećemo nikog hapsiti da bi zaštitili EU. Ne možemo, niti želimo. Mi samo želimo da

tim ljudima obezbedimo svaki mogući uslov za siguran i human tranzit. Ako im ispunimo te uslove, onda nema ni švercera, nema trgovaca ljudima.

Kako danas sistem funkcioniše?

Kao što se vidi, sistem je ustanovljen. O tome se više ne govori u javnosti, izbeglice nisu više udarna vest i to je dobro. To je jedna od normalnih aktivnosti koje država radi. Mi nastavljamo da razvijamo naše kapacitete, ali ne zbog činjenice da su nam oni potrebni sada. Bitna je druga stvar. Dok Nemačka prima izbeglice – izbeglice će biti u tranzitu. Kad Nemačka zatvori granice – zatvoriće ih svi. U tom trenutku će se sigurno ustanoviti neke obaveze, kvote ili kako će se već to zvati, pa će svaka zemlja morati da primi određeni broj ljudi. U tom pravcu se pripremamo i razvijamo sistem.

Da li je izgradnja kapaciteta i infrastrukture okasnila? Kroz Preševo je prošlo pola miliona ljudi, a oni i dalje stoje i čekaju u blatu ispred šatora za registraciju...

Jasno je da ta izgradnja kasni, ali kasni iz jednostavne činjenice – donatorski novac je neverovatno spor. Jesmo mi u početku koristili sopstvene resurse – vojska je radila, robijaši... Međutim, dok su stigle međunarodne donacije, prošlo je nekoliko meseci. To su tromi mehanizmi. Nešto što je trebalo da imamo u avgustu, stiće u martu. Mi moramo nekako da preživimo ovu zimu. Dragi Bog nas je pogledao pa nije jaka...

Osim Evropske unije, postoje i drugi donatori čiji je novac brži i čije su procedure jednostavnije, ali moje mišljenje je da se svi oni zajedno nisu dovoljno dobro snašli u početku i da je to jedini razlog za sve manjkavosti sistema. Ovo je za Uniju postao problem tek u septembru

– kad su službenici došli sa odmora. Za njih taj problem, dakle, postoji malo više od 100 dana.

Ko je osim EU bitan od donatora?

Najviše nam pomažu Švajcarci preko Švajcarske kancelarije za saradnju u Srbiji. Da nije njih, mi ne bismo imali pristupa u masi tokova. Od 1991. smo od Švajcarske dobili više od 300 miliona franaka – 15 miliona godišnje. Od 2009. imamo saradnju i u oblasti migracija, readmisije, jačanja naših kapaciteta i sistema. Trenutno zajedno sprovodimo projekat Podrška nacionalnoj koordinaciji reintegracije povratnika koji je stigao do druge faze. Osim Švajcarske Federacije, tu su i Česi, Slovaci, Nemci, Norvežani...

Koja je najslabija karika u čitavom sistemu?

Generalno je najslabija karika to što ne postoji utvrđena politika onih koji su na početku i onih koji su na kraju procesa. Dakle, mi ne znamo koja je politika Turske i ne znamo dokle će Nemačka da ima ovu politiku koju ima. Planiranje svih naših aktivnosti se onda zasniva samo na sopstvenim pretpostavkama. Mnogo smo očekivali od čuvenog Briselskog sastanka. To je delovalo toliko operativno. “Već od sutra” su ponavljali svi. To “već od sutra” se pretvorilo u nekoliko meseci.

Još jednom ponavljam, i zbog toga mi već prebacuju da mantram, svi mi moramo da imamo sistem. Mi moramo da znamo koji sport igramo. Ako igramo vaterpolo – daj da kupimo kupaće gaće. Ako igramo košarku – daj veliku košarkašku loptu. Ne možemo da igramo košarku u kupaćim gaćama ili vaterpolo bez gaća i to sa velikom loptom. Suština je u tome da se mnogo vremena potrošilo na razmišljanje o tome šta da se radi sa migracijama i sa izbeglicama. Mislim da

Foto: Milovan Milenković

i dan-danas neki od elemenata igre nisu jasni. Trebalo bi da se napravi kontrola koja bi već u Grčkoj kontrolisala ko može dalje, a ko ne može. Mi smo predlagali pre tri, četiri meseca da se napravi neki putni list. Ako si ti tražilac azila koji beži da bi spasao život, tebi je najvažnije da spaseš taj život u nekoj sigurnoj zemlji. Ako ti kreneš da biraš – “E, neću u Finsku, hoću u Nemačku”, onda to može da baci sumnju u motive tvog putovanja. Ako hoćeš samo da se spaseš iz Sirije, zašto ti je problem da prvih godinu, dve, tri, ne znam, budeš negde gde te primaju i gde će biti posla za tebe. Posle putuj dalje gde hoćeš.

E, ta vrsta trijaže je trebalo da se uradi u Grčkoj. Tamo se odredi gde ideš, dobiješ papir sa pečatom i produžavaš utabanom rutom. U Makedoniji dobijaš drugi papir, u Srbiji treći i tako dalje do cilja. Ako nemaš neki od tih papira, kao u “Čoveče ne ljuti se”, vraćaš se korak unazad po njega. To jeste jednostavna varijanta, ali funkcionise već stotinama godina.

U migratornom sistemu Srbije postoji takav dokument. Izbeglice više ne izražavaju nameru za azil u Srbiji, nego dobijaju neki drugi papir od policije.

Mi to praktično zovemo dozvola za tranzitiranje. Donesen je Zaključak Vlade da će se ljudima koji tranzitiraju izdavati ta dozvola. Ako bi neko od njih izrazio azilnu nameru, on onda prekida proces

koji je počeo u Grčkoj i ulazi u azilnu proceduru. To ne treba mešati, jer bi ispalo da je u Srbiji azil tražilo skoro 600.000 ljudi. Nije. Njih osmoro je tražilo azil.

Šta je u našem sistemu najslabija karika?

Ne znam koliko mogu da budem objektivni. Mi smo prvi napravili Radnu grupu sastavljenu na najvišem mogućem nivou. Doneli smo nekoliko vrlo konkretnih i operativnih planova. Nismo imali vremena za strategije, ali postojala je dobra zakonska osnova – Zakon o azilu, Strategija o integraciji, razvijali smo čitav mehanizam nekoliko godina unazad. Gledali smo unapred. Kada je bila najveća frka na mađarskoj granici, mi smo panično tražili mogućnosti da se instaliramo na hrvatskoj granici. Za svaki slučaj, razmišljali smo. Ispostavilo se da smo dobro razmišljali i kad je ruta prešla na Hrvatsku, mi smo već imali kamp u Principovcu. Hrvati nisu hteli više od jedne ulazne tačke, što je u redu, i posle njihovog neverovatnog nesnalaženja u početku, danas imamo izrazito dobru saradnju, u svakom smislu. Mi smo sa njima dogovorili da hrvatski voz, sa njihovim službenicima, policijom pod oružjem, slobodno ulazi u našu teritoriju. To operativno rešenje je uštedelo milione evra. Ta vrsta saradnje nam, sa druge strane, slabije ide sa Makedonijom. Otišli smo u Dimitrovgrad kada je tamo stizalo samo po

petoro ljudi. Spremili smo se prema granici sa Crnom Gorom, spremili smo se po dubini, uz rutu.

Po pričama izbeglica, deluje da je baš u Dimitrovgradu najneorganizovanije stanje.

Taj deo zemlje jeste malo zapostavljeniji. Odatle ne dolazi mnogo ljudi. Međutim, dvesta dnevno je 6000 mesečno, a za godinu preko 70.000. Tamo su to ljudi fino radili u okviru kapaciteta koji su imali i sada je registracija ubrzana. U narednom periodu ćemo da pravimo i veliki, ozbiljan centar i iskopiraćemo sve što imamo u Subotici.

Da li su sadašnji kapaciteti Srbije dovoljni za naredni period?

Može to još da se širi, ali mislim da nema potrebe. Nas Brisel pritiska da razvijamo 6000 stalnih mesta. To je van pameti, jer niko drugi na ruti to ne radi. Zašto bismo onda mi bili neki rezervoar za izbeglice. Tih 6000 mesta će nama trebati za sistem kvota koji će sigurno krenuti za nekoliko godina. Dobro je da to radimo sad dok nam niko ne ostaje.

Kakva je saradnja Komesarijata sa drugim subjektima u sistemu?

Vrlo korektna. I sa Radnom grupom i sa policijom. Sa nevladinim organizacijama odnos zavisi od samih organizacija. Ima onih koji stvarno imaju ozbiljnu nameru da pomognu, što državi, što tim ljudima. Ima i veliki broj onih organizacija koji dođu u lepoj jakni, zgrabe dvoje dece, slikaju se i na osnovu toga imaju neverovatnu vidljivost, neverovatne budžete koje troše na sve ono za šta se zna da sutra neće biti potrebno.

Kako mislite da će sledeća godina izgledati i po broju izbeglica i po kapacitetima sistema?

Dokle god neko ozbiljno ne reši sa Turskom šta će ona raditi i kako, i dokle god neko na Zapadu bude imao potrebu za svežom radnom snagom, biće isto kao i sad. Što se nas tiče, mi možemo samo da pokrijemo, kroz sve ovo što će nekad odnekud da stigne, naše realne materijalne nedostatke, da unapredimo naš sistem u smislu da ga mnogo smirenije realizujemo. Nikad opušteno, ali smireno. Nama nije problem u kapacitetu znanja, već u novcu, broju ljudi, energenata, smeštaja. Kada to dobijemo – pevaćemo.

MIRKO RUDIĆ

Na putu kroz Srbiju

Izbeglice sa Bliskog istoka ne žele da ostanu u Srbiju, a u tom smislu može se reći da izbeglički ili migrantski sistem u Srbiji, u načelu, funkcioniše dobro. Na terenu se mogu primetiti manjkavosti u organizaciji i kontroli procesa od čega ponešto jeste dlaka u jajetu, ali ima i trnja u oku

Kroz Srbiju je ove godine prošlo skoro 600.000 ljudi. Do sada se nije desio nijedan veliki bezbednosni incident između izbeglica niti između domaćeg stanovništva i pridošlica. U javnost još uvek nisu procurili dokazi o nekoj velikoj korupcionaškoj aferi. Izbeglice su, u najvećoj meri, veoma zadovoljne tretmanom koji imaju u Srbiji.

Ovo je sasvim dovoljno za dobru ocenu funkcionisanja izbegličkog sistema u Srbiji, međutim, to ne znači da se Sirijci i Avganistanci ne potuku ponekad između sebe, da im lokalci sa improvizovane tezge u Preševu ne prodaju kafu duplo skuplju nego što inače košta, da ih lokalni banditi ponekad ne opljačkaju, da u Šidu medicinske organizacije ne primeće sveže masnice "nepoznatog porekla" na Avganistancima koji dolaze iz kampa na istoku zemlje, da mnogi ne pričaju o raznim "sitnim" (ne)sistemskim korupcijama na koje su usput nailazili.

IGRE DOZVOLA

Najvažnije uloge u izbegličkom sistemu imaju Komesarijat za izbeglice i migracije, granična policija i još neki delovi MUP-a, Radna grupa za rešavanje mešovitenih migracionih tokova (čiji je predsednik ministar za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja Aleksandar Vulin), UNHCR i Crveni krst.

Na samom terenu sa izbeglicama radi i mnogo međunarodnih, stranih i domaćih organizacija koje svakodnevno i posvećeno pomažu izbeglicama. Samo u Preševu ih ima oko deset. Mnogo je i individualaca, pre svega mladih stranaca sa Zapada, koji dobrovoljno i o svom trošku pomažu u deljenju pomoći. U kampovima u Preševu, Dimitrovgradu i Šidu izbeglice se mogu odmoriti (negde u toplom, negde samo na suvom), dobiti čistu i suhu odeću i obuću, nahraniti se, izlečiti pa čak dobiti besplatnu kartu za autobus ili voz (kod nekih organizacija i novac) za nastavak svog putovanja. Pored ove materijalne

pomoći, neke organizacije nude i informacije, razgovor sa psihologom i utehu, što je nekad važnije od novih rukavica ili čarapa.

Utisci organizacija o funkcionisanju sistema su različiti. Oni koji su dobili dozvolu za rad unutar kampova (od Radne grupe; kriterijumi za dobijanje dozvola nisu sasvim jasni) koncentrišu se na pomoć izbeglicama. Organizacije koje izbeglicama nude uslugu ili pomoć za koje "Vulinovi ljudi" procene da su nepotrebne – ostaju van kampova.

Međutim, to ih ne sprečava da, takođe posvećeno, rade sa ljudima kojima je pomoć potrebna. Među onima koji rade van kampova mogu se čuti optužbe da oni što su unutra zatvaraju oči i pred krupnim i pred sitnim greškama u funkcionisanju sistema. Međutim, ni ovi spolja ne žele da govore skroz otvoreno jer se još uvek nadaju da će dobiti dozvolu za ulazak u kampove, pa će tako uspešno završiti svoje projekte i dobiti nove od donatora.

Izbeglički vodič kroz Srbiju

Nakon opasnog i skupog prelaska mora između Turske i Grčke, najveći broj izbeglica stiže na južnu granicu Makedonije. U Devdeliji, nakon pokazivanja papira koji dokazuju da su državljani Sirije, Avganistana ili Iraka, dobijaju potvrdu da traže azil. Dalje, vozom putuju do makedonskog sela Tabanovci, između Kumanova i južne srpske granice. Nastavljaju peške još nekoliko kilometara i sledeća stanica im je prolazni kamp u Srbiji nazvan Miratovac polje. Tamo prolaze kroz vrata, tačnije okvir vrata a zapravo elektronski brojač ljudi. Nakon prolaska kroz vrata Evrope, na šta ovaj uređaj podseća, izbeglice dobiju humanitarne pakete i nastavljaju peške, zemljanim (često blatnjavim) putem preko polja.

Kilometar dalje, kod džamije u Miratovcu, ulaze u UNHCR-ove autobuse koji ih besplatno voze do samog ulaza u kamp u Preševu. Neki se prevare pa uđu u jedan od mnogih taksija koji vrebaju u Miratovcu. Bilo je primera da su, za vožnju do Preševa, što je oko osam kilometara, plaćali i po dvesta evra. Taksiste, bar one koje je ekipa "Vremena" videla na terenu (na svim stranama Srbije), niko ne sprečava da nude svoje usluge zbunjenim izbeglicama.

U Peševu im granična policija uzima otiske i fotografiše ih, a oni nastavljaju autobusima, vozovima ili taksijima do granice sa Hrvatskom. Cena autobuske karte je 35 evra (vožnja traje sedam sati), vozne – 15 (oko deset sati vožnje), a taksi je oko 400 (dužina putovanja zavisi od taksiste).

U kampu Adaševci (u stvari, motel "Adaševci") čekaju neko vreme, a zatim autobusom idu do Šida. Nastavljaju hrvatskim vozom direktno u zimski kamp u Slavenskom Brodu. Tu se odmaraju u, kako novinarski izveštaji kažu, odličnim uslovima, pa nastavljaju dalje na severozapad ka Sloveniji, Austriji, Nemačkoj, Belgiji, Skandinaviji.

KAPACITETI

U Srbiji postoji 13 privremenih i pet stalnih kampova (ili centara) za smeštaj izbeglica (ili tražilaca azila). Najfrekventniji su oni na južnoj, istočnoj i zapadnoj granici zemlje – Preševo, Dimitrovgrad i Šid. Sva tri su privremena i otvorena su ove jeseni. Kroz njih u Srbiju uđe, ali i izađe 99 odsto izbeglica.

Iako opterećenost granica traje već mesecima, uslovi u kojima izbeglice čekaju u redu su daleko od prihvatljivih. Prostor gde izbeglice čekaju u redovima

pre ulaska u šatore za registraciju u Preševu je nenatkriven, ljudi (uključujući policajce i ostale) kisnu i stoje u blatu. Infrastrukturno rešavanje ovog problema započeto je tek u decembru do kada je tuda prošlo pola miliona ljudi.

Osim njih tu su još i privremeni kampovi u Kanjiži, Somboru, Subotici, Kikindi, Bosilegradu, Negotinu, Zaječaru, Adaševcima, Principovcu, Bujanovcu. Neki od ovih kampova se tek opremaju, neki već funkcionišu, a ovi na severu su privremeno zatvoreni jer su trenutno van

ZEMLJANIM I GVOZDENIM PUTEVIMA:

Ulaz u izbeglički kamp u Preševu, put od Miratovac polja do Miratovca i fotografija pre ulaska u voz u Preševu
Fotografije: M. Jovanović

izbegličkog puta. Centri za smeštaj tražilaca azila u Banji Koviljači, Bogovači, Sjenici i Tutinu, koji su otvoreni pre aktuelne krize, skoro su prazni. Izuzetak je Krnjača gde se kratko zadržavaju oni koji stižu sa istoka Srbije i oni koji nisu iz Sirije, Avganistana i Iraka, a vraćeni su sa granice prema Hrvatskoj.

TRANSPARENTNOST

Jedna od najbitnijih zamerki na odnos države prema izbegličkoj situaciji u zemlji jeste netransparentnost. Javnost iz političkih govora zna da u rešavanju izbegličke krize finansijski i materijalno Srbiji pomažu UNHCR, Evropska unija kroz svoje institucije i pojedinačne članice, da pomažu vlade Norveške, Japana, Švajcarske, Rusije, međunarodne, nevladine i verske organizacije, međutim, još ne postoje izveštaji o tome kako se ta sredstva troše. Ne postoji, na primer, komisija ili neko slično telo poput onog koje je vodio Marko Blagojević iz Cesida nakon poplava u 2014. godini.

Mnogi pričaju o tome da se humanitarna pomoć kupuje od "ljudi od poverenja". Od njih se zakupljuje i prostor za smeštaj ili rad sa izbeglicama. Netransparentnost svakako potpiruje ovakve tihe glasine.

IZBEGLIČKA EKONOMIJA

Novca, dakle, imaju i državne službe, ali i nevladine (domaće i strane) organizacije. Neke međunarodne organizacije u Preševu plaćaju zakup prostorija više

Divlji istok

Iz Bugarske u Srbiju dolaze uglavnom siromašni Avganistanci, Paštuni. Pešače od Turske i to je neuporedivo jeftinije od morskog puta preko Grčke. Ipak, cena za

HAOTIČNO STANJE: Kamp u Dimitrovgradu

to je brutalnost bugarske policije o kojoj svedoče svi do jednog. Govore da im uzimaju novac, telefone, odeću; da ih ostavljaju gole da leže u blatu, da puštaju pse na njih, da ih drže u zatvorima gde imaju samo vodu, da ih tuku...

Kada uz prugu uđu na teritoriju Pirota ili Zaječara, čeka ih mnogo prijateljskije okruženje. Govore da su ljudi u Srbiji (kao i u Turskoj) – dobri. Nije im problem što, kako pričaju, moraju da plate od 10 do 30 evra za "ubrzavanje" registracije.

Cena autobuske karte iz Dimitrovgrada je 25 evra do Beograda i 35 do Šida. Deset minuta hoda od kampa nalazi se normalna stanica Niš ekspresa gde je karta za Beograd 1750 dinara, ali izbeglice, iz nekog razloga, ne idu tom linijom. U Dimitrovgradu postoji i voz koji do Beograda košta manje od šest evra, ali ni on nije popularan. Neki kažu da izbeglice ne znaju za te opcije.

Sam kamp se nalazi u staroj kasarni u kojoj je sada sedište granične policije. Ako ne odu istog dana kada su stigli, izbeglice mogu da spavaju u kontejnerima koje su obezbedile razne organizacije. U njima, međutim, nema dovoljno mesta za oko 250 ljudi koliko ih, prosečno, svakog dana stigne u Dimitrovgrad.

U Zaječaru je frekvencija dosta manja. Izbeglice koje odatle dolaze ne žale se ni na koga i kažu da su autobuski i taksi prevoz dosta jeftini.

od stotinu evra – za dan. Bar se tako priča... Zahvaljujući velikom broju ljudi, lokalni ugostitelji neplanirano renoviraju svoje kafiće, a dnevni promet u prodavnicama, pekarama i kioscima brze hrane, koji su najbliže izbegličkim kampovima, dnevnu zaradu mere u stotinama hiljada dinara. Nije retkost da u određenim prodavnicama trgovci imaju duple cenovnike, pa tako za izbeglice neki keks košta dva evra, iako mu je cena 130 dinara. Nije retkost ni da izbeglicama, na nekim mestima, nije dozvoljeno da koriste toalet. Nije retkost ni da među njih dolaze sitni šverceri koji im karticu za mobilni telefon prodaju za pet evra, par čarapa za tri evra... Uglavnom su u pitanju samostalne trgovinske radnje, ali u Šidu mnoge izbeglice pominju da se slične radnje dešavaju (ili su se dešavale) i na nis-ovoj pumpi pored kampa Adaševci. Ima i trgovaca koji ne koriste izbegličko nepoznavanje srpskog jezika (ili albanskog, koji se govori u Preševu) već pošteno rade svoj posao, koji je i inače veoma isplativ.

Da je rad sa izbeglicama unosan govori i kolona autobusa pred Preševom koja je

duga oko pet kilometara. Vozačima oko 600 autobusa se isplati i da po dva dana čekaju na red da uđu u kamp i pokupe putnike za Šid. Policija kaže da ponekad pravi nenajavljene kontrole dozvola za prevoz izbeglica.

Tu su naravno i taksisti, koji se oko kampova okupljaju kao insekti. Neki od njih, uglavnom oni na istoku, rade pošteno – na taksimetar ili po fer dogovoru. Ostali su uporni u nagovaranju dok nude vožnju, često se pretvaraju da su humanitarci, doktori... Svi se, zvanično, kunu u poštenje, plaćanje poreza, taksi i poštovanje propisa.

PROCEDURA

Kao izbeglice, kroz Makedoniju, Srbiju, Hrvatsku i dalje, mogu da prođu samo oni koji imaju dokaz da su državljani Sirije, Avganistana ili Iraka, odnosno oni koji, političkim odlukama Zapada, nisu okarakterisani kao ekonomski migranti. (Čudno je zašto u ovoj grupi nisu i zemlje poput Somalije, odakle uglavnom dolaze žene sa decom bežeći od strahota militantata El Šababa.)

Republika Srbija je, prateći tu politiku, svoj izbegličko-migrantski sistem posvetila ulozi tranzitne zemlje. O davanju izbegličkih zaštita u Srbiji nema mnogo reči iako nije neobično da se ljudi iz Pakistana, Šri Lanke, Eritreje, koji nekako uspeju da stignu do Preševa, upućuju na Beograd i ustaljenu proceduru dobijanja azila u Srbiji. O problemima nastavka te procedure, "Vreme" je iscrpno pisalo u ranijim brojevima.

Imati papir koji dokazuje da je neko državljanin Sirije, Avganistana ili Iraka izgleda da nije veliki problem. Kako izbeglice pričaju, dokumenta koja na sebi imaju podatke o državljanstvu i fotografije lako se mogu nabaviti za određenu svotu novca. Uostalom, već je poznato da mnoge od izbeglica koriste falsifikovane dokumenta (iste podatke kao jedan od terorista koji su izveli napade u Parizu imalo je još sedam ljudi registrovanih u Makedoniji i Srbiji). Frontekst, policija Evropske unije, apelovao je da nema neophodnu opremu za proveravanje verodostojnosti dokumenata izbeglica.

STRES I DRUGE PRIČE

Jedna od najslabijih karika sistema jeste preopterećenost zaposlenih, pre svega u državnim službama. Iako je to individualna stvar, zbog opšteg nezadovoljstva uslovima rada (mala plata, na primer) dešava se da radnici u centrima za socijalni rad i poneki zaposleni u lokalnim jedinicama zdravstvene zaštite nemaju mnogo strpljenja za izbegličke probleme. Policajci rade u smenama od po 12 sati, često je hladno, pada kiša, a izbeglica je mnogo. Desi se da policajac koji stoji na izlazu iz kampa iznenada i brutalno počne da se dere na mladića koji je unutar kampa zaboravio torbu ili člana porodice. On je stoti po redu koji je tog dana nešto zaboravio i želi da uđe kroz izlaz, a pravila to ne dozvoljavaju – u kampu se ne sme praviti gužva jer usporava proces registracije. Sa druge strane, dešava se da članovi Žandarmerije dele deci slatkiše.

Treći negativan primer najviše zabrinjava – sedmoro od deset izbeglica koje u Srbiju dolaze sa istoka, iz Bugarske, žali se da im policajci naplaćuju registraciju sa izgovorom da će ako ne plate morati dugo da čekaju.

MARKO JOVANOVIĆ

Levo, desno, centar: tri “žuta” problema

I ta trakavica je konačno završena: Stefanović Borislav Borko napustio je Demokratsku stranku, pošto je ova definitivno odbila da podrži svetsku proletersku revoluciju, a koju će Borko Lenjin prvom zgodnom prilikom podići, evo samo da uskladi dnevne obaveze sa Jovom Bakićem Trockim. Dobro, a gde je tu Staljin? Eh, druga su ovo vremena, nema Staljin ni kad ni zašto da se zamajava sa gubitnici(ma)... Radije se bavi poglavljima, mada ne piše roman.

U međuvremenu do pobeđe revolucije i dijalektički neminovnog nastanka boljeg i pravednijeg sveta, megjutoa, Borko je odlučio da nesebično zadrži za sebe poslanički mandat. To sigurno nije zbog sebičnih potreba njegovog mladog organizma, kao u onoj Rambovoj pesmi o Nagibu i Ragibu, nego iz

mestu, Demokratska stranka otkriće meki trbuh za ubojite napade s raznih strana. Ne bi to bio problem da se radi o nečemu iza čega valja i treba stati, i što je u skladu s vašim uverenjima, pa šta god ko o tome mislio: tada je sasvim u redu ići uz nos svima, ako treba. Ovde, međutim, toga nema, jer nema nikakvog razloga da se ne veruje Pajtiću i ostalima kad kažu da su apsolutno protiv bilo kakve istorijske “rehabilitacije” Nedića i njegovog režima. Ali, ne može se to samo načelno reći i misliti da ste završili posao! To je, uostalom, jedna od stvari koje su Borisu Tadiću politički došle glave: predugo je tolerisao kompromitujuća bauljanja raznih svojih “prinčeva”, od Vuka “ne znam zašto nisam u DSS-u ili tako negde kad već tamo prirodno pripadam” Jeremića nadalje.

I sadašnji i bivši vrh Demokratske stranke kao da je podlegao Štokholmskom sindromu i odustao od demantovanja hiljadu puta izrečene laži

nekih mnogo uzvišenijih razloga, ali ostaje neporeciva činjenica da će B. S. ubuduće u buržoaskoj skupštini predstavljati građane koji nisu glasali za njegov sadašnji program (ako ono nešto što on priča benevolentno nazovemo tako). To se oštro kosi sa mojim shvatanjem elementarne ljudske pristojnosti, obaška i etike političkog delanja – to jest, rečeno bez uvijanja, Stefanovića prikazuje kao najobičniju političku lopužu koja troši nešto što nije zaradila – ali biće da je to zato što je moje shvatanje morala trulo građansko-liberalno, dočim je on revolucionarno prevazišao taj level, i sada levitira negde visoko gore, u eteričnim predelima čiste Ideje. Verovatno je sazio i one famozne Pradine gilje, pošto vam na tim visinama cipele uopšte nisu potrebne.

So much for Borko, mada ćemo sigurno još dva-tri puta čuti za njega, pre nego što ga trajno zaboravimo; ko se, recimo, još seća, šta znam, Obrena Joksimovića, Željka Ivanjija ili mr Miodraga Isakova? Borku, doduše, neće biti ništa sumnjivo sve dok jednom i Jovo Bakić ne prestane da mu se javlja na telefon...

Rešivši se jednog besmislenog, do bola neuverljivog i folirantskog “levog” problema, Demokratska stranka ne gubi mnogo, ako išta. Na drugoj strani, eno gde kao čupavac iz kutije iskače istoričar Bojan Dimitrijević, jedan od istorijskih “rehabilitatora” Milana Nedića, koji se najedared pojavljuje i kao nosilac liste DS na budućim izborima na beogradskoj Čukarici. Jeste to “lokal”, ali ovo nije pitanje vodovodnih cevi na Vilinim vodama, nego nešto kud i kamo ozbiljnije. Kao intelektualac i kao slobodan građanin, Dimitrijević je vlastan da zastupa šta god hoće, pa i da u zvezde kuje šefa kvislinške, pronacističke vlade, ali politički profil Demokratske stranke niti može niti sme da se rasteže toliko da obuhvati i takve štetne ekstreme, idealne za zloupotrebe svake vrste, sasvim nezavisno od volje Dimitrijevića ili bilo koga drugog. Ako ga zadrži na takvom

Na koncu, stizemo i do centralnog problema DS-a (ali i onih koji su od njega nedavno otpali, čitaj: Tadića), a taj nije ni “levo” ni “desno” skretanje, nego čuči u samom “centru”, i nije toliko ideološke koliko je psihološke ili perceptivne naravi. Naime, ne znam kako iko misli da oporavi stranku koja kao da je i sama malodušno nalegla na revizionističko spinovanje po kojem je baš ona “opljačkala i upropastila Srbiju”, pa sad treba do daljeg da kleči na kukuruzu zbog toga. Aksiom zdravog razuma glasi: ne, nije; Srbija je bila temeljito opljačkana i u svakom smislu upropaštena u devedesetima, kad su vladali oni koji danas opet vladaju, a ne DS; DS je, naprotiv, presudno učestvovao u kakvom-takvom uzdizanju Srbije u dvehiljaditim; njegova je odgovornost što u tome nije učinio još mnogo više, što nije mala odgovornost, ali je od sasvim druge vrste i sasvim drugog intenziteta od ove koja joj se pogubno “spinuje”. I, šta rade maheri iz sadašnjeg i bivšeg DS-a braneći sebe i svoj rad od te stigme? Kao da su podlegli Štokholmskom sindromu i identifikovali se sa sopstvenim političkim tamničarima, kao da su se umorili i odustali od demantovanja hiljadu puta izrečene laži koja se u širokom sloju lumpena ukorenila kao istina, rešili su da naprosto “priznaju”, ali uz malu nadopunu: jeste, tako je bilo, ali to su radili “oni drugi”, koji više nisu sa nama. Ko su ti zli “drugi”? Za Tadićevce to je sadašnji DS, i obrnuto. Pajtić je, doduše, nedavno nabasao na ispravan trag rekavši da “neće više da se izvinjava”, ali je odmah potom opet vratio loptu u Tadićevo dvorište, ne shvatajući da je ono i dalje i njegovo, i da će tako još zadugo ostati. Naime, šta na sve to kaže onaj srpski everyman, tabireći sarme nad tv dnevnikom? Ne, on ne kaže kako su jedni u pravu, a drugi nisu, nego kaže: ah, Žuti, svi su oni isti... Pa odmahne rukom, i napne se da čuje koja Poglavlja mu je danas servirao drug Stalj... ovaj, Stef..., ovaj... znate već kako se zove.

POSTALI SMO GROZNI

Sveštenici su uklješteni, oni su pod apsolutnom vlašću vladika, u nekoj vrsti srednjovekovnog tretmana. Ja nisam ni protiv monarhije, naprotiv, ali ne može se jedan neprerađen model prenositi neprekidno i praviti se da on može da traje sto godina. Sveštenici su učenjeni. Ceo vladličanski autoritet u odnosu na sveštenstvo, a to je surova istina, jeste ekonomski: oni mogu da izgube posao, porodica ostaje na ulici – šta će da rade. To mora da se promeni. Ja znam da nema drugog rešenja nego da se Crkva ispuni ljudima, da se obnovi sabornost

Pre nekoliko dana na Fejsbuk stranici đakona Nenada Ilića osvanuo je tekst "Sabornost ili autizam" koji počinje rečima: "Krajnje je vreme da se svi malo uozbiljimo. Našim episkopima je potrebno hitno pomoći u upravljanju našom pomesnom Crkvom." Nije u pitanju bio nikakav poziv na revoluciju, naprotiv, verovatno da je ovo jedan on onih poziva koji čine da se revolucije ne dogode. Naime, predloženo je da u radu Sabora, kao što je to slučaj i u nekim drugim pravoslavnim crkvama, učestvuju sveštenici, monasi, monahinje i laici, kao i da se u većoj meri u rad Crkve uključe mirjani, da obrazuju crkvenoopštinske savete koji bi "imali obavezu da ustanove dobrotvorne i duhovno-korisne organizacije, kao i da pomažu sveštenstvu u raspolaganju finansijama u skladu sa Jevandeljem".

U javnosti kojoj nedostaje konstruktivna kritika već se mnogo toga svodi ili na puko ocrnjivanje ili na nekritično povlađivanje, "dijagnoza" stanja u kojem se Crkva nalazi kao i predlog rešenja, koje su dali đakon Nenad Ilić i njegovi verujući istomišljenici, deluje okrepljujuće. Sagovornik "Vremena" razbija gustu tišinu unutar spc, govoreći o autističnom povlačenju Crkve u rezervat, o odnosu Crkve i medija, o vladličanskom autoritetu koji je zasnovan na finansijama i o nužnoj potrebi da se nešto menja, počev od sistema u kojem su vladike izolovane u svojim svetovima.

"Ceo sistem je postavljen tako", kaže Nenad Ilić. "Naravno da ima divnih jeromonaha i vladika s kojima čovek može lepo da razgovara, ali mehanizam funkcioniše na način da su episkopi izolovani, s jedne strane okruženi su malim brojem ljudi koji

filtriraju informacije koje dolaze do njih, eparhije su prevelike pa su prisiljeni da ih površno i brzo obilaze. Pojednostavljeno rečeno, kada oni dođu u neko mesto, u crkvu, šta vide – jedan reprezentativan doček, svi radosni, puni vere i sve deluje u redu. Možda bi bilo rešenje da se, kao u priči *Kraljević i prosjak*, presvuku, pobegnu, i krišom obilaze svoje eparhije, tako bi došli do realnije slike. Vladika bi trebalo da oseća svoju eparhiju, da zna njene probleme, njen život. Međutim, kontakt između vernika i vladika nije stalan i jasan i dolazi do zabune – ta izolacija utiče na to da njihovo odlučivanje ne bude sve vreme rukovođeno interesom zajednice, nego da pobedi ono ljudsko, privatni interesi...

Cela ideja je da se poradi na sabornosti, na način koji je već postojao kod nas u praksi, a postoji i u Ustavu Crkve, samo što je to za vreme komunizma stavljeno u zagrađe. U Rusiji se, na primer, kada su na dnevnom redu važna pitanja kao što su izbor patrijarha, davanje autokefalnosti i autonomije delovima RPC, nalazi Sabor u kojem ima i sveštenstva, monaha, monahinja, mirjana. Svi oni učestvuju u sabornom odlučivanju. Kod nas bi samo prisustvo drugih na Saboru, samootvaranje Crkve utišalo male, lične priče, partijske logike i omogućilo bi povratak u realnost. Naravno, suštinski se ništa ne bi promenilo, u smislu da bi i dalje odlučivao episkop, ali bi taj osećaj prisustva drugih nešto pokrenuo, obnovio.

Zabuna je što će čovek ovog vremena odmah pomisliti na demokratiju, "hajdemo sada svi da glasamo, da damo pravo glasa za sve koji dođu na liturgiju". Nije u tome stvar, to bi bilo gakanje i haos. Radi se o živom organizmu. Mi često zaboravljamo koliko je važna ta dimenzija Crkve kao

organizma koji je živonosan, koji je prisustvo Božije na zemlji u odnosu na Crkvu kao instituciju. Ta dimenzija mora ostati u organskoj priči, da svaki organ i dalje radi svoje – zna se uvek šta je vladličino, šta sveštenikovo, šta vernikovo.

"VREME": Mnogi unutar Crkve svakako su svesni da je promena potrebna. I to je ono što se često čuje u privatnim razgovorima. Kako je onda moguće da kada ste vi javno istupili – jer Fejsbuk jeste nekakva javnost, evo i nas dvoje sada razgovaramo o tome – nemali broj ljudi na to gleda kao na nekakav poziv na revoluciju?

NENAD ILIĆ: Postali smo grozni, strahoviti licemeri, a mi u Crkvi možda nekad i prednjačimo u tome. Pričamo jedno, radimo drugo. Zato je popularnost patrijarha Pavla bila ogromna – on je propovedao i živeo jevanđeljsku skromnost, živeći ono što je propovedao. Postali smo licemerni jer nam je tako lakše. A licemerje dolazi upravo iz logike da ništa ne možemo da promenimo, iz logike koja kaže: što bih se ja bilo kome zamerao, što bih ulazio u bilo kakav rizik da nešto pogrešim, zašto, ako ne mogu ništa da promenim? To beznađe znatno potpomaže licemerje. Kao što je beznađe dopustilo i u društvu da laž, bilo koje vrste, postane prihvatljiva priča, tako je i dopustilo da licemerje bude građanski poželjna osobina – bolje biti licemer nego nekoga uvrediti, potresti, uplašiti. Prosto, ako se radi o bolesti, onda moraš bolesniku reći da je bolestan, ako si sam bolestan, moraš sebi to da priznaš – bolestan sam, moram da se lečim. A najradije ne bismo ni to rekli. Ali postoje bolesti koje mogu da se izleče, nećemo od svake umreti. Samo što pre toga moramo da se lečimo.

LICEMERI

Iz tog repertoara nedelanja dolazi i onaj argument: "to nije moj posao, nije moja stvar".

Kada dođe do tog izdvajanja, do profesionalizacije, kada se kaže "neka oni u mantijama rade svoj posao, ja ću svoj", puca sabornost, nema istinitog pravog života Crkve i to utiče na misiju i život Crkve u celini. Pre oko godinu i po, pravio sam neku vrstu ankete o tome šta ljudi misle, kako doživljavaju Crkvu i šta vide kao probleme. Jedan od rezultata je bio i zamerka sebi – verujući su zamerali sebi zbog pasivnosti. Normalno je da neko pomisli "moje je da se molim i to je to", ali svi moramo da se brinemo o životu naše Crkve kada dođe do zastoja.

Pre Drugog svetskog rata oformio se jedan laički, bogomoljački pokret iz želje za moralnom obnovom i tadašnje sveštenstvo se zabrinulo, i to s pravom, jer je tu bilo raznih ljudi, raznih priča. Taj pokret je okupio čak do 200.000 članova. Kad su im dodelili vladiku Nikolaja da se stara o njima, stvar je bila rešena i oni su posle pomogli da Crkva opstane u teškim vremenima. Takvi pokreti, koji pozivaju na obnovu, mogu doneti dobre rezultate. Samo se treba čuvati od sektaške logike.

A kako se čuvati od straha? Razgovaramo o ravnodušnosti, ali ne može se zanemariti ni strah koji mnogi unutar Crkve imaju kada na glas kritikuju. Umesto da vas pitam zašto se oni plaše, bolje da pitam: zašto se vi ne plašite?

Ja imam tu sreću da nemam šta da izgubim. Ja sam u Crkvi iz ljubavi i tako je Bog dao i to osećam kao svoj osnovni zadatak. Meni je muka od kritiziranja, ogovaranja, "ovaj je ovakav, onaj onakav". Važno je da vidimo šta zaista može da se uradi, a ne da se doveka žalimo zašto se drugi ne menjaju. Na meni je da probam da pomognem. Veći je strah da ćutim i da se pravim blešav. S jedne strane, okamenila se malograđanska struktura koje jede niže sveštenstvo, uđe se u neke građanske kategorije, izdržavanja, karijere, biznis, a kada je reč o vladikama, tu je moć, uticaj... Vernici se kriju u onom svom "daj minimum, da sam miran, da se sakrijem, da jednom nedeljno odem do crkve". Postoji osećaj odgovornosti da nešto mora da se uradi.

Što se tiče verujućih, malo je i onih koji su stalno u crkvi, koji crkvu osećaju kao

fotografije M. Milenković

■ **Postali smo grozni, strahoviti licemeri, a mi u Crkvi možda nekad i prednjačimo u tome. Pričamo jedno, radimo drugo. Zato je popularnost patrijarha Pavla bila ogromna – on je propovedao i živio jevanđeljsku skromnost, živeći ono što je propovedao. Postali smo licemerni jer nam je tako lakše**

svoj dom, i tu je prisutna neka vrsta straha jer se čovek ne postavi kao u svom domu, te otud zazor, sujeverje...

Često čujemo da jaz između mirjana i sveštenstva raste, kao i da se ljudi udaljavaju od Crkve. Da li mislite da je problem samo u crkvenoj strukturi ili da jedan deo odgovora leži u načinu na koji se Crkva vratila u Srbiju, uz porast nacionalizma?

Da, nismo se mi vratili prvo Crkvi, već su ljudi na talasu nacionalne obnove hrupili u hramove. Nije čudno da sa slabljenjem nacionalne svesti opada i religioznost. Problem je, međutim, u tome što taj period nije iskorišćen dobro. To je do nas, do jerarhije. Nije se mislilo od početka, u obnovi, na živu Crkvu, na ulaganje u nju, na učenje, na izgradnju crkvene kulture koja bi bila podloga za jedan čvrst zajednički život. Nedovoljna je svest kod jednog dela sveštenstva i vladika o tome da se, kada je tradicija tako dramatično ugrožena i kada je rasturena na delove, čovek ne može automatski pozivati na prošle modele koji će sami da rade od sebe.

Taj period nije iskorišćen da se versko utemelji kao kategorija važnija od nacionalne. Ja jesam nacionalista, ali s druge strane ne pada mi na pamet da to stavim iznad vere i Crkve. Mnogo je važnije da sam deo čovečanstva. Ljudi se ovde dele na tvrde nacionaliste kojima je to zakon broj jedan i na one koji ne mogu da nađu sredinu, da ostanu malo na krstu, već pređu u drugi tabor i uvrede se kada pomenu Srbi i srpsko. Mi smo potpuno neizbalansirani.

U šta je u toj obnovi trebalo da se ulaže?

Ako se ti postavljaš kao neko ko održava kontinuitet i ko treba da napravi alternativu svetu koji je uronio u individualizam i

koji je rascepan time, postoji obaveza da pojačaš zajedničku dimenziju. Moraš dati još neke strukture života osim liturgije. Jeste, služimo liturgiju, ali ljudima je potrebno još nešto, inače će ih to služenje liturgije po automatizmu dovesti do magijskog načina mišljenja. Ili će to izgledati poput onoga "ja ću povremeno da odem na liturgiju, 'izbušim karticu', pa još ako se pričestim, šta više da uradim". Gde je tu ljubav prema svetu? Prema ljudima? Gde je odgovornost? Gde je tu ljudsko promišljanje da sve to prolazi, da vera ima svoje talase, rast i pad? Nije ulagano u to, već je ulagano samo u gradnju crkava, to svi vole.

Mislim da je neimarstvo jedna opasna klopka. Koliko može biti lepo, toliko i opasno, jer postaje opravdanje za svako drugo (ne)činjenje.

To je zamka – gradiš gomilu crkava, a onu živu oslabiš.

Ljudi to vole. Nekako je vidljivo. A vole i verujući da se ulaže u gradnju, vidi se, ostaje zabeleženo ime, to je sve ljudski i razumljivo, ali ne može na tome da se stane. Kao što ne možemo na osnovu toga što razumemo da to pravdamo do beskonačnosti. Nije ulagano na vreme i ne postoji alternativna mreža. Ta obnova je napravila broj ljudi koji po automatizmu doživljavaju liturgijsko. Mi imamo pasivne i mlake vernike i nije čudo da se u neki mračnim, raskolničkim skupovima nalaze vrući ljudi, koji pritom neprestano podgreavaju svoju ideju da su žrtve, da stradaju, da se muče... Crkva ne sme da bude sektaški zatvorena da bi bila vruća, već prosto da se ponaša izbalansirano. Ne možemo odbaciti svet zarad liturgijske obnove. Mi smo pokrenuli Alfa Omega klub upravo da razvijamo to – da u urbanim okolnostima

možeš da širiš veru, a da ne budeš fanatik, da koristiš znanja koje su jedna dubinska psihologija. U logici toga, ni crkvena umetnost još nije došla do mere do koje je trebalo da dođe – zidaj i zidaj crkve, neke su lepe, a neke baš i nisu, a onda se unutra slika po principu "ukrasi mi crkvu". Šta to uopšte znači? Sve mora biti događaj, mora biti autentično. Vidi se da živa zajednica nije direktno povezana, što je neophodno.

Kod nas je često prisutna ta ili-ili logika – ili ću da budem fanatik ili ću da se distanciram od Crkve. Pomenuli ste već to kao jednu vrstu neizbalansiranosti.

Da, blago rečeno, reč je o neizbalansiranosti. U strožoj varijanti, to je odricanje od krsta. Neću da budem razapet već izabiram jednu dimenziju, jednu prečagu i neću sad da se mučim. Što bih išao srednjim putem?

Volela bih da razgovaramo i o stvarima koje ste pomenuli u tekstu koji je i povod za ovaj razgovor. Pisali ste o tretmanu Crkve u medijima. I u medijima i u javnosti, kada je reč o odnosu prema Crkvi rekla bih da postoji opet ta ili-ili logika. Ili je reč o besnoj kritici koja se samo usmerava na loše, koja Crkvu predstavlja isključivo crno, ili je tu ono strašno povlavlivanje, klimanje glavom, u kojem nema mesta za konstruktivnu kritiku. Zašto?

Tačno tako, to je odlična definicija. To je problem ove zemlje u celini. Moram reći da je čak i devedesetih i početkom dvehiljaditih, sve dok nije pobedila logika kapitalizma, situacija bila u nekom segmentu drugačija. Daleko je bilo više interesovanja za crkvene sadržaje. Mediji jure za skandalima. Pošto je specifičan odnos Crkve i države, uvek se čovek zapita da li su i dobili dopuštenje za orkestrirane napade. Jer vlastima nije u interesu jaka Crkva.

Smatrate li i da je tom odnosu mediji – Crkva doprinelo i tajnovito ponašanje crkvenih velikodostojnika? Za vreme Sabora oni se obično ponašaju kao da su na tajnom skupu i da niko ne sme da ih otkrije.

Da, to i jeste jedan od motiva moje inicijative, da ne bi Sabor ličio na masonske skupove. Nedopustivo je da ja kao vernik saznam šta se dešava na Saboru iz medija koji umeju da budu zlonamerni. Ne

može biti tako. Ne moramo sve znati, ali ako vladika ide na Sabor, mi moramo da znamo makar o čemu se radi, koje su teme. Moj sveštenik bi trebalo da bude upoznat sa tim, a ne da čita novine da bi saznao šta se dešava ili da, ako ima nekog poznanika u Patrijaršiji, pokušava da sazna vesti iz treće ruke. Postoji odsustvo otvorenosti i nepoverenje koje vlada o tome da jedan broj laika može da se uključi. Nepoverenje ide logikom da čim neko nije u mantiji, nije pod kontrolom, a čim nije pod kontrolom, ko zna šta će da uradi. To nije dobar put jer kakva je moja snaga ako moram sve da držim pod strogom kontrolom.

A otkud taj grčeviti strah od otvaranja? Kad ionako, na kraju, sve i završi u medijima.

Postoji nešto veoma opasno – strah od greške, što je opasan strah, nimalo plemenit, već je blizu gordosti. To je poput priče sa talantima, zakopavaš talante jer nećeš ništa da radiš da ne bi pogrešio. Otuda i potreba za velikom kontrolom – da se ne bi pogrešilo. U teološkom smislu, uvek ćete čuti da je neuporedivo važnije umeti se pokajati. Mi smo svi grešnici, naravno da treba da se obuzdavamo, trudimo, ali važno je pokajati se, ustati i nastaviti dalje.

Tu je i strah da drugi ne vide da smo pogrešili.

Verovatno da to ima veze i sa dugim periodom pod komunizmom, gde je sve moralo biti tiho da bi se opstalo, pa je ostao recidiv koji ne može lako da se promeni. S druge strane, opet se vraćamo na temu sabornosti. Nikome nije prijatno da bude izolovan i da oseti nepovezanost sa drugima. Ali to ima svoju individualističku udobnost. Mi na sva usta pričamo protiv individualizma, ali smo ga zapatili u jezgru Crkve. Umesto sabornosti dobijaš individualizam čija je blagodat da mogu da se zaklonim, da me niko stalno ne zove, da imam svoju udobnost, ali ta udobnost je opasna.

Pomenuli ste u jednom tekstu i penzisonisanje vladika, kao praksu u Rusiji. Kod nas, u Crkvi, penzija dođe kao velika kazna.

U Rusiji, vladika koji napuni 75 godina je u obavezi da preda molbu za penzionisanje, a onda Sinod odlučuje da li će on iz nekih potreba ostati duže. Vanredna je situacija kad on ostaje.

Postoji tu još nešto. Sve što se dešavalo u poslednje vreme, crkveni skandali u

medijima, od kojih su neki stvarno skandalozni i trebalo ih je rešavati na vreme, tiču se dve stvari – ili seksualne dimenzije ili novca. Seksualna dimenzija govori o moralu, a stalna priča o parama ističe sliku Crkve kao korporacije. Ideja da se u javnosti stvara slika Crkve kao korporacije užasava me, kao i činjenica da su se mahom ta penzionisanja dogodila iz finansijskih razloga. Narod priča o tome koliko naplaćuje sveštenik i onda priča o Crkvi postaje priča o parama. To Crkva, bez obzira na sve, nije zaslužila. A ako je tako, onda mora da se menja. Drugo, ljudi ne treba da se otuđuju od Crkve zato što im se ne dopada sveštenik ili vladika. Pa neće mene neki bolesnik odbaciti od Boga. Sabornost je rešenje – verujući ljudi koji nemaju interesa, koji dolaze u Crkvu srca radi, oni mogu nešto da naprave. Ako od njih ne krene ništa, stanje je stvarno dramatično.

Mislite li da su sveštenici svesni situacije o kojoj govorimo?

Jesu. Među sveštenstvom, a i među nekim vladikama, postoji dublja svest o tome koliko je sve to opasno. Kod sveštenstva je to još više prisutno jer su oni na neki način uklješteni. Postoji i taj mit o sjajnom finansijskom položaju sveštenstva. Da, kao i u svim granama, neki dobro stoje, ali mnogo je onih sa kojima to nije slučaj. Ali, sveštenici su uklješteni, oni su pod apsolutnom vlašću vladika, u nekoj vrsti srednjovekovnog tretmana. Ja nisam ni protiv monarhije, naprotiv, ali ne može se jedan neprerađen model prenositi neprekidno i praviti se da on može da traje sto godina. Sveštenici su ucenjeni. Ceo vladličanski autoritet u odnosu na sveštenstvo, a to je surova istina, jeste ekonomski: oni mogu da izgube posao, porodica ostaje na ulici – šta će da rade. To mora da se promeni. Ja znam da nema drugog rešenja nego da se Crkva ispunji ljudima, da se obnovi sabornost.

Ovo je mlako vreme u kojem su amplitude ukinute, ima malo svetosti i sve je ubačeno u sistem. Ako i Crkva treba da bude tako mlaka i "smlaćena", šta smo uradili? Čim Crkva nije vruća, ona je u opasnosti. Mi smo u opasnosti. Odgovorni smo za sebe, za one koji su u Crkvi, za one koji nisu u Crkvi. Koliko smo samo odgovorni, to treba stalno ponavljati. Koliko su odgovorni sveštenici, a tek vladike. Ja ni ne znam kako oni spavaju, kolika je to odgovornost.

JELENA JORGAČEVIĆ

CENTRAL GARDEN
NOVI KVART U CENTRU GRADA

**UDOBNOST
U CENTRU
PAŽNJE**

**I
FAZA
ZAVRŠENA**

**4
MESECA
PRE ROKA**

**II
FAZA
U TOKU**

www.centralgarden.rs

Ekskluzivni zastupnik prodaje:

CBRE | Serbia
PART OF THE CBRE AFFILIATE NETWORK

011 33 47 969
062 30 30 50

Od investitora:

Obespravljenost

Građanima Srbije pravo na besplatnu pravnu pomoć garantovano je Ustavom iz 2006. godine. Odredbom koja se nalazi u okviru dela koji se odnosi na ljudska prava kaže se da će ona biti propisana posebnim zakonom. Zakona i dalje nema, pa je građanima već devet godina uskraćeno ostvarivanje ovog prava, čije je ostvarivanje predviđeno kao šesnaesti cilj Agende za održivi razvoj Ujedinjenih nacija (UN) do 2030. godine, koju je Srbija potpisala

Agenda za održivi razvoj do 2030. godine koju su zemlje članice UN usvojile na generalnoj skupštini održanoj krajem septembra u Njujorku ima 17 ciljeva. Obavezujućeg je karaktera i zemlje članice moraju da ih poštuju i da svake godine podnose izveštaj o postignutim rezultatima u okviru ciljeva koje su odabrale. Srbija je odabrala cilj 16 – promovirati miroljubiva i inkluzivna društva za održivi razvoj, obezbediti pristup pravdi za sve i izgraditi efikasne, pouzdane i inkluzivne institucije na svim nivoima – kao svoj prioritet. Po ovom cilju, čiji je

preduslov besplatna pravna pomoć Srbija je u obavezi da obezbedi jednak pristup pravdi za sve. Zašto je i kome ovaj vid pravne pomoći potreban bila je tema tribine na kojoj su govorili Sandra Orlović iz Fonda za humanitarno pravo (FHP), Milan Antonijević iz Komiteta pravnika za ljudska prava i Dragan Popović iz Centra za praktičnu politiku. Moderator tribine bila je Jovana Gligorijević, novinarka nedeljnika "Vreme". Tribina je organizovana u petak 11. decembra u saradnji nedeljnika "Vreme" sa Fondacijom za otvoreno društvo Srbije.

Iako je Ustavom garantovano pravo na

besplatnu pravnu pomoć, zakon o tome i dalje nije donesen, a bitni preduslovi za ostvarivanje svih prava jesu postojanje pravne države i vladavine prava. Dragan Popović smatra da niko u Srbiji ne bi ocenio da ova dva preduslova postoje i da takva situacija traje dugo. "Pitanje o tome da li pravna država i vladavina prava postoje jedno je od onih na koja se unapred zna odgovor. Bitno je o tome pričati u ovom kontekstu jer je važno da ljudi shvate da je preduslov da se ugroženim kategorijama stanovništva pruži bilo kakva pravna pomoć postojanje pravne države. Mora da postoji

najugroženijih

fotografije
Marko Rupena

sistem. Ako nema nezavisnog sudstva i ukoliko su sudovi produžena ruka izvršne vlasti, koji ispunjavaju naloge piramidalne strukture vlasti, besmisleno je razgovarati o besplatnoj pravnoj pomoći. Ukoliko bi u takvom sistemu čak i postojala besplatna pravna pomoć, pitanje je pred kojim sudom bi ti ljudi dobijali pravdu. Mi iz civilnog sektora stalno pričamo da ovaj period traje predugo, a iz godine u godinu sve je gore, sistem se sve više urušava. Setimo se pokušaja reforme pravosuđa iz 2009. godine koji je ozbiljno naštetio čitavom pravnom sistemu. I tada smo govorili, slali predstavke,

molili, radili sve što smo mogli da se to zaustavi, na neki način ispravi. Sa dolaskom nove vlasti postalo je još gore, a normalna reforma pravosuđa koja je neophodna nije sprovedena.”

Sve što je prethodnih godina rađeno zasnovano je na modelima Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći koji postoji, smatra Milan Antonijević. On dodaje da su u tom periodu postojale razne kampanje, da je tim povodom osnovano nekoliko radnih grupa koje su radile na nacrtu ovog zakona. “Posljednja radna grupa svoj rad je započela pre tri godine i finalizirala ga krajem 2014. Čitave ove godine

predlog koji su dali nije se pojavio pred narodnim poslanicima; Vlada ga još nije uputilo Skupštini. On je prošao test međunarodnih stručnjaka, mislim da je bio i na Venecijanskoj komisiji, i Evropska komisija je dala svoje mišljenje, a danas je u nekoj fioci. Nijednom odredbom Zakona o budžetu za 2016. godinu ne govori se da će Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći biti primenjivan naredne godine. Naravno da zakon koji nije izglasan ne može biti u budžetu, međutim unutar akcionog plana postoje pripremljene odredbe koje se moraju raditi. Ništa od tih pripremljenih radnji ne nalazi se u budžetu.”

U tom smislu, Antonijević smatra da ne samo da je izgubljena 2015. godina, kao i prethodnih 15 godina, već da i naredna godina neće biti ona u kojoj će građani videti bilo kakve efekte ovog zakona. "Neće biti mogućnosti da se na širem polju nešto pruži, pa ni oni koji su ugroženi

verzije dokumenta. Antonijević kaže da to nije jedinstven slučaj i da se dopunjene verzije često ažuriraju bez naglašavanja da je reč o takvoj verziji. "Danas je održan razgovor predstavnika Evropske komisije i Ministarstva unutrašnjih poslova oko nacrtu Zakona o slobodi okupljanja

nekoliko. To obesmišljava proces javne rasprave." Situacija u vezi sa Poglavljem 23 u pristupnim pregovorima sa EU bila je nešto drugačija, smatra on i dodaje da je u tom slučaju dobijena poslednja, prilično ažurirana verzija. "Kada je bilo nekih promena, izmenjene verzije su istog dana stavljane na sajt, navodilo se o kojoj po redu je reč i mogao se videti sled. Međutim, ukoliko se samo jedan model nacrtu zakona stavi na sajt, bez mogućnosti da se vidi kada je to izrađeno, stručna javnost i oni koji bi hteli da unaprede verziju dovode se u zabludu. Slična je situacija i sa Zakonom o besplatnoj pravnoj pomoći."

■ **"Jedini koji su oštećeni ovim postupkom jesu građani koji već 15 godina ne dobijaju besplatnu pravnu pomoć. Model zakona jasno predviđa ko su pružaoci, u kojim situacijama, postoje i odredbe u kojim slučajevima oštećenog mora da zastupa advokat, a kada ne"**

– Milan Antonijević

i ispunjavaju uslove neće imati mogućnost besplatne pravne pomoći u narednom periodu."

Kada je u maju ove godine održana konferencija čija je tema bila besplatna pravna pomoć ("Vreme" br. 1275), Milan Antonijević i predstavnica kancelarije Zaštitnika građana imali su ispred sebe nacrtu Zakona o besplatnoj pravnoj pomoći. S obzirom na to da je jedno od njih dvoje nacrt zakona sa sajta odštampalo dan ranije, a drugo onog jutra kada je konferencija održana, imali su različite

nacrti. Nacrti koji su dve strane imale pred sobom nisu bili identični. Verzija zakona koja je na sajtu nije ona koju predlaže šalje u Skupštinu. Postoje i određene razlike između srpske i engleske verzije i te razlike nisu male. Predlog koji se predaje EK sadrži određene izmene u odnosu na srpsku verziju. Te izmene su faktičke, a ne jezičke. To treba unaprediti i videti ko je odgovoran, da li je u nekom ministarstvu donesena odluka da se na takav način 'zabašuri' sve i da se napravi magla oko toga koji je pravi predlog jer ih ima

NEPRIMENJIVANJE KONVENCIJA

Srbija je prihvatila i ratifikovala većinu konvencija iz oblasti ljudskih prava koje postoje, ali je problem što se osim na deklarativnom nivou, potpisana dokumenta u mnogim slučajevima ne primenjuju, smatra Sandra Orlović: "Često ćete čuti političare, predstavnike institucija sudske i izvršne vlasti da je Srbija dosledna i da poštuje međunarodno preuzete obaveze. Ono što je problem i oko čega ćemo se svi složiti jeste primena tih konvencija u praksi i tu uočavamo mnogo problema. U izveštajima međunarodnih tela koja prate primenu tih međunarodnih konvencija u Srbiji vidi se niz vrlo ozbiljnih kritika koje se upućuju vlastima kada je reč o primeni tih dokumenata. Poslednji objavljeni izveštaj je izveštaj Komiteta UN za prisilne nestanke koji je po prvi put razmatrao primenu konvencije za sprečavanje i kažnjavanje prisilnih nestanaka u Srbiji. U tom izveštaju naveden je niz vrlo ozbiljnih primedbi na to kako se Srbija odnosi prema kažnjavanju i istragama prisilnih nestanaka, takođe i kako se odnosi prema porodicama prisilno nestalih osoba. Na to se nastavlja i priča oko priznavanja statusa civilnih žrtava rata."

ZAVISNO SUDSTVO

Dva su problema koja ispunjavaju pravosudni sistem u Srbiji, kaže Dragan Popović. Prvi problem, prema njegovim rečima, jeste nestručnost, kao posledica negativne selekcije. "Nestručnost sudija je na nivou nestručnosti hirurga. I jedan i drugi odlučuju o nečijem životu. Sudije

Slučaj Fehrata Suljića

Činjenično stanje: Policajci Sulejman Hodžić i Zvonko Milunović su u martu 1996. godine došli u porodičnu kuću Fehrata Suljića u selu Dolovo i naredili mu da krene sa njima u policijsku stanicu na informativni razgovor. Po dolasku u policijsku stanicu u Tutinu, policajci su Fehrata uveli u kancelariju u kojoj se nalazio policajac Slaviša Kiković koji je odmah počeo da ga udara u grudi i leđa. Kada je Suljić pao na pod, policajci su nastavili da ga gaze po leđima. Nakon batiranja vezali su ga lisicama za radijator u kancelariji, da bi ga posle izvesnog vremena pustili. Preživljena tortura je kod Fehrata Suljića ostavila trajne i ozbiljne posledice po zdravlje. Za ovu torturu pomenuti policajci nikada nisu ni krivično ni disciplinski odgovarali.

Ovaj slučaj je jedan od primera sistematskih akcija policije u navodnoj potrazi za nelegalnim oružjem, posebno u periodu od 1992. godine do sredine 1995. godine kada počinju maltretiranja lokalnog bošnjačkog stanovništva, pretresi kuća i pljačke imovine. Nakon pretresa, policajci su privodili Bošnjake, iako kod njih nisu pronašli oružje. Nad većinom je sprovedena fizička i psihička tortura u cilju iznuđivanja priznanja da poseduju nelegalno naoružanje ili da učestvuju u "aktivnostima protiv države". Skupštine opština Sjenice i Tutina usvojile su 2002. i 2003. godine zaključke u kojima se konstatuje postojanje rasprostranjene policijske represije i torture prema pripadnicima bošnjačke manjine na teritoriji ovih opština tokom devedesetih godina i pozivale nadležne organe države da preduzmu sve zakonske mere kako bi se odgovorni pojedinci priveli pravdi, ali i kako bi se utvrdila objektivna odgovornost države za protivzakonito postupanje njenih službenika.

Postupak za naknadu štete: FHP je u junu 2007. godine u ime Fehrata Suljića pokrenuo postupak protiv Republike Srbije za naknadu nematerijalne štete zbog njene odgovornosti za nezakonito postupanje njenih organa i štete koja je time prouzrokovana. FHP je tužbom tražio od suda da obaveže Republiku Srbiju da Fehratu Suljiću za naknadu nematerijalne štete isplati iznos od 1,1 milion dinara.

Prvi opštinski sud je održao sedam ročišta. Tokom postupka sud je saslušao iskaze Fehrata Suljića i njegove supruge Hajrije Suljić, koja je svedočila o okolnostima privođenja njenog supruge i zadobijenim povredama. Sud je takođe saslušao i policajce Zvonka Milunovića i Sulejmana Hodžića iz policijske stanice

Tutin. Policajci su u svojim iskazima tvrdili da u akcijama privođenja Bošnjaka nije bilo torture, a da oni u to vreme nisu radili na terenu. Zvonko Milunović tvrdio je da ne poznaje Suljića, a Sulejman Hodžić je rekao da se seća da je on bio pozivan, i da o tome postoji evidencija u policijskoj stanici koju su oni vodili. Međutim, Republičko javno pravobranilaštvo dostavilo je dopis Policijske uprave Novi Pazar u kome se navodi da ta Policijska uprava ne raspolaže nikakvim pisanim dokazima o postupanju ovlašćenih službenih lica prema Suljiću. U toku postupka obavljeno je i medicinsko veštačenje.

Prva prvostepena presuda: Prvi opštinski sud je u oktobru 2009. godine doneo presudu kojom je delimično usvojio tužbene zahteve Fehrata Suljića i dosudio mu odštetu u iznosu od 700.000 dinara. U obrazloženju presude Sud je naveo da je u potpunosti poklonio veru iskazima Fehrata Suljića i njegove supruge dok je izjave policajaca kvalifikovao kao "nelogične, neuverljive i sračunate na izbegavanje odgovornosti".

Odluka Apelacionog suda: Rešenjem Apelacionog suda u Beogradu iz januara 2011. godine, po žalbi zastupnika države Srbije, presuda Prvog opštinskog suda je ukinuta i predmet vraćen na ponovno suđenje. U obrazloženju ove odluke Apelacioni sud je naveo da bez validne medicinske dokumentacije iz vremena kada su povrede nastale i samo na osnovu izjava Suljića i njegove supruge prvostepeni sud nije mogao da utvrdi da je Fehrat preživeo policijsku torturu.

Presuda u ponovljenom postupku, odluke Apelacionog i Ustavnog suda: Prvi osnovni sud u Beogradu je nakon ponovo sprovedenog postupka doneo presudu u septembru 2012. godine, kojom je odbio sve tužbene zahteve Fehrata Suljića kao neosnovane. Obrazloženje presude u ponovljenom postupku gotovo je istovetno obrazloženju prve presude, sa ključnom razlikom da je Sud sada u potpunosti poklonio veru iskazima policajaca, dok je Fehratov iskaz i iskaz njegove supruge ocenio kao nelogičan i neubedljiv. Apelacioni sud u Beogradu je u decembru 2013. godine potvrdio prvostepeno presudu. Protiv ove odluke FHP je podneo ustavnu žalbu, pozivajući se između ostalog i na zabranu torture zajemčenu Ustavom Srbije i Evropskom konvencijom. Nakon što je Ustavni sud u maju 2015. godine rešenjem odbacio ustavnu žalbu, FHP je u Suljićevo ime podneo predstavku protiv Srbije Evropskom sudu za ljudska prava.

mogu da vam oduzmu najbazičnija ljudska prava i ukoliko su oni nestručni, konkretne posledice se osećaju. Drugi problem je taj što sudstvo nikada nije shvatilo da je nezavisno. Pored nestručnih sudija ima i onih koji su politički podanici. Ne znam koliko će vremena biti potrebno da se to ispravi, ako ikada iko počne da ispravlja. Sudije su same navikle da nisu nezavisne i ne shvataju da treba da budu nezavisne, pa banalizuju i osluškuju šta će da kaže neko sa vrha. Takve poruke im se i šalju." Kao primer toga Popović je

naveo sudija Vučinića koji je Miroslavu Miškoviću dozvolio da ima pasoš. Kako kaže, to je bila katastrofa, pa je i premijer izrazio zabrinutost zbog takve odluke, a sudija nije reizabran. "To je jasna poruka svakom sudiji. Vlast više ne mora ni da zove. Svaki sudija sad ima u glavi kako je prošao Vučinić, i razmišlja da je bolje da radi nešto što će se svideti nekom u vlasti nego da čačka, ko zna šta može da mu se desi. Suština demokratije je podela vlasti koju mi nemamo. Bez podele vlasti nema ni demokratije, ni pravne države."

On je podsetio da je premijer Aleksandar Vučić svoj mandat započeo porukom poslanicima da će raditi mnogo i da neće da izlaze iz skupštinske sale, što je otvoreni pokazatelj nepoštovanja vlasti koja u teoriji može da smeni premijera. "To što se predstavnik izvršne vlasti na taj način obraća zakonodavnom organu kome su birači dali suverenitet i niko od predstavnika skupštinske većine ne reaguje, samo je po sebi dokaz da su i oni digli ruke od toga da budu posebna grana vlasti. To je ubedljivo najveći problem ove zemlje

■ **“Čitav sistem je postavljen tako da je javašluk pretvoren u pravdu. Najugroženije kategorije su najčešće i društveno nepoželjne i prema njima se sa vrha i iz medija pumpa mržnja, stvaraju predrasude...”**

– **Dragan Popović**

čak i kada uzmemo u obzir katastrofalnu ekonomsku i socijalnu situaciju. Nemoguće je da bilo šta drugo rešimo, ako prvo ne napravimo državu.”

Rad sudova u mnogim situacijama direktno se odražava na živote građana, a dobar primer za to je broj dana neosnovanog pritvora izrečenog u toku protekle godine, smatra Antonijević. “Ukoliko znamo koliki je broj takvih dana, znamo i da je količina novca koju država plaća izuzetno visoka. To sve se odražava i na kvalitet života. Novac koji je u tom smislu izgubljen, odraziće se na druge oblasti. Uzima se iz jedne oblasti da se vrati u drugu. Takođe, većina presuda koja će kasnije biti predmet ispitivanja ili Ustavnog suda ili Evropskog suda za ljudska prava, vraćaće se kao bumerang zemlji i osetićemo i posledice nestručnog rada i na tom planu.”

Osim Zakona o besplatnoj pravnoj

pomoći čiji nacrt postoji, ima i zakona koji su usvojeni, pojavili su se, pa nestali, i nijedna radnja nije preduzeta, dodaje Antonijević. “Takav je Zakon o lustraciji koji je trebalo da donese neke promene. Takvih primera ima, ali mislim da je ovo jedinstven primer da je takav zakon okrenut ka građanima i njihovim pravima. Nijedna zemlja u regionu nema ovakvu situaciju, sve imaju uređenu besplatnu pravnu pomoć. Hrvatska ima sistem koji je pre dve godine izmenjen tako da više odgovara građanima, njihovim interesima. Samo donošenje zakona ne znači da će građani imati odmah sve mogućnosti. Biće mnogo problema, pa je zato neophodno vršiti sve pripreme da oni koji budu odobravali prijave lica koja smatraju da su ugrožena kategorija i imaju pravo na besplatnu pomoć, budu sposobni da procene situaciju, odobre besplatnu pravnu pomoć i da onda podnosioci

zahteva idu kod onih koji pružaju pomoć. Neophodno je, naravno, na kraju vršiti i kontrolu kvaliteta toga što građani dobiju.”

Univerzalne vrednosti zbog niza postupanja Vlade i drugih institucija ne dopiru do građana, smatra Sandra Orlović, i kao primer za to navodi Zakon o pristupu informacijama od javnog značaja koji je od međunarodne organizacije koja se bavi pristupom informacijama od javnog značaja proglašen najboljim zakonom na svetu. Bez obzira na to, institucije su u praksi stvorile niz mehanizama kojima izbegavaju primenu tog zakona i čak pojedine institucije pristaju da plaćaju kaznu zbog nepoštovanja tog zakona. “Može im se, na budžetu su, njihovo nepoštovanje zakona platiće građani. Mislim da nema institucije koja nije prekršila taj zakon. Nije samo reč o tome da se zakon ne primenjuje već i da se nezavisne institucije koje su zadužene za zaštitu i unapređenje ljudskih prava u državi otvoreno podrivaju, diskredituju, urušavaju.”

FHP često prema Zakonu o slobodnom pristupu informacijama od javnog značaja traži dokumenta od Ministarstva odbrane ili Ministarstva unutrašnjih poslova o tome na kojoj je poziciji određena osoba bila angažovana tokom oružanog sukoba u Bosni i Hercegovini, u Hrvatskoj ili na Kosovu i Metohiji, ili određeni dokument o angažovanju pojedinih jedinica. Odgovori koje dobijaju uglavnom su uniformni – da je dokumentacija izgorela ili da je ne poseduju. Kako bi proverili da li im te institucije šalju pravi odgovor, tražili su informacije koje su već slali Haškom tribunalu. Odgovor je bio isti – da informacija nema. “Uхватili smo ih u laži. Međutim, ti sistemi su toliko veliki da im mi ne možemo ništa”, kaže Orlović.

OŠTEĆEN, NE ŽRTVA

U domaćem zakonodavstvu porodice nestalih su kategorija koja nije priznata kao žrtva rata, a da bi to postala svoje nestale mora da proglasi mrtvima. Postoji i niz kategorija koje su na globalnom nivou odavno priznate kao žrtve kršenja ljudskih prava, a da ovde nisu, smatra Sandra Orlović. “Nezamislivo je i protivno svakoj konvenciji koja se bavi ljudskim pravima ne priznati porodice

Slučaj Antuna Silađeva

Činjenično stanje: Antun Silađev je etnički Hrvat iz Vojvodine. Tokom oružanih sukoba na teritoriji Republike Hrvatske radio je na obezbeđenju vojnog objekta u blizini Bogojevačkog mosta na granici sa Hrvatskom. Krajem septembra 1991. godine, NN pripadnici JNA ušli su u krug objekta i pozvali Antuna Silađeva po imenu da izađe iz objekta u kojem je boravio. Kada je izašao, jedan od vojnika je pucao u njega iz automatske puške i ranio ga u predelu kuka. Kada je Silađev pao na zemlju, vojnici su mu prišli i počeli da ga šutiraju, psuju i vređaju po etničkoj osnovi. Posle nekog vremena, vojnim vozilom su ga odvezli do jednog vojnog hangara. Tamo su nastavili da ga tuku, šutirajući ga u glavu, nakon čega je izgubio svest. Probudio se vezan u vojnom priručnom krevetu, okružen nekim drugim vojnicima, koji su ga ubrzo odvezli u bolnicu u Sombor. U bolnici je proveo 29 dana, od čega je 12 dana bio na intenzivnoj nezi.

O ovom događaju su obavešteni Ministarstvo unutrašnjih poslova i Sekretarijat za narodnu odbranu. U jednom dopisu Međuopštinskog sekretarijata unutrašnjih poslova stoji da su napad izvršili pripadnici JNA. Međutim, krivična istraga ni do danas nije sprovedena.

Povrede koje je zadobio Silađev su takve da su prouzrokovale ozbiljne i trajne posledice po zdravlje.

Postupak za naknadu štete: FHP je kao zastupnik Antuna Silađeva u novembru 2005. godine podneo tužbu za naknadu nematerijalne štete na ime pretrpljenih fizičkih bolova, pretrpljenog straha, na ime duševnih bolova zbog povrede prava ličnosti, kao i umanjene opšte životne aktivnosti. Pored Silađeva, saslušana su još trojica svedoka, od kojih su dvojicu takođe zlostavljali pripadnici JNA. I u ovom predmetu obavljeno je sudska medicinska veštačenje.

Prva prvostepena presuda i vraćanje na ponovno suđenje:

Prvi opštinski sud u Beogradu je u januaru 2007. godine odbio tužbeni zahtev za celosti, smatrajući da je protekao zastarni rok iz člana 376. Zakona o obligacionim odnosima (zoo). Međutim, ovu presudu je ukinuo Okružni sud u Beogradu i predmet vratio na ponovno odlučivanje, naloživši prvostepenom sudu da ispravno utvrdi od kada se računaju zastarni rokovi za svaki vid nematerijalne štete zasebno.

Presuda u ponovljenom postupku: Prvi opštinski sud je ponovo otvorio glavnu raspravu, na kojoj su se sudski veštaci izjasnili o trenutku kada je tužilac saznao sa konačno stanje bolesti, od kada se može računati rok zastarelosti. Prema njihovim nalazima, potraživanje nije zastarelo, međutim, sud je uprkos tome ponovo odbio tužbeni zahtev, ovaj put navodeći da nije dokazano da su napad na Silađeva učinili pripadnici JNA i da stoga nema odgovornosti države za ovaj čin.

Drugostepena rasprava i presuda: Apelacioni sud u Beogradu kao drugostepeni sud nije bio zadovoljan ni ovom ponovljenom presudom, pa ju je ukinuo i sam otvorio raspravu gde je ponovo saslušao sudske veštace, koji su ostali pri svom prvobitnom mišljenju. Međutim, Sud je odlučio da ne pokloni veru iskazima veštaka i da sam veže računanje rokova zastarelosti za trenutak kada je Silađev prvi put dobio izveštaje lekara specijalista, pa je stoga odbio tužbeni zahtev kao zastareo.

Postupak pred Ustavnim sudom: FHP je u propisanom roku podneo ustavnu žalbu, pozivajući se na povredu Ustavom zajemčenih prava na fizički i psihički integritet, na pravično suđenje, na rehabilitaciju i naknadu štete, kao i na jednaku zaštitu prava i zabranu diskriminacije. Nakon tri i po godine, predmet Antuna Silađeva se i dalje nalazi u Ustavnom sudu, a odluka po ustavnoj žalbi, uprkos urgenciji advokata FHP-a, i dalje nije doneta.

Dokumentacija FHP-a

prisilno nestalih osoba kao žrtve rata. Žrtve seksualnog zlostavljanja prema postojećem zakonskom okviru, ali i prema novom nacrtu zakona koji bi uskoro trebalo da se nađe pred Vladom, nisu i neće biti priznate kao civilne žrtve rata. U zakonskoj definiciji stoji da su civilne žrtve rata samo one koje pate od određenog stepena fizičke povrede. Žrtve seksualnog nasilja najčešće trpe posledice psihičke prirode." Ta odredba predstavlja kršenje Istanbulske konvencije koju je država ratifikovala i kasni sa njenom primenom. Osim ove konvencije Republika Srbija je pre dve godine potpisala i globalnu konvenciju koja nije pravno obavezujuća, a tiče se sprečavanja seksualnog nasilja u ratu. "Srbija je na tu konvenciju stavila svoj potpis i u okviru nje jedan od osnovnih principa jeste podrška seksualnim žrtvama u ratu. To je licemerje vlasti koja na međunarodnom nivou hoće

da potpiše sve, da se pokaže kao država kojoj je stalo do globalnih trendova zaštite ljudskih prava, dok se u državi, prema ljudima na koje bi ta konvencija trebalo da se odnosi, ponaša prilično surovo i besprizorno. Mi pripremamo izveštaj o tome šta ljudi koji su pretrpeli nasilje u ratu doživljavaju pred institucijama. Pre godinu dana zastupali smo jedan bračni par iz Gračanice koji je tokom NATO bombardovanja izgubio dvoje dece od četiri i pet godina kada je bombardovan autobus na mostu u selu Lužani. Mi smo u kontaktu sa njima shvatili da bi prema sadašnjem zakonskom okviru imali pravo da budu priznati kao civilne žrtve rata i hteli smo da im pomognemo. Kada smo krenuli da prikupljamo dokumentaciju, čuli smo kako se predstavnici institucija obraćaju i ophode prema tim ljudima. Tražili su im da predaju policijski izveštaj o tom događaju iako su predali zapisnik o

istrazi koji je sproveo sudija, a izveštaj sudije je jači pravni akt od policijskog izveštaja. To maltretiranje da bi bili priznati kao žrtve rata trajalo je tri godine i poniženje je koje niko nije zaslužio. Izgubili su dvoje maloletne dece u bombardovanju. Sa stanovišta zvanične politike nema ničeg spornog."

FHP zastupa žrtve kršenja ljudskih prava u prošlosti u ostvarivanju prava na reparacije, bilo sudskim bilo administrativnim putem (videti okvir). Sudski postupci za naknadu štete vode se pred sudovima u Srbiji, na Kosovu i Metohiji i u Crnoj Gori, a upravni postupci se vode pred opštinskim, pokrajinskim i državnim organima Republike Srbije, radi priznavanja statusa civilne žrtve rata, prema odredbama važećeg Zakona o pravima civilnih invalida rata. Pred sudovima u Srbiji, FHP trenutno zastupa 143 žrtve, u predmetima povodom nekoliko

kategorija kršenja ljudskih prava: nezakonit pritvor Albanaca sa Kosova, ratni zločini protiv civila na Kosovu, ubistva i proterivanja Bošnjaka iz Sandžaka, policijska tortura pripadnika manjinskih grupa, logori na teritoriji zapadne Srbije za prebegle Bošnjake 1995. godine. Ova organizacija pruža besplatnu pravnu pomoć od svog osnivanja 1992. godine. Ovaj vid pomoći nije regulisan, a ne

Položaj oštećenog u domaćem krivično-procesnom pravu je potpuno zane-maren u odnosu na druge učesnike u postupku i ostavljen je na brisanom prostoru ukoliko tužilaštvo nema dovoljno jasne naznake da će raditi u nekim pravcima, kaže Antonijević. "Oštećeni nemaju status žrtve. Kod nadoknade nematerijalne štete novcem imali smo i neke slučajeve koji govore o tome da postoji ose-

nisu uspeali da ostvare do 2014. godine. Sve do 2011. pokušavali su da dokažu nešto pred državnim organima. Mi smo se tada uključili i tek 2014. isplaćena im je naknada za oca koji je poginuo u sukobima. Ja znam kako su izgledali ti pregovori sa državnim organima; kao da su tražili nešto što je njihovo, ne računajući uopšte da je neko sa pet godina izgubio oca i da je na taj način sigurno bio u izuzetno neravnopravnom položaju i da je ta invalidnina i penzija nešto što su morali da dobijaju sve te godine."

Pre dva meseca u Beogradu dogodio se napad na dečka zbog drugačije seksualne orijentacije. Policija je učinila sve da pronađe napadače koje on nije video. U takvim slučajevima kada oštećeni nije video napadače, potreban je mnogo veći rad policije. Upoređivali su neke podatke i našli dvojicu počinilaca, dodaje Antonijević. "Pre desetak dana dobili smo obaveštenje od tužilaštva da je neko ko je naneo te telesne povrede izvršio sve naloge tužilaštva i da se postupak neće ni voditi. Po sadašnjem zakonodavstvu tužilac ima pravo da donese takve procene. S druge strane, postavlja se pitanje na osnovu čega je neko doneo takve procene. U konkretnom slučaju zločina iz mržnje nakon dve nedelje je ponovljen. Svi ti ljudi, da nema besplatne pravne pomoći, ne bi imali zaštitu. Ko bi se borio sa sistemom od 1992. do 2014. da neke stvari dokaže. U takvim slučajevima dobro je da postoji sistem pravne pomoći koji čine organizacije, pravna komora, advokatska komora..."

Jedan od razloga zbog kojih je Zakon o besplatnoj pravnoj pomoći bio u blokadi je taj što su advokati kao struka insistirali da budu jedini pružaoci pravne pomoći. Antonijević smatra da je to navodno neslaganje izgovor države. "Jedini koji su oštećeni ovim postupkom jesu građani koji već 15 godina ne dobijaju besplatnu pravnu pomoć. Model zakona jasno predviđa ko su pružaoci, u kojim situacijama, postoje i odredbe u kojim slučajevima oštećenog mora da zastupa advokat, a kada ne. Obuhvaćeni su i upravni postupci. Postoji i iskustvo organizacija koje su to pružale, zatim iskustvo advokatskih komora u zastupanjima i pravne klinike. Interes građana kojima su prava uskraćena važniji je od bilo čega drugog."

■ **"Bojim se da ovo društvo ne ide u smeru u kom će za nekoliko generacija vladavina prava i institucije postojati. Promena tog pravca i smera desiće se kada se shvati da bilo kakvog razvoja nema ukoliko se ne uspostavi vladavina prava i demokratska kultura. Jedno bez drugog ne mogu"**

– Sandra Orlović

postoji ni bilo kakav pravilnik. FHP ima praksu iz koje uči i sarađuje sa advokati-ma koji svoj posao obavljaju prema pravilima struke. "Troškove rada tih advokata snosimo mi u fondaciji. Besplatna pravna pomoć je jedna vrsta socijalne mere da se pomogne građanima koji su u socijalno gorem položaju od ostalih", kaže Orlović. "Sve mere koje se donose za takve slučajeve najavljuju se gromoglasno, ali kada počne njihovo ostvarivanje nalažu mnogo teško ostvarivih uslova."

čaj da se taj novac čuva od građana koji pokušavaju da ga uzmu. Kod donosilaca odluka ne postoji pojam o tome na koji način preuzimaju moralnu procenu da sprečavaju nekog ko je civilna žrtva rata da dođe do obeštećenja koje je zasnovano na zakonu. Mi smo imali slučajeve s početka devedesetih kada je otac dvojice dece od pet i šest godina sa redovnog sastava preveden u vanredne jedinice i posle dva dana izgubio život. Oni pravo na invalidninu i na penziju iza njega

O socijalnoj pravdi, jednakosti, ravnopravnosti u Srbiji se govori decenijama, a najugroženije kategorije su i dalje potpuno obespravljene, misli Popović: "Najugroženiji građani su oni nad kojima institucije mogu da se izivljavaju. Njima se seče struja, šalju se kod izvršitelja, dok sa druge strane svakog meseca izlazi spisak Poreske uprave sa dužnicima na kome se nalaze najbogatiji ljudi ove zemlje. Čitav sistem je postavljen tako da je javašluk pretvoren u pravdu. Najugroženije kategorije su najčešće i društveno nepoželjne i prema njima se sa vrha i iz medija pumpa mržnja, stvaraju predrasude... Ja očekujem državnu politiku i jasan stav da je nemoguće slati takve poruke ugroženima. Ono što mi možemo da uradimo je da pritiskamo državu, da podsećamo, da javno zagovaramo neka rešenja za koja mislimo da su u interesu građana."

Izgradnja vladavine prava i institucija odgovornih prema građanima osnovni je uslov za ostvarivanje svih prava, saglasni su sagovornici. Prema rečima Sandre Orlović, to je generacijski proces u Srbiji. "Mi smo u situaciji kojoj predstoji generacijski rad na uspostavljanju demokratske kulture, kulture ljudskih prava, odgovornih institucija... Ako naša generacija to pitanje shvati kao generacijsko i shvati da je u tom smislu izgubljena, neka naredna generacija će moći da uživa vladavinu prava. Postavlja se pitanje da li mi idemo tim smerom. Ja se bojim da ovo društvo ne ide u smeru u kom će za nekoliko generacija vladavina prava i institucije postojati. Promena tog pravca i smera desiće se kada se shvati da bilo kakvog razvoja nema ukoliko se ne uspostavi vladavina prava i demokratska kultura. Jedno bez drugog ne mogu. I to će biti tačka kada će se sve vratiti na nultu priču o

uspostavljanju demokratskih institucija."

Agenda za održivi razvoj UN obavezujućeg je karaktera i po njoj bi država trebalo da postupi. S druge strane, mora da postoji zahtev građana ka državi i to je jedini način da osvešćivanjem građani shvate da imaju prava da nešto zahtevaju od države i da ona mora to da isporučiti, zaključili su sagovornici. To je jedini put kojim treba ići. Preduslov toga, da bi građani imali informacije, jeste sloboda medija. Sloboda interneta i informatička pismenost umnogome će pomoći. Sve su to mali koraci koji pokazuju da vredi biti uporan i biti na strani građana, složili su se učesnici tribine.

Prema ovoj agendi, države su u obavezi da svake godine dostavljaju izveštaj o postignutim rezultatima. Hoće li cilj broj 16 biti ostvaren i u kom roku, ostaje da vidimo.

KATARINA STEVANOVIĆ

Creating Business

DELTA
HOLDING

www.deltaholding.rs

Otvoreno pismo

Srbija je El Dorado za prosvetitelje: neka Ministarstvo kulture izdvoji za mene petsto evra, napisaću "Blagouputstvo za upotrebljenje mobilnog telefona na opštestvenim mestima", borba protiv telefonskih nasilnika daleko je preča od zaštite srpskog jezika (ko li se toga setio, bogo moj?!): danas u svakom trolejbusu imate najmanje jednog putnika koji bezobzirno vodi jedan te isti razgovor i trivialnostima zagađuje ionako prenaseljeni prostor. Naravno da pomenuti nije čitao ovu rubriku u kojoj je mogao naučiti da i samo sedenje od početne do poslednje stanice nije pravedno i nije bogougodno, jer mnoštvo putnika unaokolo stoji: čak i ako ne uđe niko sa posebnim potrebama, čim ste se malo odmorili, ustajete ostavljajući utisak da se bliži stanica na kojoj ćete sići: samim tim omogućavate nekom drugom, ko je isto kao i vi platilo vožnju, da i taj malko sedi (Krmčija za gradski podvoz, član 117.; alineja II).

Na fakultetu su me naučili kako da koristim telefon (danas od milja prozvan fiksni) koji još dugo neću imati: obuka je prethodila svakodnevnoj upotrebi i samom vlasništvu

U Mladenovcu sam bio na četrdesetodnevnom pomenu, sunčan dan, ožalošćeni pozvali trojicu sveštenika, jedan od svete trojice usred pojanja, iskosa doduše i izdaleka, čita netom prispelu sms poruku, Blagi Bože, sprži mu karticu u ovaj mah, i ceo mobilni, neka mu se baterija istopi i razlije po celom uređaju, brojke njegove tastature neka budu kao zgura nad rastaljenim gvožđem, ili kao cicvara u šerpi zaboravljenoj na uključenoj ringli... Ništa od molitve moje: pošto je naočigled svih učesnika parastosa razabrao šta mu je javljeno, opredeljuje se sluga Gospodnji da sa lica mesta immidijately odgovori.

Došli smo u Beograd sedamdeset prve iz cele Jugoslavije, mahom iz kuća (neke ću videti) koje nisu još imale telefon, Duda došla iz Crvenke, stanuje kod tetke i raduje se što može potonju da zove iz govornice, smeje se i pita da me radim li i ja to isto: ako njeni u Crvenki, gde se proizvodio JAFFA-keks, nisu imali telefon, znala je da tek mi u Farkaždinu možemo samo da sanjamo o tome), na Fakultetu političkih nauka obučeni smo da se na samom početku razgovora predstavimo i da ukratko predočimo kojim dobrom zovemo: "Ne slušajte svoj instinkt (mnogo stariji od telefonije) i ne pitajte idiotski *alo*, ko je *tamo*, nego čoveku koji je u svojoj kući ili kancelariji recite ko ste vi! Zvonjava jeste znak, ali je i larva, ponekad izazove i mutnu strepnju: telefonom pretplatniku može stići još kako uznemirujuća ili baš rđava vest..."

Zašto ovo pišem?

Pa zato što je obuka prethodila upotrebi: pre nego što se latiš telefona unapred se preslišaš šta ćeš sve reći. Zoveš li

nekog u drugom gradu vodićeš još više računa da kažeš samo ono što je važno, o međunarodnim i prekomorskim razgovorima, skupim kao đavo sami, da i ne govorim!

U domaćinstvima koja su imala telefone na početku beše jedan aparat, na kratkom gajtanu, neretko i u predsoblju, koje nije uvek možda ni grejano, razgovor hteli ne hteli slušaju svi ukućani; razgovaralo se mahom u stojećem stavu, komunikacioni da tako kažemo razvrat počeo pukim produžavanjem kabla, za šta se osposobio mnogi telefonski pretplatnik, pa će telefon biti nošen u spavaću sobu, u kupatilo... Bežična telefonija biće još jedan korak napred što se raspoloživosti tiče, a mobilni telefon uneće u društveni život dotad neviđenu bezobzirnost.

Za njegovu upotrebu ne dobija se ni kućno vaspitanje, ni školsko, ni crkveno, ni univerzitetsko, ne postoji večernja škola niti dopisni kurs "Kako je učtivo služiti se mobilnim

telefonom na javnom mestu?" Svako može da kupi mobilni, svak je to i učinio barem nekoliko puta, mnogi ponosni vlasnik daje si slobodu da njegov mezimac zazvoni gnusnim džinglom usred koncerta ili opela; kafanski gost kome peva i svira požrtvovana kapela, uživevša se njega radi u sevdah kao glumci kod Stanislavskog, ustaje jer mu zvoni telefon, prolazi kroz umetničku družinu kao mesečar, govori preglasno, zapušava drugo uvo rukom i gleda sa prekorom i mržnjom na one koji ga službeno do pre par sekundi behu dvorili i tetošili, pa je li to lepo?

Predlagao sam da se kafanskim gostima (može i posetioci koncertne sale, zašto ne) oduzmu telefoni na samom ulazu, kao što se oduzimaju u nekim ambasadama, a da restoran ima centralu koja prima forwardovane pozive sa privremeno uzapčenih aparata, i svima uzvraća istom vedrom porukom: "Traženi pretplatnik je trenutno u 'Akordu': sluša muziku, večera i pije (ukoliko nije došao kolima, naravno); javiće vam se nakon fajronta koji očekujemo u pola dvanaest, ili će vas pozvati ujutro, hvala na pozivu! Vaši 'Telenor' i 'Akord'"

Ali šta da se radi sa sve većim brojem zavisnika, sa pacijentima koji imaju uslovni refleks, prisilnu radnju da brbljaju dokle god se voze? Mlađarija koja neodustajno igra igrice i kucka poruke, gluva i slepa za svet oko sebe, mnogo mi je draža od audioegzibicionista: hoću li poživeti tako dugo da u dvadesetšestici neko iz džepa ili tašne izvuče mobilni čiju zvonjavu nisam ni čuo, verovatno je bila uključena vibracija, pa da taj moj saputnik/saputnica promrmlja, kao oni agenti iz dvadesetog veka koji su imali bubicu na unutrašnjoj strani revera, promrmlja: "U autobusu sam, mogu da te zovem za petnaest minuta?"

CENA TALENTA

Film *Kerol Toda* Hejnsa po mnogim ocenama spada među najbolje filmove ove godine. Petostruko je nominovan za Zlatni globus i jedan je od oskarovskih favorita. Ova drama, snimljena po romanu *Cena soli* Patriše Hajsmi, samo je najsvežiji egzemplar sjajnog filma snimljenog po proznom predlošku iz pera ove književnice preminule pre dvadeset godina, čija su dela voleli i Hičkok, Vim Venders, Klod Šabrol, Antoni Mingela...

EKRANIZACIJA CENE SOLI: Kejt Blanšet u filmu *Kerol Toda* Hejnsa

I ma umjetnika iz čijih se životnih navika naslućuju demoni koji ih progone. Takvo prokletstvo poslije njihove smrti zna da postane tek vrelo za anegdote, manje ili više bizarne. Patriša Hajsmi (1921–1995) je još za života, osim kao književnica, stekla slavu kao teška, usamljena i mizantropski nastrojena osoba, potpuno posvećena pisanju. Nikad joj nije ponestajalo inspiracije i ideja. U dnevnik je jedanput zapisala: "Imam ideje kao što pacovi imaju orgazme." Njen biograf bilježi da je pisala

tri ili četiri sata svakog jutra, a kad bi joj dobro išlo u tom je intervalu znala da napiše i dvije hiljade riječi. Pušila je praktično cijelog života, najmanje paklu Goloaza dnevno, redovno je ispijala silne količine votke, a jela je skoro isključivo slaninu, pržena jaja i zobene pahuljice. S takvim navikama je, eto, doživjela solidne sedamdeset i četiri godine. Obožavala je mačke i uzgajala puževe. Napisala je više od dvadeset romana i nekoliko desetina kratkih priča. Među književnim slaskuscima je od početka imala visoku

reputaciju. Grejem Grin je u predgovoru za jednu njenu knjigu zapisao: "Gospodica Hajsmi je pisac kriminalističkih romana čije knjige čovjek može ponovo iščitavati mnogo puta. Malo je onih za koje se takvo što može reći. Ona je spisateljica koja je stvorila svoj svijet – klastrofobičan i iracionalan svijet u koji čitalac svaki put ulazi sa osjećanjem lične opasnosti."

NEZNANKA I HIČKOK

Ono što je posebno karakteristično za Patrišu Hajsmi jest činjenica da njeni romani već, evo, skoro sedam decenija kontinuirano inspirišu velike režisere.

KNJIŽEVNICA I FILMOVI NASTALI PO NJENIM DELIMA: Patriša Hajsmit u mladosti...

Svoj prvi roman *Neznanci u vozu* Patriša Hajsmit objavljuje 1950. kad je imala dvadeset devet godina. Već iduće godine, Alfred Hičkok po tom romanu snima čuveni istoimeni film. Na scenariju je, između ostalih, radio i Rejmond Čendler. Nije ovo jedina ekranizacija romana prvenca Hajsmitove, ali je ubjedljivo najbolja i najčuvenija. Svoj naredni roman *Cena soli*, Patriša Hajsmit objavljuje 1952. godine pod pseudonimom Kler Morgan. Lezbejska tematika u ono je vrijeme bila mnogo kontroverznija nego danas, pa se autorka nije usudila da svoju već izraslu reputaciju ugrozi potpisavši roman pravim imenom. Već neko vrijeme, međutim,

roman se u novim izdanjima štampa sa imenom Patriše Hajsmit na koricama. Takav je slučaj i sa srpskim izdanjem (Samizdat, Beograd, 2014; preveli sa engleskog Ivan Radosavljević i Aleksandra Rašić). Upravo po ovom romanu Tod Hejns je snimio ovogodišnji filmski hit *Kerol*.

RIPLIJEVE KNJIGE

U periodu između 1955. i 1991. godine, u intervalu koji pokriva trideset šest godina, što će reći lavovski dio njene spisateljske karijere, Patriša Hajsmit je uz ostalih dva tuceta knjiga objavila i pet romana o svom najslavnijem književnom liku i antologijskom protagonistu

Neznanci u vozu (1955) Alfreda Hičkoka

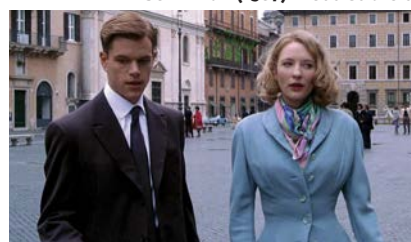
U zenitu sunca (1960) Renea Klenona

Američki prijatelj (1977) Vima Vendersa

Sovin huk (1987) Kloda Šabrola

Talentovani gospodin Rippli (1999) E. Mingele

književnosti dvadesetog vijeka uopšte – Tomu Rippliju. Počelo je 1955. godine s romanom *Talentovani gospodin Rippli*, nastavilo se sa *Riplijem ispod zemlje* (1970) i *Riplijevom igrom* (1974) te *Dječakom koji je slijedio Ripplija* (1980) da bi saga završila 1990. sa *Riplijem ispod vode*. I filmičnost Toma Ripplija je jako brzo prepoznata. 1960. godine Rene Kleman snima film *U zenitu sunca* u kojem Toma Ripplija igra Alen Delon. 1977. godine, Vim Venders ekranizuje *Riplijevu igru* pod naslovom *Američki prijatelj*. Ripplija je igrao Denis Hoper. Godine 1999, Entoni Mingela se vraća *Talentovanom gospodinu Rippliju* sa filmom pod istim naslovom. »

Glavnu ulogu je igrao Met Dejmon. Godine 2002. Lilijana Kavani snima *Riplije-vu igru* (po istoimenom romanu) sa Džonom Malkovičem u naslovnoj ulozi. Do sad posljednji filmski Ripli je Bari Peper iz *Riplija ispod zemlje* Rodžera Spotisvuda. Ima nečeg indikativnog u tome kako je, kako je vrijeme prolazilo, sociopatska priroda Toma Riplija sve više postajala popularna. Rene Kleman je onomad promijenio jednu od osnovnih karakteristika raspleta, odnosno činjenicu da se Ripli izvlači nekažnjeno. To se Hajsmitovoj nije dopalo, ali bilo je valjda u duhu vremena. U kasnijim verzijama gledaocima je valjda bilo normalno (i skoro poželjno) da se talentovani ubica izvuče.

MINERVINA SOVA

Ovo, međutim, nije sve. Još su neki njeni romani pretočeni u solidne i odlične filmove. (Brojne televizijske adaptacije ovdje svjesno ne pominjemo.) Klod Otan-Lara je 1963. godine snimio film *Ubica* po romanu Hajsmitove *Šeprtlja*, Mišel Devil je 1981. ekranizovao *Duboku vodu* (sa izvrsnom Izabel Iper u glavnoj ulozi) dok je 1987. Klod Šabrol snimio *Sovin huk* po istoimenoj knjizi. Prošle (2014.) godine, Hosein Amini je snimio film *Dva lica januara* po istoimenom romanu Patriše Hajsmit sa Vigom Mortensenom i Kirsten Danst u glavnim ulogama. Za života je Patriša Hajsmit znala da požali zbog činjenice da pojedini uticajni elitisti kriminalističku prozu smatraju inferiornim žanrom. Napisala je kako misli da bi knjige Dostojevskog da su objavljene u dvadesetom vijeku bile nazvane krimićima te da bi ga izdavači iz komercijalnih razloga nagovarali da ih skрати. I mada pravi znalci nikad nisu dvojili o literarnoj vrijednosti njene proze (uz već citiranog Grejema Grina vrijedi navesti i stav Rasela Harisona koji je njena djela poredio sa Sartrovim i Kamijevim), kako godine prolaze njezina reputacija uporno i kontinuirano raste. Ima to veze zasigurno i sa filmovima snimljenim po njenim knjigama. Jer nije da u istoriji književnosti nema pisaca čija su djela doživjela veći broj ekranizacija, ali teško da uopšte postoji drugi pisac koji može da okupi toliko jaku "filmsku reprezentaciju". ¶

MUHAREM BAZDULJ

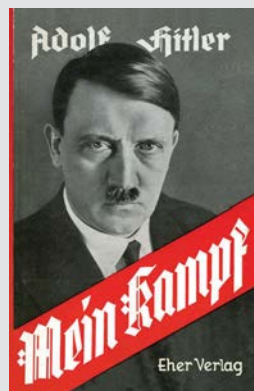
Viša rasa i ostale gluposti

U javnosti mnogih zemalja postavlja se pitanje kakve će posledice imati to što 1. januara 2016. ističu autorska prava za *Majn kampf* Adolfa Hitlera. Do sada je Nemačka pravnom smicalicom manje ili više uspešno sprečavala značajnije širenje tog političkog pamfleta. Ja mislim da su zabrane štampanja *Majn kampfa* besmislene, ne samo što sam principijelno protiv zabrana bilo kakvih knjiga, već što su Hitlerove nebuloze naprosto prevaziđene i dosadne

Piše: Ivan Ivanji

Posle kapitulacije Nemačke maja 1945. godine američka okupaciona vlast je zaplenila svu Hitlerovu imovinu. Pravni osnov za tu odluku bio je što se građanin Adolf Hitler 1. oktobra 1929. godine prijavio da stanuje na adresi Princregentenplac 16 u Minhenu. Kako se odande nikada zvanično nije odjavio, pa ni kada se preselio u Berlin, gde je za njega izgrađena posebna palata, a Bavarska čiji je glavni grad Minhen pripala američkoj okupacionoj zoni, u nadležnost SAD su pripala i autorska prava na njegove knjige. Postoji filmski zapis kako američki vojnici olovni slog *Majn kampf*, koji je ostao sačuvan, pretapaju da bi se izlila slova za novopokrenuti dnevni list "Zidojče cajtung", i danas jedne od najvažnijih novina na nemačkom jeziku.

Kuća na Princregentenplacu nikada nije postala kultno mesto za hadžiluk Hitlerovih pristalica, jer su tamo smeštene kancelarije policijske uprave. Jednako vešto Nemačka je sprečila značajnije širenje Hitlerovog kapitalnog dela: Kada su SAD njegovu imovinu predale u nadležnost Bavarskoj kao federalnoj jedinici Savezne Republike Nemačke, ona kao vlasnik autorskih prava pisca Adolfa Hitlera prosto nije izdavala dozvolu za štampanje *Majn kampfa*. Ta zabrana sada, sedamdeset godina posle smrti autora, na

osnovu Univerzalne konvencije o autorskim pravima više nije na snazi.

Hitler je *Majn kampf* napisao 1924. godine u zatvoru u Landsbergu. Bio je osuđen posle neuspešnog puča, ali je kaznu služio kao povlašćeni zatvo-renik, imao urednu sobu, primao posetioce i pakete. Zanimljivo je, na primer, da mu je Vinifred Vagner, sna-

ja velikog kompozitora Riharda Vagnera, poslala hartiju za pisaču mašinu baš za pisanje tog teksta. Prvi tom objavljen je 1925, a drugi je napisao na slobodi 1926. godine. Obe knjige su posle najčešće objavljivane kao jedan tom.

JEVREJSKO-BOLJŠEVIČKA ZAVERA

Teško je kratko prepričati sadržaj koji zauzima preko 500 stranica, a pogotovu proceniti njegov značaj za uspon Hitlerove Nacionalsocijalističke nemačke radničke partije (NSDAP) i za izbijanje Drugog svetskog rata, koji je u svom pamfletu prizivao. Posmatrano iz tog ugla, malo je knjiga izazvalo tolike posledice. Reč je o političkom i ideološkom spisu sa autobiografskim elementima i programom za NSDAP. Na osnovu programa u toj knjizi Hitler je na legalnim izborima došao na vlast 1933. godine, donekle zahvaljujući i tome što su se komunisti i socijaldemokrate u Nemačkoj borili jedni protiv

Foto: Hajnrih Hofman

U VREME IZLASKA "MAJN KAMPEF": Adolf Hitler 1926.

drugih, i pritom zanemarivali nacističku opasnost.

Majn kampf se, pre svega, okreće protiv marksizma, koji se opisuje kao jevrejsko-boljševička zavera. Klasna borba se zamenjuje međusobnom borbom rasa, radnički zahtevi se okreću protiv "plutokratije", taj pojam zamenjuje "kapitalizam", ali opet se prvenstveno prikazuje kao vlast jevrejskog kapitala. Sve to ima za cilj da radnicima i nezaposlenim ljudima potpuno osiromašnim posle velike inflacije koja je vrhunac dosegla 1923. godine, ukaže na prvi pogled prepoznatljivog krivca za njihovu bedu: trgovačke radnje, robne kuće i male banke, čiji su vlasnici u Nemačkoj često bili Jevreji. Tako se fokus narodnog besa skretao sa velikih banaka i industrijskog kapitala, zbog čega su njegovi predstavnici podržavali Hitlera i uspon njegove partije.

Hitler u svom programu zahteva i veći "životni prostor" za više rase, u koje

prvenstveno spada germanska. Niže rase, u knjizi identifikovane kao Jevreji, Cigani, Sloveni i crnci, "kvar" "dobre narode". Odbacuje se parlamentarna demokratija u korist "narodnosne zajednica" koja ima svog vođu. Zanimljivo je da Hitler u svom delu kao veliku grešku koja je dovela do gubitka Prvog svetskog rata navodi borbu Nemačke na dva fronta – istočnom i zapadnom – a sam će ponoviti istu "grešku".

HONORARI ZA BESTSELER

Posle dolaska Hitlera na vlast *Majn kampf* je doživeo ogroman tiraž, do 1944. godine u Nemačkoj je objavljen u 10,5 miliona primeraka, a preveden je na gotovo sve važnije jezike sveta, uključujući kineski, hebrejski, pa čak i tamilski jezik, kojim govori sedamdesetak miliona ljudi na jugu Indije. Matičari u nacističkoj Nemačkoj su svakom mladom bračnom paru kao poklon uručivali primerak Hitlerove *Moje*

borbe. Autoru je uredno uplaćivano uobičajenih deset procenata od prodajne cene, ali "firer" se nije libio ni da uzima autorske honorare za svoj lik na poštanskim markama. Nije mu bilo teško da otkupi celu kuću u Minhenu na Princregentenplacu, u kojoj je stanovao samo u jednom stanu, ali posle dolaska na vlast nije više tamo navraćao. Za svoju ljubavnicu Evu Braun kupio je vilu u otmenom delu Minhe na Bogenhauzenu, u Delpštrase 12 u kojoj se posle rata nalazio generalni konzulat Jugoslavije.

Malo je poznato da je Hitler 1928. napisao poduži tekst kao nastavak svog bestslera *Majn kampf*, ali ga nije dao u štampu. Verovatno je smatrao da nije potrebno da nastavi pismeno sa razrađivanjem svojih ideja, kad je prosto mogao da ih sprovede u delo. Štampan je tek posle Drugog svetskog rata pod naslovom "Hitlerova druga knjiga", kao "dokument iz 1928. godine".

ZABRANE I TUŽBE

Posle Drugog svetskog rata Bavarska vlada se u pogledu tužbi zbog nedozvoljenih izdanja Hitlerove knjige ponašala kontroverzno. Zabranila je, na primer, izdanje u Poljskoj na poljskom jeziku, izdavač, koji je devedesetih godina prošlog veka prodao oko 20.000 primeraka, posle dužeg procesa osuđen je na novčanu kaznu od 70.000 evra; u Čehoslovačkoj, gde je isti izdavač štampao 100.000 primeraka na češkom jeziku, uprkos tužbi iz Bavorske, nije osuđen. Trgovinski sud u Hrvatskoj je 2008. godine na osnovu tužbe Bavorske doneo odluku da se unište neprodani primerci. U mnogim drugim zemljama Bavarska je progledala izdavačima kroz prste. Tako je u Srbiji Hitlerova knjiga štampana u celosti 1990. godine u prevodu Radomira Smiljanića sa njegovim polemičkim komentarima. Može i danas da se kupi po ceni od 1200 dinara u mnogim knjižarama, a, razume se, i preko interneta. Kad se pojavila u izlogu tadašnje knjižare "Stubova kulture" na Trgu Republike, protestovao sam kod direktora mog izdavača iz onog vremena, Predraga Markovića, koji je bio neprijatno iznenađen. Povučena je iz izloga, ali ne iz prodaje. Doštampavana je nekoliko puta. List "Blic" je pisao da je u Srbiji u prometu i nekoliko piratskih izdanja.

U Nemačkoj se proteklih meseci povela polemika da li nešto može da se učini protiv novih, visokotiražnih izdanja Hitlerove programske knjige, pošto na raspolaganju više neće stajati formalna mogućnost zabrane na osnovu odbijanja ustupanja autorskog prava. Opšte je mišljenje da bi poseban zakon radi zabrane jedne konkretne knjige bio protivustavan i lako bi se mogao oboriti. Razmatra se mogućnost pojedinačne zabrane svakog novog izdanja na osnovu paragrafa 130 krivičnog zakonika, koji predviđa zatvorske kazne za izazivanje nemira i huškanje protiv pojedinih manjina. Ako bi se druge zemlje ugledale na taj primer, u slučaju da imaju odgovarajuće zakonodavstvo, opet bi se samo pojedinačno moglo sprečavati svako novo izdanje.

U Nemačkoj se uz državne subvencije priprema kritičko izdanje, koje će biti gotovo četiri puta obimnije od originala: uz izvorni tekst će se objaviti 3700 primedbi, tumačenja, ukazivanja na netačnost autorovih tvrdnji i fusnota. Meni se to čini besmislenim, jer će takva knjiga biti preskupa, verovatno će je kupovati samo naučne ustanove, univerziteti i biblioteke.

Ja mislim da je uzbuđenje zbog prestanka zaštite potencijalnih čitalaca od Hitlerovih nebuloza pozivanjem na autorsko pravo besmisleno. Tako se samo pravi reklama, povećava interesovanje za štivo, koje ne samo da je prevaziđeno, nego je u današnje vreme prosto dosadno. Ono ne predstavlja nikakvo uputstvo za delovanje savremenih ultradesnih, fašistoidnih pokreta, prema tome ne predstavlja nikakvu opasnost. Hitler se u svojoj knjizi predstavlja kao nadriideolog, komičan je baš kao što danas deluju komični i njegovi javni nastupi i govori, koji su nekada toliko oduševljavali mase, ne samo u Nemačkoj.

Nije reč samo o principu: u vreme interneta izlišna je i diskusija da li u ime slobode uopšte treba i može da se zabranjuje bilo šta sa obrazloženjem da predstavlja opasnost po ljudska prava i demokratiju. Sve se može naći na internetu, borba nekih država da u svojoj zemlji ili na svom jeziku spreče širenje bilo kojih sadržaja dokazuje da je to nemoguće. ¶

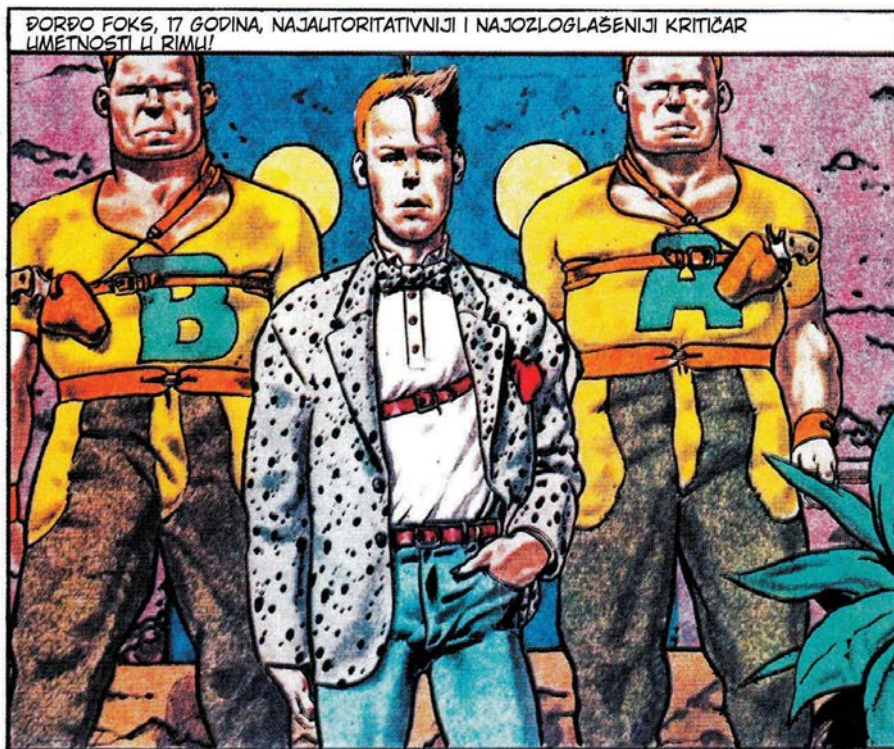
Ravnodušnost apokalipse

Teško je nabrojati u kom je sve pogledu strip *Ranx* izrazito politički nekorektan. Prema nasilju, seksu, leviци, siromašnima, invalidima, obespravljenima, staricama, deci, majkama, seksualnim manjinama... U njemu nema siromašnih, svi su bogati, svi su blazirani i snobovi, ili makar to žele da budu. *Ranx* je jedan od najnihilističnijih stripova koji možete sresti na policama svetskih knjižara

Ranx je android, nastao od jedne mašine za fotokopiranje kojoj je studelinkvent (spoj studenta i delinkventa!), terorista, odnosno član pokreta koji je kriminalizovan, dodao bioelektronske elemente (reč je, naravno, o mekgafinu, pokretaču zapleta), te "otud" Ranx može da se drogira, pije, jede i vodi ljubav. Usled povrede glave, potencijometar za agresivnost mu je slomljen, pa je, eto gle, intenzitet ostao na najvišem nivou. Ranx je robot-siroče, pošto mu je tvorac ubijen s devojkom u policijskoj ruciji. Zaplet je obavio svoju funkciju i ovaj robotski ološ s otvorenim električnim

mozgom i odšrafljenim gornjim delom lobanje može da krene u politički nekorektne avanture.

Teško je nabrojati u kom je sve pogledu strip *Ranx* izrazito politički nekorektan. Svakako u pogledu nasilja i seksa, da počnemo od očiglednog. Prema leviци, siromašnima, invalidima, obespravljenima, staricama, deci, majkama, seksualnim manjinama... *Ranxa* nije lako prevoditi, potrebno je napora da se njegov sleng i bezobraština ne osiromaše. U njemu nema siromašnih, svi su bogati, svi su blazirani i snobovi, ili makar to žele da budu. Alanfordovski crni humor ovde je

Kadrovi iz Ranxa

doveden do paroksizma. Agresija je oblik normalnosti u komunikaciji u svetu kojim Ranx hodi. Nasilje, od fizičkog do verbalnog, toliko je preterano da ono prestaje da bude nasilje u doslovnom smislu i postaje neka vrsta torte bačene u lice čitaoca. Bacanje čitaocu u lice izazova da se prenerazi, užasne i ostane hipnotisan fascinantnim vizuelnim košmarom u koji ga ovaj strip uvlači. Subverzija kodova svakodnevice je potpuna. Ranx svoju žestinu povlači iz najžešćih tradicija strip andergrounda, tek koju deceniju ranije uspostavljanih.

Kiborg pank antijunak u izopačenom svetu jedan je od najnasilnijih junaka u svetu stripa. Ima tri ugrađena stimulanasa, agresiju, ljubav i ravnodušnost. Zar ne liči veoma na ljude? Odnos između polova je potpuno nihilistički. Žene su ništa manje brutalne, ako ne i brutalnije od muškaraca. Zanimljiv je parodični aspekt seksualne eksploatacije muškog tela od strane žena. Ranx je jedan od najnihilističijih stripova koji možete sresti na policama svetskih knjižara stripa.

Dakle, šta je toliko fascinantno u *Ranxu*? Ravnodušnost apokalipse u kojoj se svet našao. Predizajniranost nasilja koje nas zapanjuje i fascinira. Pekinpoova (Sam Peckinpah) *Divlja horda* može nekome da zaizgleda pomalo kao patetični moralizam penzionera spram cinične

brutalnosti *Ranxa*. Svet je potpuno bez vrednosti. Njih su zamenili nasilje i cinizam koji svojom hipertrofiranošću zadobijaju parodični efekat.

Crtač ovog stripa Gaetano Liberatore dovodi objekte i figure koje predstavlja do njihovih krajnjih limita. Liberatore je fasciniran ljudskim telom, tkivom i teksturom stvari. On je opsednut deformitetima i bizarnim efektima koji iz njih proističu. Presijavanja, maniristička perversnost i iznad svega – texture. Texture mermernih zidova i stubova, istrošenih tkanina, nagriženost tela i deformiteti – ekstravagantna dekadencija. Liberatore

je vrhunski dizajner. Prizor prosto nestaje u lavirintu dizajna. Liberatore je majstor oneobičenih pokreta, specifičnog govora tela njegovih karaktera. Majstor je kostimografije i scenografije, artificijelnih tekstura. Neobičnih kolora i dočaravanja različitih materijala. A sve poseduje izvesnu patinu koja ne oduzima, nego dodaje dekadentnom stripskom glamuru *Ranxa*. Odlično je "uhvatio" neke tipove supkultura odevanja, postpanka pre svega. Slika Italiju izokrenutu u ogledalu. Svet je potpuno pervertirano mesto za život, a svako novo lice koje nam taj svet okreće, još je pervertiranije od prethodnog. A *Ranx* je samo metafora primalnosti ponašanja. Brutalan je, no ipak nešto manje blaziran od ljudi koji ga okružuju. On nema drugih i trećih misli.

Liberatore se formirao u vreme radikalizma i subverzije u stripu. Na način najžešćeg anderground stripa *Ranx* razara norme ponašanja izrugujući se, nemilosrdno provocirajući. *Ranx* se ne bavi banalnošću zla nego blaziranošću zla, zlo je u njemu campy, a blaziranost je cool. Sve ostalo izmiče našim kriterijumima. Dekadencija je opšta. Svet je ljigav, beskrupulozan i zao, ali zato glamurozan. Svi su zli.

Ranx je fascinantno iskustvo, potpuno šokantno u dva pogleda: nasilje i perversija, s jedne strane, i fascinantan vizuelni svet, s druge, koji je u toj meri retko ko u ukupnoj istoriji stripa uspeo da dostigne. Upravo spoj, potpuna sraslost ta dva šoka čini ovaj strip nezaboravnim. *Ranx* je i trjumf kostimografije i arhitekture, uopšte – integralnog dizajna. Jednom viđen, *Ranx* je strip koji je nemoguće zaboraviti, trenutno ostaje urezan u ključne prizore iz istorije stripske reprezentacije sveta. ¶

ZORAN ĐUKANOVIĆ

Kreativni kurs u Kinoteci

karikatura V. Stankovski

Na državnoj televiziji gledam prenos iz Jugoslovenske kinoteke, svečani prijem povodom početka pristupnih pregovora Srbije sa EU. Gudački kvartet svira "Odu radosti", snimljen je i prigodni film sa crno-belom špicom, a glas spikera nam govori da smo na putu članstva u zajednici koja ima tri puta veći BDP od nas i gde se u proseku živi pet godina duže!

Bokte, narednih pet godina put ka punopravnom članstvu moja generacija dobiće gratis, tako da nam se čekanje takoreći ne računa. Odjavu je dao Sebastijan Kurc, poželevši nam dobru sreću. Nastaviće se...

Film su pravili, što reče Aleksandar Vučić, "ovi moji", pa osim njega nikog drugog ni nema u kadru. Shodno prilici, mogao je

Ne damo naše, pa kad mogu stranci da kupuju svoje kod svojih, moramo i mi.

Ako se njima ne zamera što žele da pare ostanu u domovini, onda je logično da mi kupujemo samo kod naših. Paradoks se sastoji u nacionalizmu unutar jedinstvenog evropskog tržišta. Stranci u reklami za naše.

FRANCUSKA, BELGIJA, NEMAČKA, HRVATSKA – ČUVAJ I TI SVOJE!

Nije put ka Evropi uvek posut ružama, boli to, ali navikli smo, penzioneri će stisnuti zube i gurati napred. Sledi serija tegoba o kojima govore stariji građani, pa ispade da je u stranim reklamama neka omladina, a ako su babe i dede, onda su naši. Da li smo zaista toliko matori?

Između filmskih žurnala o sigurnoj budućnosti i šarenih reklama o našoj turobnoj svakodnevici, nalazimo se na početku nove etape na putu ka Evropi

taj film da bude i malo maštovitiji, recimo crno-beli dok smo čekali otvaranje pregovora, a posle se pojavi ton-film. Mogli su da upotrebe i estetiku filmskih žurnala gde se slavio rad u Novoj Jugoslaviji. Fora je ukradena, jer sličan žurnal sa Vučićem u glavnoj ulozi pravi moj kolega Srđan Dinčić svakog petka u emisiji Ivana Ivanovića. Efekat dinamike dobijete ako samo malo ubrzate sliku.

Premijer je na stepenicama Kinoteke malo podsećao na famoznog bioskobdžiju Gulivera iz serije "Više od igre". On je tako imao običaj da publici prepriča sadržaj filma koji će biti prikazan. Usput je objavljeno da će biti otvoren i deo autoputa Crvena Reka–Čiflik–Staničenje. A tu uopšte nije ravno, ima krivina i mostova, zaguljena ruta. Ma sve ide ko podmazano. Rade vredno Jadranka, Ivica, Zorana i svi ostali – kidamo!

Posle je išla repriza "Bele lađe", ipak je to naš evropski javni servis građana Srbije.

A na Televiziji Pink, u pauzi "Farme", ogroman blok reklama došao je kao kontrapunkt sa izveštajem o stanju nacije. Ništa ne opisuje Srbiju kao reklame za naše proizvode, jer ipak čuvamo svoje.

Prva osobenost je tautološko poverenje prema proizvođaču. Nema dileme, nema sumnje, baš kao u politici! Kad je naše, onda sigurno deluje i nema potrebe da se to dokazuje. Tako će i celavom porasti kosa. STVARNO POMAŽE, TO JE TO.

Naravno, ima i pokušaja da se unese zabuna i da se građani zavedu. Oboje vam tariguz u roze, pa vi pomislite da je onda bolji nego ovaj naš, beo kao devojačka posteljina. TOALET-PAPIR DOBIJEN RECIKLAŽOM NE MOŽE BITI BEO.

UKOČIM SE I NEMA IDENJE! – sportska krema sa babama.

PROŠIRENE VENE – MOJ ŽIVOTNI SAPUTNIK.

KRENUO MI JE TROMB. DOKTORKA KAŽE TO JE SUPER! PROTIV PROŠIRENJA KOJE NE ŽELITE.

NE ŠKRIPI STOLICA, NEGO KOSKE.

Čak su i stranci postali nekako naši. Nema cenzure u novinama koje pišu samo o sniženjima u samoposlugama. Potrošačka idila, ideal novinarstva, samo lepe vesti. KOMŠIJSKE NOVINE.

Borba protiv bele kuge, biće seksa za novaka! Siguran sezonski kres!

MABY BABY – pred Novu godinu.

Ipak, klasična sredstva za potenciju više ne funkcionišu, potrebna nam je jača doza sa dužim delovanjem. FORTE, FORTE, FORTE – JOŠ JAČA AFRIČKA ŠLJIVA. Uzjahala letećeg nosoroga!

Za seks je potrebna jača hrana, iako je sezona posta. Lanci samoposluga nadmeću se slikama i cenama. NAŠE MESO – mesište u svim samoposlugama i svim javnim oblicima, uključujući mesara roštiljdžiju, patriotu, vojvođanskog separatistu, sa montiranim gostima. SAMO KOD VAS KUPUJEM.

Ako na kraju godine ipak budete malo depresivni, a ne pomognu ni seks ni klop, ipak imamo rešenje. Samo bolesti imaju ime i prezime, skoro kao zdravstveni karton iz "Laze Lazarevića". SONJA ŠELIĆ, SAMOHRANA MAJKA. Dijagnoza depresije na izvol'te. Samohrana majka na tabletama, ali prirodnim.

Između filmskih žurnala o sigurnoj budućnosti i šarenih reklama o našoj turobnoj svakodnevici nalazimo se na početku nove etape na putu ka Evropi. Hoćemo li imati dovoljno snage da stignemo gde smo pošli?

Lagunine knjige

VREME
i Laguna
preporučuju

Akcija

Susret sa čitaocima

Trinaesta po redu Noć knjige održaće se u petak 18. decembra, od 17 sati do ponoći.

U svim „Laguninim“ klubovima čitalaca i knjižarama iz lanca „Delfi“ u Srbiji i regionu čitaoci će moći da kupe knjige po sniženim cenama i da se druže sa autorima „Lagune“

Da bi knjiga stigla do čitaoca, nije dovoljno samo je objaviti. Da bi skratila i ubrzala taj put, „Laguna“ tokom godine organizuje niz događaja čiji je cilj susret čitalaca, knjiga i pisaca. Jedan od najmasovnijih svakako je manifestacija „Noć knjiga“. Naredna, trinaesta po redu Noć knjige, održaće se u petak 18. decembra, od 17 sati do ponoći, u svim „Laguninim“ klubovima čitalaca i knjižarama iz lanca „Delfi“ u Srbiji, kao i u knjižarama u Banjaluci, Tuzli, Sarajevu, Nikšiću i Podgorici. Čitaoci će tokom Noći knjige moći da kupe knjige po sniženim cenama i da se druže s „Laguninim“ autorima.

Noć knjige je manifestacija koja se već sedam godina organizuje u Srbiji i regionu. Održava se dva puta godišnje, u junu i decembru. Za nekoliko sati, koliko ova manifestacija traje, Lagunine klubove čitalaca i knjižare „Delfi“ poseti po nekoliko desetina hiljada čitalaca i kupaca. Toliko interesovanje čini Noć knjige manifestacijom koja se po masovnosti može uporediti samo sa Beogradskim sajmom knjiga.

Popusti na „Lagunina“ izdanja za kupovinu jedne knjige iznose 25 odsto, za dve knjige 30 odsto, za tri knjige 35 odsto, a za četiri i više knjiga 40 odsto. U specijalnoj ponudi moći će da se kupe 3 knjige za 299, 499 ili 999 dinara, a obezbeđen je i popust od 50% za pojedine enciklopedije i knjige za decu. Popust na strana izdanja biće 20 odsto, a naslovi ostalih izdavača biće sniženi do 20 odsto.

I ove godine su se manifestaciji Noć knjige priključile mnoge biblioteke u Beogradu, Jagodini, Požarevcu, Užicu, Novom Sadu, Leskovcu, Subotici i drugde, koje daju do 50 odsto popusta na individualnu godišnju članarinu.

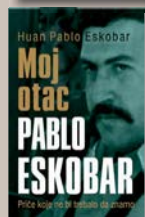
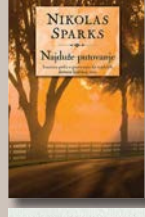
Od nedavno objavljenih „Laguninih“ izdanja koja možete naći u Noći knjige, skrećemo pažnju na sledeće naslove.

Roman portugalskog nobelovca Žozea Saramaga *Zapis o pronicljivosti* ima originalan zaplet: na parlamentarnim izborima većina građana ostavlja nepopunjene glasačke listiće, vlast najpre pokušava silom da uništi „belolistički pokret“, uvodi vanredno stanje, ali kako građani ostaju mirni, s njihovim odbijanjem da se ponašaju kako se od njih očekuje, represija se preobraća u

farsu. Ursula Legvin je o ovoj knjizi napisala: „Roman koji oslikava savremeni svet više nego ijedna knjiga danas.“ Knjige *Dnevnik iz Gvantanamo* Muhamedua uld Slahija i *Američki snajperista* Krisa Kajla, svaka na svoj način, govore o današnjoj Americi, a knjige *Ništa nije istina i sve je moguće* Pitera Pomeranceva i *Kristalni svet* Viktora Peljevina o današnjoj Rusiji. *Deep Web* je knjiga koja govori o najmračnijim svetovima interneta, prepiska Svetislava Basare i Miljenka Jergovića u knjigama *Tušta i tma* i *Drugi krug* o srpsko-hrvatskim poslovima i svakodnevicama, *Književni vodič kroz Beograd* Jova Anđića donosi literarnu topografiju srpske prestonice poslednja dva veka, dok knjiga *Moj otac Pablo Eskobar* donosi svedočenje Huana Pabla o svom ocu, čuvenom kolumbijskom narco-bosu. Jedna od knjiga koja je obeležila ovu godinu jeste i roman *I ovo će proći* Milene Buskets koju su kritičari nazvali „Fransoaz Sagan XXI veka“, ljubitelji ljubavnih romana obrađovaće *Najduže putovanje*, novi roman autora *Beležnice* Nikolas Sparksa, dok u munjevitom bestseleru, bogato ilustrovanoj knjizi *Kako biti Parižanka gde god da si*, četiri uspešne Francuskinje, An Berest, Karolin de Megre, Odri Duan i Sofi Mas, zabavno i nepretenciozno objašnjavaju šta žena treba da uradi da bi postala *très chic*, na pariski način!

Kompletan spisak knjižara u kojima će se održavati Noć knjige, kao i satnice gostovanja pisaca možete videti na sajtu „Lagune“.

Srpska književnost

DRAGOSLAV MIHAILOVIĆ *Čizmaši*

Nakon velikog romana *Kad su cvetale tikve*, „Laguna” je objavila još jednu knjigu Dragoslava Mihailovića. Roman *Čizmaši*, dobitnik NIN-ove nagrade 1984, donosi ispovest Živojina Stanimirovića zvanog Žika Kurjak, nižeg oficira vojske Kraljevine Jugoslavije, i prati njegov životni put od detinjstva u rudarskom zavičaju, preko vojničkih dana, do depresije, zatvora i ludnice. „*Čizmaši* Dragoslava Mihailovića, spolja gledano, roman je o vojsci”, rečeno je o ovom romanu. „Žika Kurjak, niži oficir stare jugoslovenske vojske, glavni je njegov junak i narator koji u njemu uverljivo, dijalekatski obojeno, pripoveda svoje tragikomične životne i sudbinske lomove. Tako je ovaj roman lika, s elementima pikarskog romana, zapravo konstituisan kao uzbudljiva i potresna priča o tragici jedne sudbine i, posredno, propasti jedne države u burnom istorijskom vremenu između dva svetska rata. Komponovan

tako da čitalac sve vreme prati junakova zagrcnuta, slikovita i uzbudljiva kazivanja data linearno u prvom licu, tehnikom 'skaza', iz perspektive sećanja na jednoj i, posredstvom različitih dokumenata, brojnih aktivnosti na podrijetvanju i slabljenju Kraljevine Jugoslavije, na drugoj strani, ovaj Mihailovićev roman omogućava čitaocu da na pozadini realnog istorijskog vremena, u kome se najavljuje globalna ratna katastrofa, prati krizu jedne karijere i tragični sunovrat jednog života. Zbog toga se u njemu, pored sudbine glavnog junaka, naporedo prate i sudbine nekolicine izrazitih likova. Prvi među njima je lik artiljerijskog pukovnika Čiče-Miljkovića. Tako je, u njegovom moralno nepokolebivom, očinski toplom, no autoritativnom držanju prekaljenog ratnika i lojalnog srpskog oficira starog kova, koji u buri vremena, bez odjeka i znatnog priznanja, skoro komično odlazi sa scene, romansirer, simbolično i opominjuće, predstavio posrnuće i propast težnji i nacionalnih ideala celog jednog junačkog naraštaja.”

Drama

DUZEPE KATOCELA *Ne reci mi da se bojiš* Prevod: GORDANA BREBERINA

Ovaj roman zasnovan je na istinitoj životnoj priči. Samija Jusuf Omar rođena je 1991. u Mogadišu, u Somaliji. Beg iz bede i beznađa koji su obeležili njeno detinjstvo videla je u atletici. Neumorno trenira i sa šesnaest godina se kvalifikuje da predstavlja Somaliju na Olimpijadi u Peking u 2008. Međutim, situacija u Somaliji se zaoštrava i na političkom i na verskom planu, i Samija, da bi izbegla prekorne poglede islamista, trenira noću na pustom stadionu. U Peking u, u trci na 200 metara na cilj stiže poslednja, ali postaje simbol za muslimanke širom sveta. Učešće na Olimpijskim igrama u Londonu 2012. postaje njen životni cilj. Ali okolnosti su sve teže. U Somaliji islamisti dobijaju sve veću vlast, i

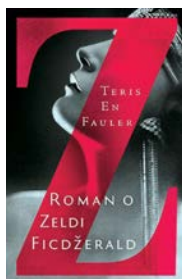

Samija mora da trči u burci. Na kraju odlazi iz zemlje i pripreme nastavlja u Adis Abebi, ali prinuđena da se suoči s bolnim gubitkom, gubi tlo pod nogama i za nju jedina nada postaje bekstvo u Evropu. Jedne noći kreće pešice na put dug osam hiljada kilometara. Put koji je ona, zajedno s hiljadama drugih izbeglica, prešla vodi iz Etiopije u Sudan, pa preko Sahare do Libije, odakle bi trebalo da preko Sredozemnog mora stigne u Evropu. Aprila 2012. Samija se na libijskoj obali ukrkala u jedan čamac koji je kretao za Italiju. Nadomak Lampeduze čamac se prevrnuo i Samija se utopila. Imala je svega 21 godinu. Ovo je roman o njenoj sudbini. „Katocela je izgradio svet koji pažljivo istražujemo, o kojem donosimo sud i koji u nama izaziva duboke emocije”, rekao je o njemu Roberto Savijano. „Ali onog trenutka kada shvatimo da smo i sami deo tog sveta znaćemo da nas je ova knjiga zauvek promenila.”

Ljubavni

TERIS EN FAULER *Z: Roman o Zeldi Ficdžerald* Prevod: MARKO MLADENOVIC

Uskoro iz štampe izlazi ovaj izvrstan biografski roman posvećen Zeldi Ficdžerald, najvećoj ljubavi autora *Velikog Getsbija*. Zelda Sejr je bila lepa i bogata sedamnaestogodišnja Južnakinja kada je 1918. u jednom kantri klubu u Alabami sreća mladog i siromašnog poručnika Frensis Skota Ficdžeralda. Za njenu porodicu Ficdžerald nije bio dobra prilika, ali „nedostupna” Zelda će se zaljubiti u njega. No tek kad Skot objavi svoj prvi roman, *Sve strane raja*, Zelda se ukrcava u voz ka severu kako bi se za njega udala. Ono što će uslediti, u samom začetku doba džeza, jesu uspeh i slava koji će od Skota i Zelde stvoriti legende. Svi žele da upoznaju smelog mladog autora skandaloznog romana i njegovu duhovitu,

možda i skandalozniju ženu. Zelda ima zanimljivu frizuru, smelo se oblačiti i uživa u divljem novom svetu. Svako mesto koje posete postaje njihovo igralište: Njujork, Long Ajlend, Holivud, Pariz, i sredozemna obala Francuske, gde će se pridružiti beskrajnim zabavama glamurozne izgubljene generacije, kojoj pripadaju Ernest Hemingvej, Sara i Džerald Marfi, i Gertruda Stajin. Sve izgleda novo i moguće, ali čak ni Getsbijeve zabave ne traju večno. Ko je Zelda, osim što je žena čuvenog – nekad nečuvenog – muža? Kako da stvori svoj identitet dok se bori sa svojim, ali i Skotovim demonima? Teris En Fauler donosi nam neodoljivu priču o Zeldi kakvu bi jedino ona sama mogla da nam ispriča. U romanu njena junakinja kaže: „Volela bih da svima koji misle da smo uništeni mogu da kažem: pogledajte izbliza i videćete nešto izuzetno, tajanstveno, nešto pravo i istinito. Nikada nismo bili ono što se činilo.”

Autobiografija

MIRKO KOVAČ

Vrijeme koje se udaljava

Mirko Kovač (1938–2013) jedan je od najznačajnijih pisaca srpskohrvatskog govornog područja druge polovine XX veka, autor romana *Gubilište*, *Životopis Malvine Trifković*, *Ruganje s dušom*, *Vrata od utrobe* i *Uvod u drugi život*, zbirki priča *Rane Luke Meštrevića* i *Nebeski zaručnici*, knjige eseja *Evropska trulež*, te, pored ostalog, scenarija za filmove *Mali vojnici*, *Lisice*, *Okupacija u 26 slika*, *Pad Italije*, *Tetoviranje*... Početkom devedesetih iz Beograda se seli u Hrvatsku, u Rovinj, i od tada objavljuje nekoliko zbirki političkih, književnih i autobiografskih tekstova (*Elita gora od rulje*, *Cvjetanje mase*, *Pisanje ili nostalgija*, ratna prepisku s Filipom Daviđom), kao i romane *Kristalne rešetke* i *Grad u zrcalu*. Naslov *Vrijeme koje se udaljava*, s podnaslovom „roman-memoari“, poslednje je Kovačevo delo, nedovršeno i objavljeno posthumno. Reč je o autobiografskoj knjizi u kojoj Kovač pripoveda o beogradskim godinama, svojim savremenici i doživljajima, od gimnazijskih i studentskih dana, preko ulaska u svet književnosti, prvih literarnih uspeha, sukoba i ideoloških hajki, do suprotstavljanja srpskom nacionalizmu i mučnog rastanka s gradom u kome je proveo veći deo života. „Poslednja knjiga Mirka Kovača dostojan je kraj njegovog dela“, napisao je Teofil Pančić, „više nego upečatljiv završni akord jednog dugogodišnjeg i višetomnog svođenja računa sa sobom i svojim životom, svojim bližnjima i dušmanima, epohom i ljudima, književnošću i politikom, istorijom i intimom.“

Komedija

NJUZ.NET

Prava istorija sveta

Pre nekoliko godina, grupa satiričara na portalu njuz.net počela je da objavljuje travestije novinskih vesti s urnebesnim ishodom. Popularnost koju su stekli zahvaljujući „vestima“ tipa one da je u Šarm el Šeiku srpski turista u more skočio pod dejstvom alkohola i pao direktno na ajkulu-ubicu, usmrtniši je na licu mesta, uticala je da njuzovci u međuvremenu prošire svoju delatnost sa portala na štampane medije i televizije. Iz redakcije Njuza već su izašle dve knjige, a sada su načinili i svoju verziju komične, travestirane povesti čovečanstva. Knjiga je pisana u formi novinskih članaka koji izveštavaju o prelomnim događajima, od biblijskih vremena do kraja XX veka. Tako je, na primer, prvi tekst u knjizi preuzet iz tabloida „Eden Times“ i posvećen je Satanijelovom padu: „Skandalozan obrt: Lucifer napustio vladajuću koaliciju i prešao u opoziciju.“ Za njim slede: „Problemi u raju: Eva sumnja da je Adam vara“; „Adam: Nisam siguran da je Eva moj tip žene.“ Nešto kasnije čitamo egipatski tabloid „Večernji papirus“ s naslovima: „Neočekivane vesti sa Balkana: Keops u depresiji od kada je čuo da su Bosanci odavno izgradili piramide“, „Da li je naša vladarka kupoholičarka: Nefertiti kupila 17.000 robova!“. Tri hiljade godina kasnije „Sulejman Veličanstveni čeka da vidi šta će da se desi u sledećoj sezoni njegove vladavine“, zatim Darwin tvrdi da „čovek definitivno nije nastao od flaminga“, a Če Gevara izjavljuje: „Plašim se da me ne ubiju cigare“, dok u „Glasu federacije“ 1980. godine piše: „Tuga i neverica širom zemlje: Drug Tito ipak nije bio besmrtn.“

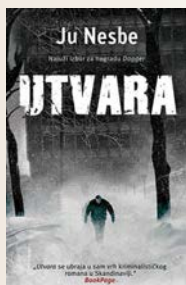
Krimi

JU NESBE

Utvara

Prevod: JELENA LOMA

Iz štampe uskoro izlazi još jedan roman najboljeg skandinavskog pisca krimića Jua Nesbea o „Prljavom Hariju s dalekog severa“, inspektoru Hariju Huleu. Kako su kritičari primetili, reč je o najrealističnijem romanu u serijalu, ali verovatno i najmračnijem: „Iako negativci ovoga puta nisu dorasli pojedinim živopisnim psihopatama iz Nesbeovog pera, daleko su sličniji onima koje biste mogli sresti u stvarnom životu.“ Hari Hule je napustio policiju i Norvešku, preselio se u Hongkong i odlučio da sve počne iz početka. A onda mu je život zabio nož u leđa. Stiže vest da je Oleg, dečak koji je odrastao uz Harija, uhapšen zbog ubistva. Ne verujući u njegovu krivicu, Hari se vraća kući da pronade pravog počinioča. Iako više ne radi u policiji, Hari samostalno istražuje promet narkotika na ulicama rodnog Osla kojima hara jedna nova droga. Tragovi vode – naviše. Pored svega, u ovoj dosad najličnijoj istrazi Hari se mora suočiti sa svojom prošlošću i potresnim istinama o Olegu i sebi. „Upravo sam pročitao triler Jua Nesbea *Utvara*. Izvanredan je! Obožavam njegov serijal o Hariju Huleu“, stoji u preporuci za ovu knjigu koju potpisuje, pored ostalih, i Rodžer Mur.

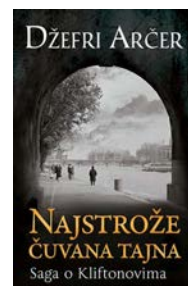
Drama

DŽEFRI ARČER

Najstrože čuvana tajna

Prevod: ELI GILIĆ

Politička karijera Džefrija Arčera, nekada visokog funkcionera britanske Konzervativne partije, bila je obeležena nizom skandala, a okončana je 2001. presudom od četiri godine zatvora zbog lažnog svedočenja u parnici protiv jednog tabloida. U zatvoru je Arčer počeo da piše, da bi po izlasku stekao status pisca bestseler s milionskim tiražima. Jedno od njegovih najpopularnijih dela jeste *Saga o Kliftonovima*, petotomna hronika jedne engleske porodice. Prva knjiga ove hronike, roman *Vreme će pokazati*, upoznaje nas s Harijem Kliftonom, glavnim protagonistom *Sage*, kao i s ukrštenim sudbinama članova porodice Arčer i Barington, što je jedna od okosnica serijala. Drugi deo *Sage*, roman *Očevi gresi*, prati Harijevu dalju sudbinu po njegovom dolasku u Ameriku, a u upravo objavljenom trećem tomu naslovljenom *Najstrože čuvana tajna*, Hari je pisac sve popularnijih detektivskih romana. Džefri Arčer je ovim romanom stvorio još živopisnije okruženje za *Sagu* jer je majstorski dočarao na šta su sve ljudi spremni ne samo zbog dugogodišnje mržnje i osvete već i zbog ljubavi, odanosti i uverenja da ispravno postupaju.

AKCIJA

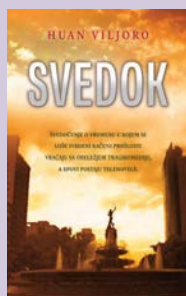
NEDELJNIKA **VREME** I IZDAVAČKE KUĆE **Laguna**

**Knjige za
299 dinara!**

U SVIM KNJIŽARAMA „DELFI“ U SRBIJI

Ponesite ovaj primerak „Vremena“ u neku od knjižara „Delfi“ i kupite jedan od deset naslova sa ovog spiska po specijalnoj ceni od 299 dinara.

Akcija traje od 17. decembra 2015. do 21. januara 2016.

**Huan Viljoro
SVEDOK**
Veliki roman-freska o sablastima istorije, politike i ljubavi. Junak se vraća u rodni Meksiko kojim vladaju organizovani kriminal, korumpirani mediji i politički zaverenici, i gde se loše svedeni istorijski računi vraćaju sa obeležjima tragikomedije a epika se pretvara u telenovelu

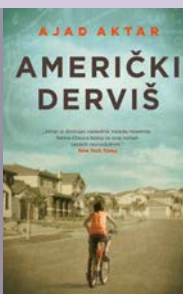

**Martin Valzer
POSLEDNJA GETEOVA LJUBAV**
Izvrstan biografski roman o Johanu Volfangu Geteu. Gete je imao 73 godine kada je sreo svoju poslednju ljubav, devetnaestogodišnju Ulrike fon Levecov. „Moja ljubav ne zna da imam preko sedamdeset. Ni ja ne znam“, kaže Gete u romanu

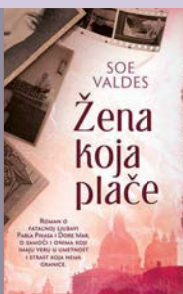

**Megi O'Farel
KAKO JE NESTAJALA
ESMI LENOKS**
Psihološki triler o ženi koja je veći deo života provela u duševnoj bolnici zato što je odbijala da se povinuje društvenim normama viktorijanske Engleske, knjiga o jednoj nepravdi koja se ne može ispraviti

**Džim Krejs
ŠEST**
Neobična i duhovita priča o glumcu Feliks Denu, čiji je naizgled savršen život ukaljan činjenicom da svaka žena sa kojom je spavao nosi njegovo dete

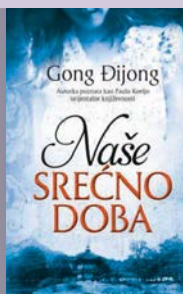
**Ajad Aktar
AMERIČKI DERVIŠ**
Kulturna knjiga na tragu romana Haleda Hoseinija, o mladom Amerikancu pakistanskog porekla koji otkriva sopstveno nasleđe, o muslimanima u SAD i odnosu islamskog sveta i Zapada

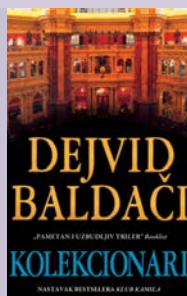
**Soe Valdes
ŽENA KOJA PLAČE**
Roman nagrađivane i prevedene kubanske spisateljice o fatalnoj ljubavi Pabla Pikasa i Dore Mar, ljubavnice, muze i naposljetku žrtve velikog umetnika. Knjiga o strasti, umetnosti i samoći

**Gong Dijong
NAŠE SREĆNO DOBA**
Roman južnokorejske književnice koju nazivaju „Paulom Koeljom orijentalne književnosti“, o ljubavi dvoje promašenih ljudi, jedne bogate, depresivne žene i jednog osuđenika na smrt

**Lisa Marklund
UDARNI TERMIN**
Roman „kraljice švedskog trilera“ s novinarkom Anikom Bengtson u glavnoj ulozi. Ubistvo popularne televizijske zvezde pokreće seriju događaja koji će otkriti naličje medijskog sveta i priljave zakulisne igre unutar novinskih kuća

**Dejvid Baldači
KOLEKCIONARI**
Triler o vašingtonskom političkom podzemlju, špijunaži, otuđenim centrima moći, zaverama, misterioznim ubistvima, opsesivnim kolekcionarima retkosti i tajnom društvu Klub kamila čiji se vođa predstavlja kao Oliver Stoun

**Hilari Bojd
ČETVRTKOM U PARKU**
Šezdesetogodišnja Džini nije baš nesrećna u braku, ali se oseća neispunjenom i neshvaćenom. Jednog četvrtka, dok u parku šeta unuku, upoznaje svog vršnjaka Reja koji je tu sa svojom unukom. Nakon nekoliko susreta shvata da se zaljubila. Dirljiv roman o ljubavi u „trećem dobu“

Spisak knjižara u kojima ovaj popust važi:

Delfi knjižare d.o.o. „Kod Vuka“ (Bulevar kralja Aleksandra 92, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „SKC“ (Kralja Milana 48, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Terazije“ (Terazije 38, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Zemun“ (Glavna br. 20, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Makedonska 12, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Kragujevac“ (Kralja Petra I 12, Kragujevac)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Niš“ (Voždova 4, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Super Vero“ (Milutina Milankovića 86a, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Kalča“ (TC Kalča, Imla E, lokal 11, Niš)
Delfi knjižare d.o.o. „Kod sata“ (Kneza Miloša 33, Valjevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Čačak“ (Gradsko šetalište bb, Čačak)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna Novi Sad“ (Kralja Aleksandra 3, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. „Laguna“ (Omladinska 16/1, Kraljevo)
Delfi knjižare d.o.o. „Pančevo“ (Miloša Obrenovića 12, Pančevo)

Delfi knjižare d.o.o. „Rodić“ (TC Rodić, Sremska Mitrovica)
Delfi knjižare d.o.o. „Zira“ (Ruzveltova 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „KNEZ“ (Knez Mihailova 40, Beograd)
MNV Vemex d.o.o. „Bulevar“ (Bulevar kralja Aleksandra 146, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Immo“ (Gandijeva 21, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Subotica“ (Korzo 8, Subotica)
Laguna Klub Čitalaca (Resavska 33, Beograd)
Delfi knjižare d.o.o. „Miljakovac“ (Vareška 4, Miljakovac)
Delfi knjižare d.o.o. „Banovo Brdo“ (Požeška 118 a, Banovo Brdo)
Delfi knjižare d.o.o. „27. mart“ (Stanoja Glavaša 1, Beograd)
Knjižara Delfi NS (Big Shopping Center, Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Knjižara Delfi Požarevac (Stari korzo 2, Požarevac)
Delfi knjižare d.o.o. „BIG“ (Sentandrejski put 11, Novi Sad)
Delfi knjižare d.o.o. „Jagodina“ (Vivo shopping park, Jagodina)

Loše sa Dejtonom, još gore bez njega

POTPISIVANJE DEJTONSKOG SPORAZUMA: Prednji red – Slobodan Milošević, Franjo Tuđman, Alija Izetbegović;
Zadnji red – Felipe Gonzales, Bil Klinton, Žak Širak, Helmut Kol, Džon Mejđzor, Viktor Černomirdin

Foto:Reuters

Šta je najveći doseg Dejtonskog sporazuma, a šta su njegov najveći nedostaci, kako su tokom dve decenije tumačeni duh i slovo ovog akta potpisanog u Parizu 14. decembra 1995, da li je moguće da se izmeni, da li su bez njega održivi jedinstvo i stabilnost Bosne i Hercegovine, neka su od pitanja na koje su na tribini "20 godina od potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma" pokušali da daju odgovore profesor Nenad Kecmanović, urednik BIRN-a za BiH Srećko Latal, pisac i novinar Muharem Bazdulj i moderator Filip Švarn, odgovorni urednik nedeljnika "Vreme"

»

POGLED U PROŠLOST I BUDUĆNOST: Filip Švarn, profesor Kecmanović, Muharem Bazdulj, Srećko Latal

Foto: Marko Rupena

Dve decenije od potpisivanja Dejtonskog sporazuma koji je doneo mir Bosni i Hercegovini, Banja luka i Sarajevo su dočekali u lošim i napetim odnosima. Vlada i sve institucije Republike Srpske prekinule su saradnju sa Državnom agencijom za istrage i zaštitu (SIPA) i Sudom i Tužilaštvom Bosne i Hercegovine. Razlog za ovo je, kako se navodi, što Državna agencija za istrage i zaštitu postupa protivno Ustavu BiH i Ustavu Republike Srpske, odnosno zbog pretresa zgrada opštine, policije i komunalnog preduzeća koju je ova agencija sprovela u Novom Gradu.

Sporno je i pitanje oko Dana Republike Srpske, 9. januara, koji je Ustavni sud Bosne i Hercegovine proglasio kao neustavan zbog toga što bi proslava ovog praznika mogla biti uvredljiva za ostale verske zajednice u ovoj zemlji, jer se istog dana proslavlja i slava Sveti arhanđel Stefan. Neki prave razloge proglašenja neustavnosti ovog praznika ipak vide u tome što je Republika Srpska nastala

januara 1992. godine, dakle nekoliko meseci pre rata. Ukoliko ne dođe do nekog dogovora, predsednik Republike Srpske Milorad Dodik najavio je referendum po ovom pitanju.

Tu je i polemika između Dodika i člana predsedništva BiH Bakira Izetbegovića. Predsednik RS je kazao da su visoki predstavnici za BiH sprovodili bošnjačku politiku, zbog čega je nastao haos u zemlji. Izetbegović mu je odgovorio da "većinski hrišćanska međunarodna zajednica podržava Bošnjake zato što su korektni i spremni na saradnju". Dodik mu je na to poručio da ne postoji nikakva vlada BiH, već Savet ministara u čijem radu učestvuju i predstavnici RS.

Evropski parlament za to vreme priprema rezoluciju, koja nastoji da sadržaj Dejtona prilagodi u korist unitarne Bosne i Hercegovine i smanji nadležnosti Republike Srpske. Ambasadorica SAD u Sarajevu Morin Kormack pozvala je političke faktore u Bosni i Hercegovini na dijalog.

DVA OVNA

Ovu situaciju Muharem Bazdulj poređi sa pričom o dva ovna na brvnu od kojih nijedan neće da popusti i napravi neki veći kompromis. "Teško da će se Republika Srpska odreći stečene autonomije koju ima i teško da će se u Sarajevu stvoriti bošnjačka politička elita koja će odustatiti od želje da menja Dejton i teži centralizaciji države. Onda ispada da je Dejtonski sporazum jedini mogući kompromis, koji je uspešan zato što je kao švedski sto – sa njega svako uzima šta hoće i tumači ga kako želi", objašnjava Bazdulj.

Za takav model su, međutim, potrebne drugačije političke elite i stranke koje će više voditi računa o državi, što je trenutno malo verovatno. Dejton je nezaoibilazan, jer je jedino što je na stolu, samo je problem što je on izgubio svoj izvorni značaj zato što se odmah krenulo sa revizijom, smatra profesor Kecmanović: "Poznato je da je vrednost ustavnih akata u stalnosti i nepromenljivosti, dok su ovde promene postale način života zbog

IZETBEGOVIĆ ODBIJA DA PREGOVARA: Ričard Holbruk, Voren Kristofer, Alija Izetbegović i Slobodan Milosević, Dejton 1995.

spoljnih faktora. Ono što bi trebalo da bude sledeći korak je promena smeru kretanja ka relaksaciji i većoj samostalnosti čak i mogućem uvođenju Herceg-Bosne. Ono što nedostaje da bi do toga došlo je kontinuirani pregovarački postupak između tri strane, bez presije, pritiska javnosti i medija, ali i bez međunarodnih posrednika jer oni unose svoje interese.”

Srećko Latal je rekao: “Nepoštovanje institucija je veliki problem. Cenu toga plaćaju svi građani Bosne i Hercegovine jer je to sistem spojenih sudova – šta se desi u jednom delu, proširi se na čitavu državu. Kao rezultat separatih haosa što na entitetskom što na nižim nivoima imamo konstantnu degradaciju životnog standarda građana u Bosni i Hercegovini koji poprima veoma ozbiljne oblike.”

AUTENTIČNI DEJTON

Alija Izetbegović, Franjo Tuđman i Slobodan Milošević potpisali su Dejtonski mirovni sporazum 14. decembra 1995. godine na ceremoniji u Jelisejskoj palati u

Parizu, čime je zvanično okončan rat u Bosni i Hercegovini. Jedan od najosnovnijih principa na kojima je Dejtonski sporazum bio zasnovan bila je podela BiH po ključu 51 odsto teritorije Federaciji BiH i 49 posto Republici Srpskoj, uz Distrikt Brčko, što je usaglasila Kontakt grupa. Do ovakve podele došlo je nakon što su Srbi krajem 1992. godine držali 70 odsto teritorije Bosne i Hercegovine, Hrvati oko 17 odsto, a Bošnjaci 13 odsto. Tokom 1993. godine stiže predlog da Bošnjacima pripadne trećina teritorije, odnosno 33,3 odsto, što je i Alija Izetbegović prihvatio kao minimum, a uz 17 odsto koliko su Hrvati realno držali, Federaciji je pripalo 51 odsto. Dejtonski sporazum je entitetima dao velika ovlašćenja i naznačio osnovna ovlašćenja zajedničkih državnih organa.

Međutim, nedugo nakon što su topovi zamukli, otvoreno je pitanje da li su rešenja definisana u ovom aktu kojim je okončan rat održiva u mirnoj budućnosti. Diskusija o neophodnosti, ili pak nedopustivosti redefinisavanja ovog

sporazuma traje do danas.

Dejton neki pogrešno stavljaju samo u kontekst rata u Bosni i Hercegovini, a on se zapravo odnosi i na raspad cele Jugoslavije. I mirna reintegracija hrvatskog Podunavlja dogovorena je ovim ugovorom, što je bila odluka Franje Tuđmana žrtvujući pritom ravnopravnost entiteta u Bosni i Hercegovini. On je odlučio da vojska Hrvatske izađe iz Šipova i Mrkonjić grada koji su većinom bili naseljeni Srbima.

“To je bio paket na koji je Hrvatska pristala”, kaže Bazdulj. “Dejton je kao takav vrlo kratak, a odredbe su vrlo neodređene. U momentu potpisivanja najnezadovoljniji su bili Srbi, delimično jer su morali da napuste delove Sarajeva, dok su u to vreme Bošnjaci bili najzadovoljniji. U poslednjih deset godina situacija se okrenula, Bošnjaci traže da se menja Dejton, a Srbi se zaklinju u njega. Značaj centralne vlasti je rastao nekad zahvaljujući visokom predstavniku, a nekad glasanjem u parlamentu.”

POTPISIVANJE U DEJTONU I ODBOR ZA DOČEK U BEOGRADU: Milošević, Tuđman i Izetbegović u glavnim ulogama

Profesor Kecmanović je rekao da Bazdulj veoma fleksibilno tumači Dejton, ali da je to jedna svesno proizvedena mogućnost da se legitimise svako shvatanje dogovora, što može dovesti to zloupotrebe i falsifikata. Pre samog Dejtona postojalo je mnogo neuspelih pokušaja od strane međunarodne zajednice da se ugovori mir i napravi kompromis između suprotstavljenih strana. Ipak, iz ove perspektive čini se da 20. godina kasnije nijedna strana nije potpuno zadovoljna ovim sporazumom.

Dejton nije nametnuto, nego dobrovoljno rešenje, stav je profesora Kecmanovića: "Dejton su potpisali svi. Sama činjenica da su ranije odbijali druge verzije raznih sporazuma, a da su Dejton svi potpisali, ukazuje na to da to nije bilo nametnuto, već da su svi to iskreno prihvatili. U Sarajevu mediji proteklih godina plasiraju tu priču da je bilo prinude, ali to deluje neuverljivo. Bitan nedostatak Dejtonskog sporazuma je što je u njega ugrađen i Vašingtonski sporazum. To je bio mamac Amerike, Nemačke i Tuđmana, mamac za Hrvate u Bosni i Hercegovini da prihvate ovaj sporazum."

Vašingtonski sporazum iz 1994. godine je uspostavio Federaciju Bosne i Hercegovine (FBiH), koja je podeljena na deset kantona. Kantoni su uvedeni da bi se sprečila dominacija jednog naroda nad drugim. Nakon rata koji je trajao nešto više od tri godine i iza sebe ostavio 100.000 žrtava i 1.800.000 raseljenih lica, sigurno je najveći uspeh sporazuma mir koji je bio preko potreban, smatra Latal: "Najveći problem Dejtona je što se povratak izbeglica, bez obzira na velike napore, nikad nije do kraja desio. Što se tiče same Federacije, interesantno je da je u prvim godinama nakon rata, kada su u sistemu bili ratni lideri, Federacija funkcionisala bolje nego danas, jer je tada paritet već bio napravljen u Vladi. Ministar Bošnjak, doministar Hrvat i sve u skladu sa tim pravilom. Politički konsenzus se stvarao na nivou Vlade. Parlament je defakto tada mogao da radi svoj posao. To se promenilo 2002. godine sa konstitutivnim narodima." On podseća i da se od početka odustalo od delova Dejtonskog sporazuma kao što je Aneks devet, koji se odnosio na javne korporacije. Vremenom je međunarodna zajednica to napustila.

■ "Bosna i Hercegovina nije neinteresantna ni za velike sile, a za poziciju Republike Srpske je mnogo značajniji stav Rusije nego Srbije", profesor Nenad Kecmanović

POKLON KOJI NIJE PRIHVAĆEN

Od 2006. do danas u Bosni i Hercegovini se vrlo često sete Aprilskog paketa ustavnog amandmana koji je sadržavao mnoge pozitivne procene u odnosu na Dejtonski sporazum, često zaključujući da je bio ona presudna prekretnica za sudbinu ove zemlje i njena jedina šansa, kakvu više nikada neće imati. Muharem Bazdulj o tome kaže: "Značaj centralnih vlasti je rastao, došao je u jednom momentu do finalne tačke kada je propao Aprilski paket. Amerikanci pokreću pitanje da se krene ka većoj centralizaciji, to je bila reforma o kojoj se danas može samo sanjati u Bosni i Hercegovini. To je tada propalo zbog Harisa Silajdžića i Bože Ljubića, a ne zbog Srba. Tada se patriotskoj vlasti i ta ponuda činila malo. Kada se budu pisale knjige o ovim događajima, mislim da će taj Aprilski paket igrati veliki značaj u tumačenju. Te 2006. godine Zapad je mogao da zapakuje kako hoće Bosnu i Hercegovinu, zaključa bravu i odnese je."

Za ovim paketom žali i Latal koji kaže da nakon Aprilskog paketa ustavne reforme služe političarima da se bave

visokim političkim temama. Ono što njega, ipak, ohrabruje jeste odluka EU da krene s novim pristupom u odnosima s Bosnom i Hercegovinom i da su u fokusu prvenstveno socijalne i ekonomske reforme.

"Teže je da političari prave krivine kada su u pitanju socijalne i ekonomske mere. U suštini, najveći problem je politizacija društva u Bosni i Hercegovini. Nakon prvog pada SDP-a 2002. godine, gde je pokazao da suštinski nije različit od drugih, dolazi do raslojavanja politika, počeli su se baviti isključivo narodima. Gotovo nijedna stranka iz Republike Srpske nema neki interes za većinsko srpsko stanovništvo u Federaciji, isto je stanje sa hrvatskim strankama u Federaciji koje brinu samo za Hrvate u Hercegovini. Briga za državu je nestala. Kod nas stranke nemaju ideološke osnove one su nacionalne, odnosno narodne", kaže Latal.

ODNOS SRBIJE I HRVATSKE PREMA BIH

Zanimljivo je da u Dejtonskom sporazumu ne stoji nužno da Republika Srpska može imati specijalne i paralelne veze sa Srbijom, kao Federacija sa Hrvatskom.

■ **“Teško da će se Republika Srpska odreći stečene autonomije koju ima i teško da će se u Sarajevu stvoriti bošnjačka politička elita koja će odustati od želje da menja Dejton i to teži centralizaciji države. Onda ispada da je Dejtonski sporazum jedini mogući kompromis, koji je uspešan zato što je kao švedski sto: sa njega svako uzima šta hoće i tumači ga kako želi”, Muharem Bazdulj**

Teoretski može da bude i drukčije, ali ovo do sada nije bila diplomatska praksa. Nesumnjivo je da na stanje u Bosni i Hercegovini značajno utiču Srbija i Hrvatska, sa ovim pravilima ili bez njih. Koliko god ne postojala konfederacija, praktično svi Hrvati iz BiH su državljani i Hrvatske, objašnjava Bazdulj: “Ovo se pogotovu koristi od kada je Hrvatska članica EU, što je loše zbog demografskog salda. Dok je Hrvatska bila u pregovorima sa EU nije se toliko mešala u politiku Bosne i Hercegovine. Dolaskom Milanovića koji je, što je zanimljivo, leva opcija, to se promenilo i uticaj na bosansku državu se povećao. Bosna nije ostrvo, ona može da igra ulogu kakvu želi.”

U vreme Borisa Tadića i DS-a, Srbija je direktnije stajala iza predsednika Republike Srpske Milorada Dodika, nego danas. Tadić i Dodik su se direktno podržavali na izborima, seća se Bazdulj tog

perioda. “Zanimljiv je upliv Srbije u RS, to je bilo drugačije od demokrata i sad za vreme SNS-a. Tadić je direktno stajao iza Dodika, Vučić se čuva da direktno stane iza neke opcije. Vrlo je mudro to odigrano. Uticaj SNS-a je sada diskretniji.”

O odnosima Srbije i Republike Srpske Kecmanović se nije složio. On smatra da se uticaj Srbije na Republiku Srpsku prećenjuje, što se pokazalo tokom godina jer je dolazilo do sukoba kao i ideoloških razlika koje se osećaju. “Saradnja je bila veoma loša sa Srpskom naprednom strankom na početku zbog prethodnih izbora u Srbiji zato što je vlast RS podržala DS. Sa Tadićem saradnja nije bila toliko politički obojena, koliko je to bila zbog dobrih personalnih odnosa. Mislim da je politika DS-a bila slabije prihvaćena u RS, nego što bi se to moglo zaključiti iz odnosa Tadića i Dodika. BiH nije neinteresantna ni za velike sile, za poziciju RS je

mnogo značajniji stav Rusije nego Srbije, zato što je reč o jednom od velikih aktera, što Srbija nije. Odnosi su reverzibilni, Dodik je popularan u Srbiji, a Vučić u RS. Napravio bih razliku u odnosu na veze između Zagreba i Hrvata u Bosni i Hercegovini, jer je ona direktnija s obzirom na to da imamo ispostavu HDZ-a u Bosni i Hercegovini, filijalu, da tako kažem”, dodaje Kecmanović. Pored Rusije, sve veći uticaj u BiH ima i Turska, koja u vreme Dejtona nije imala nikakvu značajnu ulogu.

**VISOKI PREDSTAVNIK KAO
OTPRAVNIK VOZOVA**

Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine sastoji se od dva doma: Doma naroda (15 delegata, dve trećine iz Federacije, pet Hrvata i pet Bošnjaka, i jedna trećina iz RS, pet Srba) i Predstavničkog doma (42 direktno izabrana poslanika, od kojih se dve trećine biraju u Federaciji, a jedna trećina u Republici Srpskoj). Dom naroda može da stavi veto na neki zakon koji je već usvojen u Predstavničkom domu ukoliko većina srpskih, hrvatskih ili bošnjačkih delegata zaključi da taj zakon ugrožava vitalni nacionalni interes. Ukoliko nema saglasnosti, zakon se prosleđuje Ustavnom sudu na konačno rešavanje.

Iznad svih njih je Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, po Dejtonu on je u ime OUN-a i EU vrhovni tumač Aneksa 10 Dejtonskog mirovnog sporazuma. Imenuje ga Savet bezbednosti UN-a na predlog Upravnog odbora Saveta za sprovođenje mira. “Mislim da se ta funkcija ne može okarakterisati crno ili belo, Bosna i Hercegovina može preživeti samo ako se građani dogovore u kakvoj zemlji žele da žive, to ne može biti nametnuto. S jedne strane, međunarodna zajednica je pomogla Bosni i Hercegovini da dosegne jedan bolji nivo mnogo brže i možda malo lakše, međutim, posle toga je doprinijela totalnom gubljenju unutrašnjeg koncepta Bosne i Hercegovine”, kaže Latal, i dodaje: “Uloga Visokog predstavnika i međunarodne zajednice se bitno menjala u različitim fazama implementiranja Dejtonskog sporazuma. Ne vidim diferencijaciju duha i slova Dejtona nego tri, četiri ili pet različitih sporazuma iz Dejtona. Tokom 1996. i 1997. godine bilo je ideja sa

SREĆNA PORODICA: Predsednik Srbije Slobodan Milošević sa suprugom Mirjanom Marković i sinom Markom na beogradskom aerodromu saopštava da je potpisan mir u Bosni

zajedničkim institucijama sa različitim ulazima, da svako ulazi sa svoje strane. Konferencija u Bonu za implementaciju mira je drugačije čitala Dejtonski sporazum, oni su rekli da Visoki predstavnici imaju priliku da reaguju i koriste izvršne poluge vlasti. Možda sa dolaskom Pedija Ešdauna dolazi do eksplozije korišćenja tih funkcija što ima negativne posledice po državu."

Bonskim ovlašćenjima visoki predstavnik je još dobio mogućnost da saziva zajedničke institucije i predsedava im; da donosi privremene mere kada nije postignut dogovor, da preduzima akcije protiv funkcionera za koje smatra da krše zakonske obaveze preuzete Mirovnim sporazumom. Bazdulj je primetio da su se na tom mestu nalazili veoma značajni političari kao što su Karl Bilt, Wolfgang Petrič, Pedi Ešdaun, Miroslav Lajčak. Po njegovom mišljenju, sadašnji visoki predstavnik je diplomata srednjeg ranga i liči na "otpravnika vozova na železničkoj stanici koji čeka ili da ga penzionišu ili ukinu stanicu". Kada se prati period visokih predstavnika, gleda se i njihova personalna težina, zemlja iz koje dolaze kao i rezultati, zaključio je Bazdulj.

Iako loš, Incko neće biti još dugo smenjen, jer bi za to bio potreban konsenzus u Veću za implementaciju, ali do toga će teško doći jer deo tog tela smatra da je visokom predstavniku istekao rok prema odredbama Dejtonskog sporazuma, smatra Kecmanović. On smatra i da je Pedi Ešdaun bio najgori kao rekorder po broju nametnutih zakona, otetih nadležnosti i smena političara. "Ešdaun je ostao u

lošim uspomenaма građanima BiH, možda i zbog pasusa iz njegovih memoara u kojima govori da bi, kada je imao problem da slomi otpor Republike Srpske, pozivao Krisa Patena u Briselu da on dopiše to u one uslove za EU integracije, i on je to činio", kaže Kecmanović. On smatra da je toj funkciji istekao rok trajanja, da je ona svakako anahrona, te da je nemoguće spojiti demokratski sistem sa diktatorskim bonskim ovlašćenjima i pristupom demokratskoj EU. Kecmanović kaže da je jedini koji je radio svoj posao u skladu sa odredbama bio Karl Bilt.

DRŽAVE U DRŽAVI

Dejton odražava i prilično komplikovan problem kako da se nađe ravnoteža između zaštite manjinskih prava i ravnopravnosti naroda i entiteta u Bosni i Hercegovini. U kantonizovanoj Federaciji Bošnjaci i Hrvati su različito koncentrisani u 10 kantona: tri su većinski hrvatski, dva su mešovita, Srednjobosanski i Hercegovačko-Neretvanski, a pet su većinski bošnjački. Federalne institucije su u Sarajevu i delimično u Mostaru, na koji imaju pretenzije i Hrvati i Bošnjaci. Prema Bazdulju, kantoni su

■ **“S jedne strane, međunarodna zajednica je pomogla Bosni i Hercegovini da dosegne jedan viši nivo mnogo brže i možda malo lakše, međutim, posle toga je doprinela totalnom gubljenju unutrašnjeg koncepta Bosne i Hercegovine”, Srećko Latal**

“države u državi”, jer kad, recimo, hoćete da osnujete fakultet, vi se obraćate kantonalnom ministarstvu. “Zanimljiv je primer Posavskog kantona koji se sastoji od dve nepovezane enklave Orašje i Odžak, to je otprilike kao da imate autonomnu pokrajinu koja se sastoji od Prokuplja i Svilajнца, tako da oni imaju

sva prava kao i Vojvodina, ako ne i veća. Goražde se sastoji od jedne opštine koja ima do 20.000 stanovnika koja bi mogla da funkcioniše kao država u državi. Ove ingerencije su se izgubile zbog tehničkih razloga jer nema kadrova i ne može tako da se opstane. U Federaciji je pokretana ideja o reformi Federacije.

Postojala je ideja o dokantonizaciji, ujedinjenju određenih kantona gde bi mogli da napravite tri teritorijalne jedinice umesto ovoliko nefunkcionalnih”, objašnjava Bazdulj.

Latal isto vidi sporadičnost u Ustavima kantona. “Ono što se tu napravilo kao problem je što Ustavni sud ne može da pokreće postupke, nego mora da čeka apele. Stvorila se situacija da kantoni imaju 20 odsto različitih zakonskih rešenja.” U Republici Srpskoj ostaje problem kako da se obezbedi konstitutivnost druga dva naroda (za sada su to takozvani kompenzacioni mandati i izborni ključ u Skupštini Republike Srpske).

Spomenuto je i gledište određenog broja ljudi koji smatraju da je “Dejton doneo mir, ali ne i političko rešenje”, što su sa govornici i pored svih zamerki trenutnom stanju odbacili. Oni su se složili da je promena Dejtonskog sporazuma moguća teorijski, ali ne i u realnosti, te da i pored svih nedostataka koji ovaj sporazum ima, Bosna i Hercegovina bez njega ne bi bila moguća.

Bosna i Hercegovina imala je značajnu ulogu u geopolitičkom okviru. U doba kada se Dejton potpisuje bližio se kraj prvog mandata Bila Klintonu i njemu je tada bilo stalo da posle katastrofa u Somaliji pokaže da je doprineo stabilnosti na svetskom nivou. Učesnici tribune su rekli da nam ostaje da vidimo kakve planove danas za Bosnu i Hercegovinu ima međunarodna zajednica.

SANJA ŠOJIĆ

I notarima doteralo do Ubera

Grupa istraživača u Birmingemu veruje da je došla do fantastičnog otkrića koje će značajno promeniti način na koji kupujemo. Oni su izumeli optičku etiketu koja se čita pomoću aplikacije na mobilnom telefonu i otkriva nam da li je proizvod za koju je zakačena autentičan. Tvrdi da ju je nemoguće krivotvoriti. U tom slučaju za samo nekoliko sekundi mogli biste u bilo kojoj radnji (ili na tezgi) da utvrdite da li vam prodaju "the real McCoy" ili jeftin lažnjak, bilo da se radi o farmerkama, ajfonu ili parfemu.

Naravno, postavlja se pitanje da li prevarant jednostavno može da stavi lažnu stvar u pravu ambalažu, recimo ako je u pitanju lek. I za to postoji revolucionarno rešenje, aplikacija Uproove (čita se *jupruv* i može se prevesti kao "ti odobri"). U pitanju je audio/video šifra koja u sebi nosi vremenski pečat. Njeni autori su vrlo uzbuđeni, veruju da će njihov izum preokrenuti naše živote i učiniti falsifikovanje nemogućim.

Evo kako.

Jupruv koristi *blackchain* tehnologiju, sličnu onoj koju koristi bitcoin. Vaš "potpis" se najpre uvlači u dokument (recimo fotografiju) tako da ga je nemoguće odatle istisnuti, a o sebi nosi još jednu važnu informaciju. Vremenski pečat. Što otvara brojne mogućnosti.

Recimo da ste dobili ideju za film ili knjigu. Sve što treba da uradite jeste da je bacite na papir, fotografirate i *tajmstempujete* to jest vremenski zapечатite. Ukoliko vam neko ospori autorstvo ili prvenstvo, dovoljno je da se pozovete na "overeni" dokument i dokažete da ste se prvi setili. Nabitno je

koliko ste nebitni, vaš vremenski pečat trebalo bi da vredi na svakom sudu. Kada ga razumeju i prihvate.

Autori Jupruva poručuju da je njihov proizvod idealan za one koji iznajmljuju stanove ili kola jer je dovoljno da ih pre iznajmljivanja slikaju i zapečate i time dokažu u kakvom su ih stanju uzeli. Umetnici bi dokazivali autentičnost svog dela, poneko bi mogao da dokaže gde je tačno bio u određeno vreme (vremenski alibi), a najinteresantnija primena mogla bi biti kod overe dokumenata.

Ova aplikacija potvrđivala bi autentičnost dokumenata, kako fizičku tako i vremensku. Ako bi neko prodao isti stan trojici ljudi, pravi kupac bio bi onaj čiji je vremenski pečat najstariji. Baza dokumenata otkrivala bi ima li nedozvoljenih kopija.

Ne samo to. Bilo kakva intervencija na dokumentu je nemoguća jer bi se time automatski menjao i vremenski pečat (upisivao bi se trenutak te promene). Za razliku od sadašnjih dokumenata koji se mogu menjati i kada ih overi četa notara.

Kombinacija dve pomenute aplikacije doneće nam vremenski overene etikete, jednostavnim skeniranjem utvrdili bismo da li je to što nameravamo da kupimo zaista u vlasništvu prodavca ili je "šani-rano". Još gore, razotkrili bismo "šanera" koji nam valja robu koja nije ukradena pa ide ispod cene, već je nabavljena na nekoj masovnoj rasprodaji.

Vremenska overa bi mogla da bude tek stvarna revolucija koja bi potpuno obesmisllila potrebu za sadašnjim načinom overavanja, da ne pominjemo klasični pečat. Ne bih se još prepao da sam srpski notar, ali bih pažljivo pratio razvoj aplikacije u Americi.

¶

PRODAJA I PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	kurirom [Beograd]	poštom [Srbija]	običnom poštom [Evropa]	avionom [ceo svet]
6 meseci / 26 brojeva	4650 RSD	4400 RSD	90 EUR	135 EUR
12 meseci / 52 broja	9300 RSD	8800 RSD	170 EUR	260 EUR

INTERNET IZDANJE

	iz Srbije, uplatnicom	iz sveta, karticom
1 broj sa PDF-om	—	1,49 EUR
1 mesec / 4 broja sa PDF-om	—	5,49 EUR
6 meseci / 26 brojeva bez PDF-a	2600 RSD	23 EUR
6 meseci / 26 brojeva sa PDF-om	3600 RSD	30 EUR
12 meseci / 52 broja bez PDF-a	4300 RSD	37 EUR
12 meseci / 52 broja sa PDF-om	5800 RSD	50 EUR

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. **Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog.** PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite e-mailom na adresu **prodaja@vreme.com**, faksom na broj 011/3238-662 ili poštom na **VREME, Trg Republike 5, Beograd**, sa naznakom za šta je uplata izvršena. **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun broj 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS. Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja pomoću kreditne kartice na internet adresi <http://www.vreme.com/pretplata> ili direktno na naš devizni račun (podatke možete naći na istoj veb adresi). Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski do isteka poslednjeg dana pred izlazak broja za koji pretplata više ne važi.

Usluge internet pretplate na VREME vrši i www.novinarica.net prema svom cenovniku.

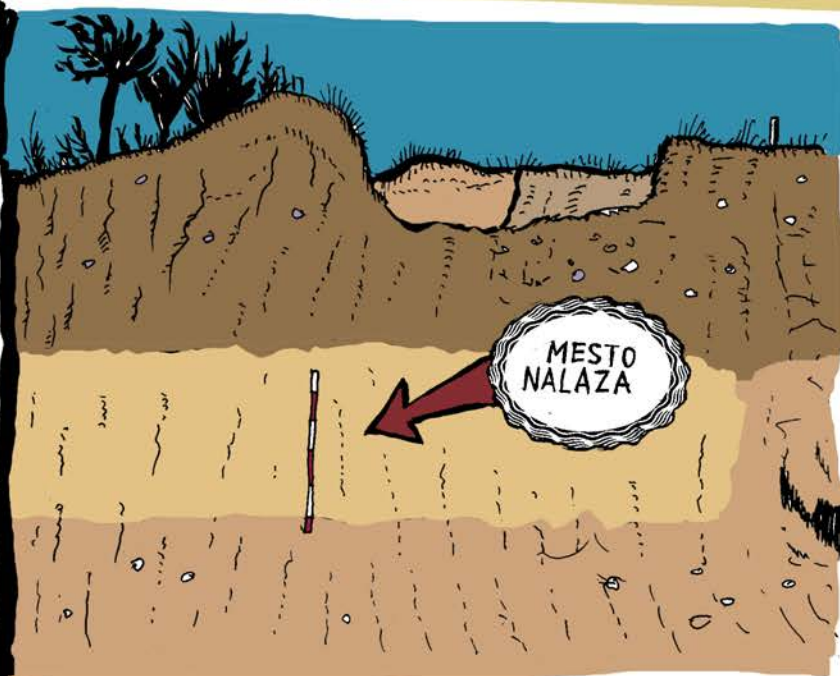
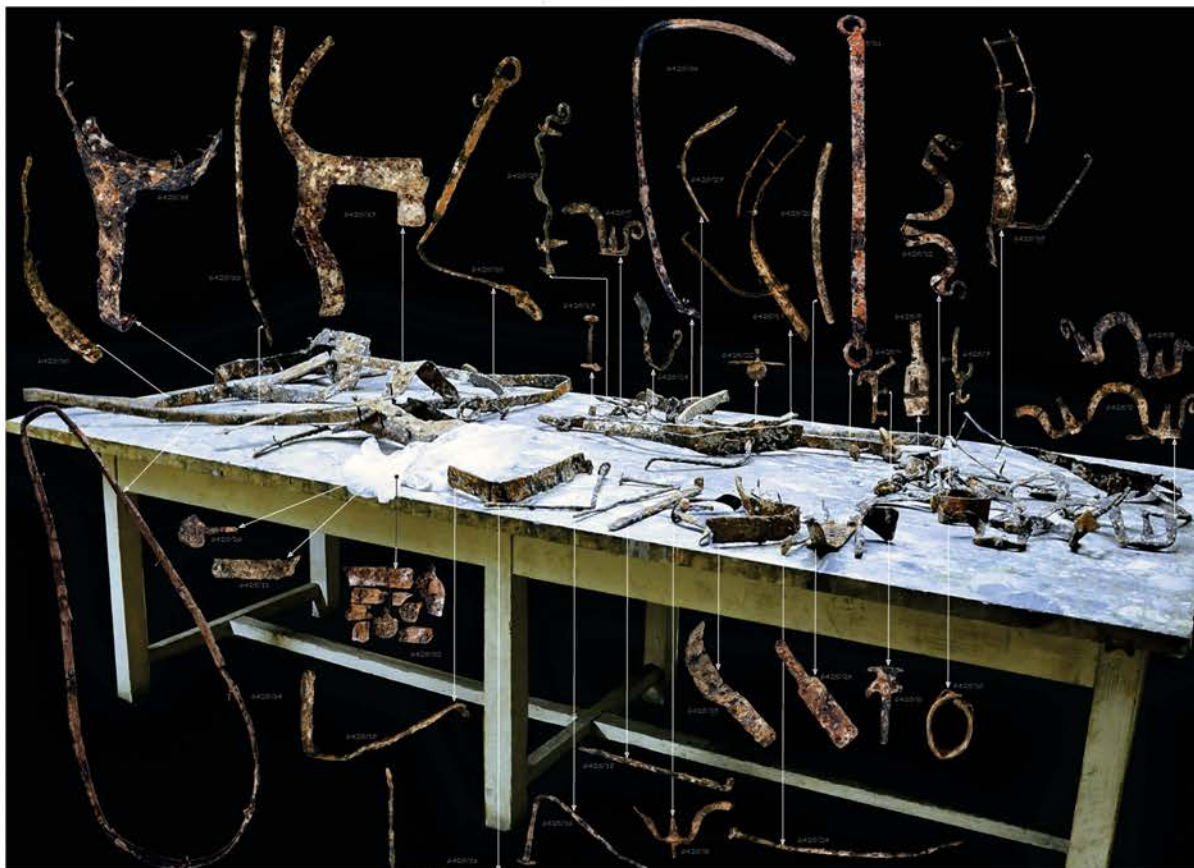

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

DVOKOLICE IZ STANIČENJA

ALEKSANDAR ZOGRAF.

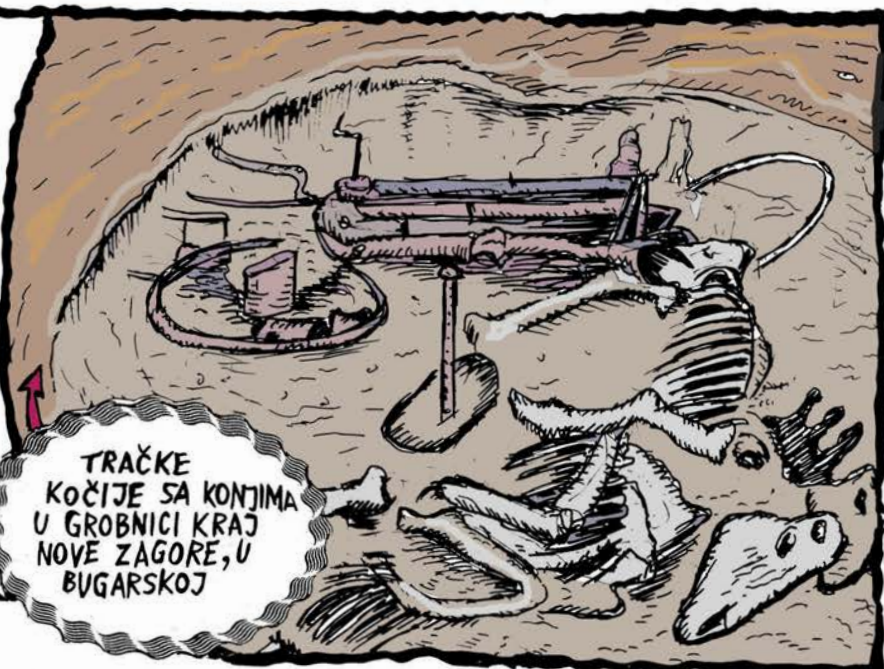
U ANTIČKO VREME, TRČANI SU BILI NAROD KOJI JE ŽIVEO NA TERITORIJI DANAŠNJE BUGARSKJE, ALI I U DELOVIMA SUSEDNIH BALKANSKIH ZEMALJA... POSTOJANJE TRČKIH OBICAJA SAHRANJIVANJA NA TLU SRBIJE (I POSREDNO NJHOVO PRISUSTVO UZ DRUGE RANJE PRONAĐENE OSTATKE MATERIJALNE KULTURE) SVEDOČI NALAZ IZ 2013. GODINE, KADA SU U ATARU SELA STANIČENJE, KRAJ PIROTA, PRILIKOM RADA NA TRASI AUTOPUTA E80, GRAĐEVINSKE MAŠINE IZGURALE ŽIVOTINJSKE KOSTI I ČITAVU GOMILU GVOZDENIH PREDMETA...

ISPOSTAVILO SE DA SU U PITANJU OSTACI DVAJU KONJA, KOJI SU BILI SAHRANJENI ZAJEDNO SA KOČIJOM, IZ PRVOG VEKA N.E., U VREME RIMSKOG UPRAVLJANJA TRAKIJOM; JEDINI TAKAV NALAZ DO SADA PRONAĐEN U SRBIJI... ZAPRAVO, NA KONZERVATORSKO ODELJENJE NARODNOG MUZEJA U BEOGRADU PRISTIGLA JE HRPA OD ČETREDESET JEDNOG VEĆEG KOMADA I JOŠ VIŠE SITNIH DELOVA, NA KOJIMA JE ČITAV TIM LJUDI RADIO TOKOM NAREDNH DVADESET MESECI... (U GALERIJU FRESAKA ĆE 24. DECEMBRA BITI IZLOŽENA IDEALNA REKONSTRUKCIJA OVIH KOČIJA).

PRILIKOM REKONSTRUKCIJE KORIŠĆENA SU ISKUSTVA IZ SUSEдне BUGARСКЕ, GDE JE PRONAĐENO ČAK 190 NALAZA SA KOĻIMA I KONJIMA KAO PRILOZIMA UZ GROBNICE BOGATIH TRAČANA. PREMA ANTIČKIM PISCIMA, POJEDINA TRAČKA PLEMENA SU OPLAKIVALA DECU NAKON ROĐENJA, ZATO ŠTO DOLAZE NA OVAJ SVET PUN PATNJE, I PRIREĐIVALI SVETKOVINE NA SAHRANAMA, ZATO ŠTO POKOJNICI ODLAZE NA NEKO BOLJE MESTO.

TRAČKE KOČIJE SA KONJIMA U GROBNICI KRAJ NOVE ZAGORE, U BUGARSKOJ

DVOKOLICA IZ STANIČENJA OBILUJE BOGATIM UKRASIMA OD MESINGA. IMA NEČEG UZBUDLJIVOG U RAZOTKRIVANJU DAVNO IZVEDENIH ORNAMENTA...

ODUVEK SAM VEROVAO DA SU PAŽLJIVE REKONSTRUKCIJE ARTEFAKATA IZ PROŠLOSTI NEŠTO IZVANREDNO. DOK SU JEDNOM DAVNO TE KOČIJE SLUŽILE SAMO ZATO DA BI SE NEKO PREVOZIO NJIMA, ALI I RADI PRESTIŽA, KADA IH DANAS TAKO PAŽLJIVO POSMATRAMO I IZUČAVAMO, MI ZAPRAVO MEDITIRAMO, NASTOJIMO DA DOSEGNEMO DO NEKIH DUBLJIH UVIDA...

Kuma

Ajmo opet – kaže Anabela dok po-ne-znam-koji-put uzima plastični lekarski pribor za lutke. Scenarijo je isti. Ja kao dolazim kod doktora jer me kao nešto boli, ona mi kao daje injekciju i sirup, onda mi kao izvadi tri trna i plus mi stavi zavoj preko ruke. Usput mi proveri reflekse i kaže mi da opet dođem za dva-tri dana. I onda sve ispočetka.

“Kako se zoveš”, pita me, imitirajući doktorku. “Jelena”, kažem. Anabela se mršti.

A potom mi tihim glasom, kao da će se, ako se odviše čuje ono što mi govori, razbiti magija igre i nestvarnog, kaže: “Kumo, ti si kao Jelena, ne možeš da budeš Jelena jer si ti kuma.”

Anabela ima tri i po godine. Njena mama i ja smo išle zajedno u vrtić i u osnovnu školu. Penjale smo se po krovovima limenih, zemunskih garaža, jele nezrele ringlove, smišljale pozorišne predstave, zaljubljujale u glumca iz serije “Kameleon” jer ima *taj pogled*. Ležale smo na prčanjskim parapetama i gledale zvezde, onda bi jedna od nas zamislila neku, od pregršt zvezdi, a druga bi trebalo da pogodi koju je tačno ova zamislila i da je pokaže na bistrom tamnoteget nebu. Gnjurale smo ispod vode, izgovarale reči koje nam prvo padnu na pamet, sve je to zvučalo kao nerazgovetno morsko mrmoljenje, a onda pokušale da pogodimo šta je tačno rečeno.

U međuvremenu smo i odrasle.

Kada mi je Maja javila da se porodila, bila sam u Nemačkoj. Bila sam ushićena i presrećna, ali i zbunjena. Novi život. Neko s kim si išao u vrtić je dobio svoje dete. *Kao da je bilo juče*. Sve je to hrupilo odjednom u onu erfurtsku sobu. Vreme je inače tamo, izvan svoga, prolazilo drugačije. Kao da je u isti mah bilo i zgusnutije i sporije. Bio je to vrlo živ osećaj vremena i njegovog proticanja – smenjivale su se uspomene poput pregršt malih smrti i malih rođenja.

Anabela je, kada je već malo porasla, kada god bi joj spomenuli da će da vidi kuma Jecu, trčala do kompjutera. Verovatno je mislila da živim u onom Skajp-prozorčetu.

Sledećeg avgusta smo već bili na moru. Anabela je imala godinu dana i umela je ozbiljno da se naljuti ako ne bih obratila pažnju na nju ili ako joj ne bi bilo dozvoljeno da cepka listove mirte. Mali Mogli. Predivni mali čovek sa kojim danas može da se razgovara.

“Znaš kumo, ima jedan Milutin u vrtiću i s njim se najviše družim. Kad ja ne dođem u vrtić, on plače. Svaki put.”

“A ti?”, pitam pre neki dan “Je li ti plačeš kada njega nema?” “Ne”, odmahuje glavom “Meni jeste žao kad njega nema, ali... nije mi baš toliko žao. A i ja sam velika.”

Ivan, drugo kumče, rodio se pre dve i po godine. S njegovom mamom sam išla u gimnaziju, satima smo jedna drugoj prepričavale svakakve dogodovštine, valjale se od smeha na grčkim plažama, a onda pretrčavale do sobe dok bi nas pr-

skalica za travnjak ostavljala skroz mokre. Ivana je pravila divne sendviče ujutru, popodne smo se prejedale u grčkim tavernama, a uveče plesale bose do besvesti. Jednom smo u Pragu, u punom autobusu ljudi koji su nosili hrane kao na piknik, sate provele gladne, osuđene na mandarine koje me je mama jedva ubedila da spakujem.

Posle nekih naših telefonskih razgovora bi me stomak boleo od smejanja, a ako bi se našla u autobusu dok pričamo preko mobilnog, putnici bi me već čudno gledali. Iva-

nu sam, kad god dođem kod nje, terala da svira klavir. I sada mi to nedostaje.

Kada mi je javila da je trudna (preko Skajpa) bila sam van sebe od sreće. Stvari su već nekako došle na svoje mesto i nije više bilo one potmule tuge što se neko juče više neće vratiti. Bila sam u Nemačkoj i kada se Ivan rodio. Na isti dan kada je rođena i moja majka. Tada mi se toliko vraćalo kući da mi se činilo da dani protiču kao da ih, u svakom trenu, osmatram u nekom džinovskom peščanom satu.

Ivan ima onaj šmekerski, neodoljivi osmeh. Na mamu. I muzikalan je. Na mamu i tatu. Kada nešto pevuši ili sluša muziku, lagano nogicom udara ritam.

Skoro sam bila kod njih i kada smo se igrali one čuvene igre koju valjda sva deca vole – ja kao spavam, on me kao budi – otišao je u drugu sobu i nije ga bilo nekoliko minuta. A onda se vratio, jedva vukući ono veliko ćebe sa sobom i objašnjavajući – moram da pokrijem kumu – brinući se da se ne prehladim. Ivan ume iz čista mira da prsne u smeh, izliva one netaknute, zarazne životne radosti. Predivni mali čovek kojeg bih stalno grlila.

Retko kada smo više svesni kako vreme protiče, a retko se kada osećamo i tako podmlađeno, nego kada smo u prisustvu dece. To je valjda paradoks bivanja u njihovom društvu. Ja sam kuma. I to me čini upravo sada neopisivo radosnom. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

Foto: Ivana Ničiforović

YOGA 500

Super fleksibilan i snažan laptop za rad i zabavu.

#Neobičnodobro

Lenovo™

Intel® Core™ i7 processor.
Intel Inside®. Extraordinary
Performance Outside.

Pronađite na lenovo.rs/YOGA

Intel, the Intel Logo, Intel Inside, Intel Core, and Core Inside are trademarks of Intel Corporation in the U.S. and/or other countries.

Prodajna mesta:

WIN WIN (www.winwin.rs)
GIGATRON (www.gigatronshop.com)
BC GROUP (www.bcgroupp-online.rs)
MONITOR SYSTEM (www.monitor.rs)

USPON (www.uspon.rs)
CONTROL POINT (www.controlpoint.rs)
LAPTOPCENTAR (www.laptopcentar.rs)
COMTRADE SHOP (www.comtradeshop.com)

DR TECHNO (www.drtechno.rs)
TEHNOMANIJA (www.tehnomanija.rs)
BONUM COMPUTERS (www.bonumcomputers.rs)
BUS COMPUTERS (www.bus.co.rs)

Iz iste perspektive
posmatramo svet

Premium Profit omogućava da jednokratnim ulaganjem na period od 3, 5, 7 ili 10 godina, uvećate vaš kapital i za preko 50%.
Uz pravu štednju i uvećanje kapitala sigurna budućnost je izvesna.

generali.rs Kontakt: 011 222 0 555

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec